

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΑΚΑΔ.ΕΤΟΣ 2014-2015

ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ & ΑΝΑΠΤΥΞΗ

THESIS: "INTERNATIONAL TRADE & DEVELOPMENT"

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία,
Της **ΑΡΤΕΜΙΣ ΠΑΝΤΑΖΑΤΟΥ**,
Αρ. Μητρώου: 1213Μ096

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

κ. Γ. Στασινόπουλος (Επιβλέπων καθηγητής)

κ. Χ. Παπάζογλου

κ. Α. Μαστρογιάννης

Copyright - Thesis: International Trade and Development © Άρτεμις Πανταζάτου, 2015.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Η παρούσα εργασία δεν υπόκειται σε λογοκλοπή και όλες οι πηγές που έχουν χρησιμοποιηθεί αναφέρονται στην βιβλιογραφία. Αποτελεί εργασία πρωτότυπης έρευνας και ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ – ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ	5
1.Εισαγωγή.....	6
2. Η προϊστορία του Εμπορίου.....	8
3.Το θεωρητικό πλαίσιο για το διεθνές εμπόριο: κλασσικές και σύγχρονες προσεγγίσεις	13
Α.Γιατί εμπορεύονται τα κράτη; Θεωρία Διεθνούς Εμπορίου	13
Β.Κλασσικές προσεγγίσεις του Διεθνούς Εμπορίου	15
Θεωρία του Adam Smith	15
Θεωρία του D.Ricardo.....	18
Γ. Σύγχρονες προσεγγίσεις του Διεθνούς Εμπορίου	21
Θεωρία του J.S. Mill.....	21
Θεώρημα του Heckscher-Ohlin και το παράδοξο Leontief.....	24
Το θεώρημα Stolper-Samuelson	25
4. Το Διεθνές Εμπόριο στην εποχή της παγκοσμιοποίησης: Προβλήματα, νεοπροστατευτισμός και ο ρόλος του κράτους-έθνους.....	29
Α. Η σημασία του Διεθνούς Εμπορίου	29
Β. Ο ρόλος του κράτους στο εμπόριο.....	33
Γ. Προστατευτισμός και δασμολογικοί φραγμοί	35
Δ. Διεθνές Μονοπώλιο και πολυεθνικές εταιρίες.....	36
5.Η παγκόσμια διακυβέρνηση και το εμπόριο και ο ρόλος των διεθνών οικονομικών οργανισμών, ιδιαίτερα του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (Π.Ο.Ε.).....	43
Α. Ο ρόλος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD).....	44
Β. Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου	45

Ποιός ο ρόλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου	49
Επιτυχίες και Αποτυχίες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου	54
Α. Διευρυμένος ρόλος.....	54
Β. Διαπραγματεύσεις και λήψη αποφάσεων	57
6.Εμπόριο και Ανάπτυξη.....	59
Α. Ο ορισμός της Ανάπτυξης	60
Β.Η Θεωρία της Οικονομικής Ανάπτυξης του Schumpeter.....	68
Γ. Αναπτυξιακοί παράγοντες	74
Δ.Εμπόριο και άνιση Ανάπτυξη	80
Ε.Θεωρίες Οικονομικής Ανάπτυξης	85
7.Νέες Θεωρητικές Τάσεις.....	89
Νέα Θεωρία Εμπορίου	89
Η θεωρία του εθνικού συγκριτικού πλεονεκτήματος	91
8.Τελικά, πώς εμπλέκονται τα ζητήματα του διεθνούς εμπορίου στα ευρύτερα αναπτυξιακά ζητήματα;	95
9.Σύγχρονες προκλήσεις	98
10.Επίλογος	103
Παράρτημα 1 : Το απωανατολικό μοντέλο του αναπτυξιακού κράτους.....	101
ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	108

ΠΕΡΙΛΗΨΗ – ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Λέξεις-Κλειδιά:

Διεθνές Εμπόριο, συγκριτικό πλεονέκτημα, απόλυτο πλεονέκτημα, παραγωγή, εισαγωγές, εξαγωγές, ρόλο κράτους, προστατευτισμός, παγκόσμια διακυβέρνηση και διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί, ευημερία, αναπτυγμένες χώρες, αναπτυσσόμενες χώρες, οικονομική άνοδος, τεχνολογική και κοινωνική πρόοδος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη και η παρουσίαση του Διεθνούς Εμπορίου και της σχέσης του με την Ανάπτυξη. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για το σκοπό αυτό είναι ένας συνδυασμός της ποσοτικής και της ποιοτικής μεθόδου. Με άλλα λόγια για την εκπόνηση της εργασίας ακολουθήθηκε η μικτή μέθοδος. Στην έρευνα που διενεργήθηκε ελήφθησαν υπόψη ποσοτικά στοιχεία, όπως για παράδειγμα αριθμητικά δεδομένα, αλλά και ποιοτικά στοιχεία αλλά και βασίστηκε τόσο σε πρωτογενείς, όσο και σε δευτερογενείς πηγές πληροφόρησης. Η έρευνα κατέληξε ότι το Διεθνές Εμπόριο αποτελεί από τα πλέον βασικά εργαλεία προκειμένου να επιτευχθεί ανάπτυξη αλλά και αντιστρόφως ότι η ανάπτυξη αποτελεί παράγοντα αύξησης της Διεθνούς Εμπορικής δραστηριότητας. Μεταξύ των χωρών. Παρ'ότι υπήρχε ένα σημαντικό θεωρητικό κενό στην ολοκληρωμένη σύνδεση των δύο εννοιών, στην παρούσα εργασία λήφθηκαν ως βάσει οι πλέον θεμελιώδης οικονομικές θεωρίες που ανέλυαν είτε μεμονομένα το εμπόριο και την ανάπτυξη είτε συνδυαστικά. Υπάρχει σημαντική θεωρητική διαμάχη στην οποία όμως το κάθε ρεύμα σκέψης έχει βασίσει την ανάλυση και την θεωρία του σε σημαντικά θεμέλια. Ωστόσο, φαίνεται ξεκάθαρη η κοινή αποδοχή της στενής αλληλένδετης σχέσης μεταξύ διεθνούς εμπορίου και ανάπτυξης. Στην πραγματικότητα, οι σχολές σκέψης όπως θα δούμε διαφοροποιούνται σε επιμέρους στοιχεία όπως λ.χ. Ο ρόλος που θα πρέπει να έχει ένα κράτος σε αυτήν την διαδικασία, η προσφορά των διεθνών οικονομικών οργανισμών κ.ο.κ.

1.Εισαγωγή

Τα τελευταία σαράντα χρόνια έχει σημειωθεί παγκοσμίως έκρηξη του διεθνούς εμπορίου. Κύριος παράγοντας που ώθησε την παγκόσμια αγορά προς μια τέτοια κατεύθυνση είναι η εδραίωση της παγκοσμιοποίησης. Ύστερα από αυτήν και εξαιτίας των ταυτόχρονων τεχνολογικών εξελίξεων σημειώθηκε σημαντική μείωση του κόστους μεταφορών αλλά και του χρόνου, με αποτέλεσμα να ευνοούνται οι εμπορικές δραστηριότητες. Μια τέτοια ξαφνική, αλλά συνεχής τεχνολογική πρόοδος, βελτίωσε σημαντικά τις υποδομές και οφείλεται κατά τον Thomas Friedman¹ σε τρία βασικά γεγονότα. Αρχικά, ήταν η εισαγωγή του Προσωπικού Υπολογιστή (PC) που πρόσφερε ένα βασικό εργαλείο για οικιακή χρήση όλων των οικονομικών παραγόντων. Δεύτερο σημείο σταθμός αποτέλεσε η πρόσβαση στο διαδίκτυο που εκμηδένισε τις μεγάλες αποστάσεις και έδωσε ιδιαίτερη ώθηση προς την εδραίωση της παγκοσμιοποίησης. Τελευταίο, σημείο αποτέλεσε η εισαγωγή των Software που προσέφερε παγκοσμίως πλήθος δυνατοτήτων με πολύ χαμηλό ή και μηδενικό κόστος. Αυτές οι εξελίξεις δεν αποτέλεσαν τις μοναδικές κινητήριες δυνάμεις αύξησης του εμπορίου, ωστόσο αποτέλεσε ισχυρή βάση ώστε η εμπορική δραστηριότητα να διευκολύνεται. Μέσω του διαδικτύου οι παραγωγοί και οι επιχειρηματίες είχαν την δυνατότητα να αποκτούν οποιοδήποτε είδους γνώση χρειαστούν, αλλά να έχουν και πρόσβαση σε απομακρυσμένες αγορές. Βέβαια, αυτή η παγκοσμιοποιημένη ηλεκτρονική κοινότητα προσφέρει και έντονες ανταγωνιστικές πιέσεις αφού οι καταναλωτές μπορούν εύκολα να συγκρίνουν τις τιμές μέσω διαδικτύου, γεγονός που αναγκάζει τις επιχειρήσεις να υπόκεινται σε πιέσεις προκειμένου να μην εκτοπιστούν από την αγορά. Πράγματι, είναι ευρέως αποδεκτό ότι αυτός ο ανταγωνισμός στις τιμές και την ποιότητα προϊόντων καθιστά τις επιχειρήσεις μέρη ενός συνεχή αγώνα μείωσης κόστους. Αυτή η μείωση κόστους πολλές φορές επιτυγχάνεται μέσω της πτώσης των μισθών, γεγονός που προκαλεί υψηλή ανασφάλεια στις αγορές και μπορεί να προκαλέσει και αύξηση του ποσοστού ανεργίας όπως αναφέρει ο Stiglitz.² Η αποψη του Stiglitz μας οδηγεί

¹ Thomas L. Friedman (2008), *Hot, Flat, and Crowded: Why We Need a Green Revolution--and How It Can Renew America* Hardcover – September 8, Douglas & McIntyre Ltd
<http://www.thomasfriedman.com/bookshelf/hot-flat-and-crowded>

² Stiglitz, J. & Charlton, A., (2007), *Fair trade for all - How Trade Can Promote Development*, New York: Oxford University Press

στον έντονο προβληματισμό που υπάρχει στην παγκόσμια πανεπιστημιακή κοινότητα για το εάν το διεθνές εμπόριο συμβάλει υπέρ την ανάπτυξης ή αυξάνει το άνοιγμα ανισότητας μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών.

Από τα πρώτα χρόνια της έκρηξης της εμπορικής δραστηριότητας ήταν εμφανής ο διαχωρισμός αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών. Οι αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης για παράδειγμα προμηθεύονταν, όπως συμβαίνει και σε μεγάλο ποσοστό σήμερα, τις πρώτες ύλες από τις αναπτυσσόμενες ή υποανάπτυκτες χώρες και διοχέτευε ξανά σε μετέπειτο στάδιο προϊόντα προηγμένης τεχνολογίας στις αγορές των δεύτερων χωρών. Η παρούσα εργασία αναλύει ακριβώς αυτόν τον προβληματισμό αλλά και τις προσπάθειες που έχουν γίνει προς μια νέα κατεύθυνση. Αυτή της ανθρωποκεντρικής ανάπτυξης του εμπορίου, μια ανάπτυξη εμπορίου που να μην θα προσφέρει οικονομική ανάπτυξη αλλά θα προβλέπει μέτρα και στόχους αντιμετωπίζοντας την φτώχεια, τον αναλφαβητισμό και τις συνέπειες αυτών, καταβάλλοντας για παράδειγμα και μεγάλη προσπάθεια υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος.³

Η ανάπτυξη του εμπορίου προσφέρει πολλές σημαντικές ευκαιρίες σε μια οικονομία

³ Πηγή εικόνας:

<http://c3e308.medialib.glogster.com/media/ae/aea2d5c62706b85007ac49bbb4adbd5793082cefa223ea66b4258ce1ea3b93bb/triangle-trade-png.png>

αλλά και πολλούς κινδύνους. Σκοπός πρέπει να αποτελεί, όπως αναλύεται παρακάτω, να δομηθεί η αύξηση του διεθνούς εμπορίου μέσα σε ένα ρυθμιστικό πλαίσιο που θα είναι δομημένο με τέτοιον τρόπο που θα έχει αναπτυξιακές τάσεις και κινητήριες δυνάμεις. Κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί χρησιμοποιώντας και αναπτύσσοντας σωστά τους εξής βασικούς παράγοντες: τις δομές σε μια οικονομία και τις καινοτομίες που εκφράζουν μια συνεχή οικονομικοτεχνολογική ανάπτυξη αλλά και την εκπαίδευση που προσεγγίζει το θέμα από την κοινωνική πλευρά.

Αρχικά, γίνεται στην εργασία ανάλυση του θεωρητικού πλαισίου, κάνοντας αναφορά στις θεμελιώδεις κλασσικές, σύγχρονες προσεγγίσεις αλλά και τις νέες θεωρητικές τάσεις που έχουν εισάγει θεμελιώδεις έννοιες όπως εκείνη του συγκριτικού πλεονεκτήματος που προσφέρουν τα βασικά εφόδια για να γίνει κατανοητή η συζήτηση επί του διεθνούς εμπορίου. Ύστερα, γίνεται αναφορά στα προβλήματα της παγκοσμιοποίησης και στον ρόλο του κράτους που πρέπει να διαδραματίζει στον νέοπροστατευτισμό αλλά και τον ρόλο των πολυεθνικών στην διαδικασία αυτή. Συνεχίζοντας, την ανάλυση λαμβάνουμε τους Διεθνείς Οργανισμούς και ειδικά τις περιπτώσεις του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου ως νέα κέντρα εξουσίας στα οποία τα κράτη, οικειοθελώς ως επί το πλείστον μεταβιβάζουν τα κράτη βασικές εξουσίες τους. Στο δεύτερο τμήμα της εργασίας γίνεται η συσχέτιση του Διεθνούς Εμπορίου και της Ανάπτυξης και ειδικά το πως ορίζεται η ανάπτυξη και τον ρόλο που διαδραματίζει το διεθνές εμπόριο σε αυτήν την διαδικασία. Η ανάλυση μας δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στους αναπτυξιακούς παράγοντες και στην προσπάθεια του Ο.Η.Ε. με τους αναπτυξιακούς στόχους τις χιλιετίας να τεθούν νέοι στόχοι και προκλήσεις ενώπιων των σύγχρονων προκλήσεων με τις οποίες η παγκόσμια κοινωνία έρχεται αντιμέτωπη, τονίζοντας την διεθνή συνεργασία που θα πρέπει να υπάρχει μακριά από παγίδες του παρελθόντος που φαίνεται να δυσκόλεψαν στην πράξη να επιτευχθούν οράματα.

2. Η προϊστορία του Εμπορίου

Οι άνθρωποι από τα πρώτα χρόνια που παρατηρήθηκε να οργανώνονται στα πλαίσια μιας κοινωνίας, εισήγαγαν την παραγωγική δραστηριότητα για να επιβιώσουν. Στην πραγματικότητα το κάθε νοικοκυριό έπρεπε να παράγει και να φροντίζει τις ανάγκες

του. Θεμιτή ήταν η ύπαρξη αυτάρκειας σε κάθε οικογένεια, κάτι το οποίο ήταν πολύ δύσκολο να επιτευχθεί απόλυτα. Στην αρχή, η έλλειψη καταμερισμού της εργασίας, τους δημιουργούσε πολλά προβλήματα κι έτσι έγινε αντιληπτό πως δεν μπορούσαν να διεκπεραιώνουν τα πάντα μόνοι τους. Την εποχή εκείνη μάλιστα, αναφέρει ο Ηρόδοτος, οι αριστοκράτες ασχολούνταν μόνο μέσω αντιπροσώπων και δεν εμπλέκονταν καθόλου με τις εργασίες παραγωγής ή εμπορίου, καθώς δεν άρμοζε σε κάποιον ευγενή μια τέτοια ενασχόληση.⁴

Εκείνα τα χρόνια, λοιπόν, παρατηρήθηκε αύξηση της γεννητικότητας, στην προσπάθεια να δημιουργήσουν μεγάλες οικογένειες, προωθώντας έναν καταμερισμό εργασίας μεταξύ των μελών τους. Η εξέλιξη της κοινωνίας όμως και το εύρος των αναγκών, τους ώθησε στην ανάθεση των εργασιών σε εργάτες ανταλλάσσοντας αγαθά. Ο αποκαλούμενος «αντιπραγματισμός»⁵ ήταν η σχέση ανταλλαγής κάποιου αγαθού με κάποιο άλλο αγαθό ή εργασία –ήταν ουσιαστικά η ανταλλαγή του «περισσέυματος» αυτού που παρήγαγε κάποιος, με το περίσσειμα αυτού που παρήγαγε κάποιος άλλος. Ο αντιπραγματισμός όμως είχε μια βασική δυσκολία: την εξίσωση της αξίας κάποιου αγαθού με ένα άλλο. Προς διευκόλυνση τους λοιπόν

⁴ Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, Εισαγωγή στο Εμπόριο, http://www.ime.gr/chronos/04/gr/economy/index_tr.html

⁵ Πηγή εικόνας:

http://chicago.agrino.org/images/oil_companies/zygaria_antallagi_emboreumaton_650_bg.gif

εισήχθη μια μονάδα μέτρησης με αντικειμενική αξία. Τα πρώτα χρόνια, μέσο ανταλλαγής αποτελούσαν τα μέταλλα, το σιτάρι ακόμα και τα ζώα. Αυτή η διαδικασία οδήγησε διαχρονικά στην χρήση των διαφόρων νομισμάτων που εκφράζουν την αντικειμενική αξία που έχει το χρήμα σήμερα και επικρατεί στην παγκόσμια αγορά. Αξίζει να γίνει αναφορά και στην έννοια της αγοράς και την διαχρονική εξέλιξη της. Ετυμολογικά η αγορά προέρχεται από την αρχαία λέξη αγείρω που σημαίνει ανταλλαγή ιδεών ή προτάσεων. Στην αρχαιότητα η αγορά αποτελούσε τον χώρο συγκέντρωσης όπου μεταξύ άλλων ανταλλάσσονταν ιδέες, απόψεις, αλλά και αγαθά. Αποτελούσε συνεπώς το κέντρο των εμπορικών σχέσεων εντός των πόλεων. Ο Αριστοτέλης αναφέρει χαρακτηριστικά:

“Η ολοκληρωμένη κοινωνία που σχηματίζεται από περισσότερες κώμες αποτελεί πόλη, η οποία διαθέτει ήδη, για να το πούμε απλά, πλήρη αυτάρκεια. Και ενώ σχηματίστηκε για να εξασφαλίζει την επιβίωση, διατηρείται, επειδή διασφαλίζει την ευζωία”.

Το παραπάνω απόσπασμα είναι χαρακτηριστικό της εργασίας αυτής. Η εργασία πραγματεύεται το εμπόριο όχι σαν μια έννοια απομονωμένη, αλλά μια έννοια πλήρως συνδεδεμένη με την ανάπτυξη, δίνοντας βάρος στον έντονα αλληλένδετο χαρακτήρα των δύο αυτών. Έτσι, στο απόσπασμα ο Αριστοτέλης αναγνωρίζει το σύνολο των ανθρώπων ως πόλη, η οποία όχι μόνο φροντίζει την αυτάρκεια της, την κάλυψη δηλαδή των ιδίων αναγκών για να μπορούν οι πολίτες να επιβιώνουν, αλλά αντιθέτως να τους προσφέρει “ευζωία”. Το “ευ ζην” εκφράζει την ευημερία εκείνη που θα προσφέρει στους πολίτες του μια πλήρη, ευτυχισμένη, με ευημερία ζωή.^{6 7 8}

Την εποχή της συγγραφής του έργου του Αριστοτέλη, αρχαιολογικά ευρήματα είχαν

⁶ Διεύθυνση Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου και Δικτυακών Τεχνολογιών του Ι.Τ.Υ.Ε, Οι σκέψεις του Αριστοτέλη για την πολιτεία,

http://users.sch.gr/maritheodo/filosofia/html/arist/skeci/skeci_politeia.htm

⁷ Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Ανθολογίες, Ανθολογία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας των Θ.Κ. Στεφανόπουλου, Στ. Τσιτσιρίδη, Λ. Αντζουλή, Γ. Κριτσέλη

“[1252b27-29] ἢ δ’ ἐκ πλειόνων κωμῶν κοινωνία τέλειος πόλις, ἤδη πάσης ἔχουσα πέρας τῆς αὐταρκείας ὡς ἔπος εἰπεῖν, γινομένη μὲν τοῦ ζῆν [1252b30-34] ἔνεκεν, οὐσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν. “
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ 136. – Πολιτικά1, 1252b27-1253a39

http://www.greek-language.gr/Resources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=324

⁸ Ιστοριομνήμονες, Οι εμπορικές δραστηριότητες στην αρχαία αγορά, Βερόγκου Μαρία,
<http://schoolpress.sch.gr/istoriomnemones/oi-εμπορικες-δραστηριότητες-στην-αρχ/>

δείξει πως οι Έλληνες είχαν ξεκινήσει να αναπτύσσουν το εμπόριο διαμέσου θαλάσσης σε αρκετά μεγάλο βαθμό. Λόγω του αυξημένου κόστους όμως άρχισαν να εμπλέκονται όλο και πιο ενεργά οι αριστοκράτες, οι οποίοι αναλάμβαναν το υψηλό κόστος των θαλάσσιων εμπορικών ταξιδιών, αναπτύσσοντας περαιτέρω και το προσωπικό τους κύρος και κέρδος, προσελκύοντας σταδιακά πλήθος ναυτικών εμπορών. Στην πραγματικότητα από μια εμπορική δραστηριότητα στην θάλασσα ή στην στεριά δεν ευνοούνται μόνο οι έμποροι. Ναι μεν το εμπόριο προσελκύει ταυτόχρονα νέους εμπόρους που επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν λόγω κερδοφορίας, αλλά ευνοούνται και οι υπόλοιποι πολίτες στο σύνολό τους, λόγω των τάσεων εκσυγχρονισμού και βελτίωσης της τεχνογνωσίας που φέρει αυτή η ανάπτυξη. Σε μια πόλη εμπορικά δραστηριοποιημένη συνήθως ευνοείται μια αναπτυξιακή πορεία που οδηγεί προς μια κατάσταση ευημερίας.⁹ Χαρακτηριστικό είναι το ρεύμα του μερκαντιλισμού, το οποίο επικεντρώνεται στην εμποροκρατία και ειδικά στις εξαγωγές που είναι επιθυμητές, αλλά έως το σημείο εκείνο που απλά αυξάνουν το απόθεμα των πολύτιμων μετάλλων. Η ευημερία είναι άμεσα συνδεδεμένη με τα συσσωρευμένα πολύτιμα μέταλλα και ειδικά το χρυσό.^{10 11}

Αργότερα στην σύγχρονη εποχή, η τεχνολογική ανάπτυξη ήταν εκείνη που έδωσε την αντίστοιχη ώθηση. Μεταξύ 1870 και 1950, όπως αναφέρει ο Stiglitz, η πρώτη μοντέρνα οικονομία, η Μεγάλη Βρετανία σημείωσε σημαντική ανάπτυξη χάρη στις οικονομικές εμπορικές σχέσεις που διατηρούσε η ίδια με τις γείτονες χώρες.^{12 13} Η ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων παρέχουν τις αντίστοιχες ευκαιρίες σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες που ωθούν ή αναστέλλουν την επίδραση αυτών. Ιστορικά μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο όλες οι χώρες έχουν εισάγει κάποια στιγμή εμπορικούς περιορισμούς και δασμούς είτε από αναπτυγμένες είτε αναπτυσσόμενες χώρες. Εκεί εναπόκειται και μεγάλο μέρος της θεωρητικής διαμάχης. Εάν το εμπόριο

⁹ Ένα ευρύτερο σύνολο μπορεί να αποτελεί μια οικογένεια, μια πόλη ή και μια χώρα

¹⁰ "Absolute and comparative advantage"

¹¹ Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, Εισαγωγή στο Εμπόριο,
http://www.ime.gr/chronos/04/gr/economy/index_tr.html

¹² Vanko, Maria (2006) "Fair Trade For All: How Trade can Promote Development by Joseph Stiglitz and Andrew Charlton", Sustainable Development Law & Policy, Sound Chemicals Management, Article 25, Volume 6, Issue 3 Spring 2006
<http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1355&context=sdlp>

¹³ Stiglitz, Joseph E. and Charlton, Andrew (2005), Fair trade for all: how trade can promote development, Oxford: Oxford University Press, Ch.2 Trade Can be Good for Development

θα έπρεπε να είναι ελεύθερο ή με περιορισμούς. Σε περίπτωση που θεωρηθεί σκόπιμο να υπάρξουν δασμοί, για ποιες χώρες και υπό ποιες προϋποθέσεις να εισαχθούν. Οι αναπτυσσόμενες χώρες προκειμένου να δυναμώσουν την νηπιακή τους βιομηχανία θα μπορούσαν να στηριχτούν σε αυτά τα προστατευτικά μέτρα- με ένα ξεκάθαρο χρονικό ορίζοντα όμως, προκειμένου να αποφευχθούν οι περιπτώσεις free rider. Ο Stiglitz, όμως, τονίζει ότι το εμπόριο δεν είναι μια απόλυτη επιλογή “κατά του εμπορίου ή υπέρ του ελεύθερου εμπορίου” αλλά ένα μίγμα εμπορικών καθεστώτων και πολιτικών με διάφορες κλίμακες απελευθέρωσης του εμπορίου. Για να απαντηθεί το ερώτημα αυτό, πρέπει να εντοπιστούν τα οφέλη των κρατών να συμμετέχουν στο εμπόριο, αναλύοντας τις βασικές αρχές της Θεωρίας Διεθνούς Εμπορίου.

Κύριο επιχείρημα είναι αυτό του David Ricardo, το οποίο θα αναλυθεί παρακάτω, αλλά δείχνει πως η απελευθέρωση του εμπορίου μοιράζει τις θετικές και τις αρνητικές επιπτώσεις μέσα από το άνοιγμα ξένων αγορών, μεγαλώνοντας την ζήτηση στις εγχώριες επιχειρήσεις και κάνοντας τους πιο συνειδητοποιημένους για τις ευκαιρίες που προσφέρει μια ανοιχτή οικονομία και μια οικονομία κλίμακας. Αποτελεί μια επιλογή στην οποία ευνοούνται αμοιβαία όλες οι πλευρές:

Πρώτον, όσες χώρες δεν μπορούν να παράγουν μόνες τους τα καταναλωτικά τους αγαθά μπορούν να τα εισάγουν από το εξωτερικό αλλά και

Δεύτερον, όσες χώρες δεν μπορούν να καταναλώσουν όλη την παραγόμενη ποσότητα μπορούν να εξάγουν το “περίσσευμα” τους σε χώρες που έχουν την αντίστοιχη ζήτηση.¹⁴

Η επιλογή αυτή όμως στην πραγματικότητα είναι κάτι περισσότερο περίπλοκο από το παραπάνω: Προσφέρεται η δυνατότητα στους παραγωγούς να ελαττώσουν το κόστος παραγωγής εισάγοντας πρώτες ύλες που σε άλλες χώρες είναι πιο οικονομικές, κάτι το οποίο συνδυαστικά με την αυξημένη ανταγωνιστικότητα στις ανοιχτές οικονομίες οδηγούν τις επιχειρήσεις σε μια αύξηση αποτελεσματικής παραγωγής και προόδου όπου τα προϊόντα τους θα είναι ικανά να σταθούν στον διεθνή ανταγωνισμό ποιοτικά,

¹⁴ Stiglitz , Joseph E. and Charlton , Andrew (2005), Fair trade for all : how trade can promote development, Oxford : Oxford University Press ,
Ch.2 Trade Can be Good for Development

τεχνολογικά με σωστές προδιαγραφές αλλά και χαμηλό κόστος. Επίσης, προάγεται ο ποιοτικός έλεγχος ταυτόχρονα με την ταχύτητα, ώστε ένας παραγωγός να μπορεί να ανταποκρίνεται στις απαραίτητες ανάγκες της διεθνούς αγοράς. Ο Kindleberger μάλιστα παρατηρεί ότι οι επιχειρηματίες σταδιακά προσπαθούν να διαφοροποιήσουν τα προϊόντα τους για να αυξάνουν την ζήτηση των παραγόμενων προϊόντων τους, πόσο μάλλον σε μια όλο και πιο παγκοσμιοποιημένη αγορά στην οποία η ανεύρεση ακόμα και υποκατάστατων προϊόντων καθίσταται πολύ εύκολη.¹⁵

Η διαδικασία αυτή οδηγεί τις επιχειρήσεις μιας χώρας από την άλλη πλευρά, που είναι προβληματικές να μην αντέχουν τον ζυγό του διεθνούς ανταγωνισμού και να μην μπορούν να επιβιώσουν, με αποτέλεσμα να γίνεται μια ανακατανομή των πόρων σε τομείς και επιχειρήσεις που είναι παραγωγικοί κι όχι όπως στο προστατευτισμό στον οποίο τροφοδοτούνται συχνά μη παραγωγικές επιχειρήσεις. Γίνεται μια αναδιανομή δηλαδή της πλουτοπαραγωγικής δύναμης σε κλάδους ισχυρούς για την κάθε χώρα και όχι σε κλάδους που η επιβίωση τους εξαρτάται από κλινική και τεχνική υποστήριξη που είναι ο προστατευτισμός με διάφορους τρόπους.¹⁶

3. Το θεωρητικό πλαίσιο για το διεθνές εμπόριο: κλασικές και σύγχρονες προσεγγίσεις

Α. Γιατί εμπορεύονται τα κράτη; Θεωρία Διεθνούς Εμπορίου¹⁷

Ο επικρατέστερος λόγος, λοιπόν, για τον οποίο επιχειρείται εμπορική δραστηριότητα σε μικρή κλίμακα δηλαδή σε επίπεδο εμπορών είναι η κερδοφορία κάτι που ισχύει όμως και σε ευρύτερο επίπεδο κρατών. Αυτή την επεξήγηση επιχειρεί να δώσει η Θεωρία Διεθνούς Εμπορίου που απαντά στο ερώτημα “Γιατί εμπορεύονται τα κράτη”. Ποια είναι τα πλεονεκτήματα και ποια τα μειονεκτήματα του διεθνούς εμπορίου για

¹⁵ Kindleberger, Charles P. and Herrick, Bruce (1990), Οικονομική ανάπτυξη, μετάφραση Φ. Διαμαντόπουλος, Εκδόσεις Παπαζήση,

¹⁶ Joseph E. Stiglitz and Andrew Charlton (2005), Fair trade for all : how trade can promote development, Oxford : Oxford University Press , Ch.2 Trade Can be Good for Development

¹⁷ Jayasuriya, Sisira (2005), Trade Theory, Analytical Models and Development Essays in Honour of Peter Lloyd, Volume I, Edward Elgar

ένα κράτος. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι φιλελεύθεροι θεωρητικοί στο τέλος του 18ου αιώνα γέννησαν την κλασική θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου. Ο φιλελευθερισμός θεωρούσε ότι όλες οι χώρες είχαν όφελος να συμμετέχουν στο εμπόριο. Μια χώρα έχει συμφέρον να εμπορεύεται όταν βελτιώνει την οικονομική της κατάσταση σε εθνικό όπως και σε ατομικό επίπεδο. Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή σκόπιμη αποτελούσε η εξειδίκευση μιας οικογένειας σε ένα αγαθό σε πρώτο στάδιο, ο αντιπραγματισμός και ύστερα η ανταλλαγή των αγαθών αυτών που παράγουν άλλοι έμποροι και οικογένειες. Το ίδιο συμβαίνει και με τις χώρες οι οποίες έχουν συμφέρον να εξειδικευτούν σε ένα αγαθό στο οποίο έχουν πλεονέκτημα. Οι δύο βασικότεροι θεωρητικοί πραγματεύτηκαν το θέμα αυτό, ο Adam Smith και ο David Ricardo, έχουν εξηγήσει με συμπληρωματικό τρόπο τον ρόλο του πλεονεκτήματος που έχει μια χώρα στο εμπόριο.^{18 19}

¹⁸ Universitatea din Craiova, Classical Theories of International Trade, International economics, Course 2 http://cis01.central.ucv.ro/iba/files/int_ec2.pdf

¹⁹ Πηγή εικόνας: <http://www.iglobalstores.com/blog/uploads/2012/10/bigstock-World-map-countries-in-color-255936441.jpg>

B. Κλασικές προσεγγίσεις του Διεθνούς Εμπορίου

Θεωρία του Adam Smith

Η συμβολή του Adam Smith είναι αναμφισβήτητα πολύ μεγάλη. Στο βιβλίο του για την ευημερία των εθνών, το 1776, ανέλυσε εκτενώς την άποψη του για το Διεθνές Εμπόριο.²⁰ Αν και θεωρεί πως το Διεθνές Εμπόριο έχει τα ίδια στοιχεία με κάθε είδους εμπόριο, χαρακτηριστική είναι η άποψη του πως αποτελεί ένα είδος “τάσης της ανθρώπινης φύσης για ανταλλαγή” βάσει των αναγκών, που ευνοεί τον ίδιο αλλά και την κοινωνία στο ευρύτερο σύνολο της.²¹

Το γεγονός ότι και το ευρύτερο σύνολο μιας κοινωνίας ευνοείται από το Διεθνές Εμπόριο που διεξάγεται μεταξύ των ανθρώπων και στηρίζεται ακριβώς στην ανάλυση του Adam Smith για τον καταμερισμό των εργασιών. Αποτελεί μια εξελιγμένη θεωρία του οικονομολόγου για κάτι που συνέβαινε και από την αρχαιότητα, όπως αναφέραμε παραπάνω. Συνεπώς μια αναγωγή σε επίπεδο χωρών οδήγησε τον Adam Smith στο συμπέρασμα πως ένας εξελιγμένος καταμερισμός εργασίας οδηγεί σε μεγαλύτερη παραγωγικότητα με το ίδιο κόστος εργασίας. Χαρακτηριστικά, η δυνατότητα παραγωγής των παραγόμενων αγαθών ενός εργοστασίου αυξάνεται διατηρώντας όμως τον ίδιο αριθμό απασχολούμενων εργατών. Η αύξηση της παραγωγικότητας αποδίδεται σύμφωνα με τον Adam Smith σε τρεις κύριους λόγους:

1. “[...] στην αύξηση της τεχνογνωσίας των εργατών,
2. [...] στην εξοικονόμηση του χρόνου που συνήθως χάνεται στο πέρασμα παραγωγής από το ένα είδος εργασίας στο άλλο και
3. [...] στην εφεύρεση ενός μεγάλου αριθμού μηχανών που διευκολύνουν και συντομεύουν την παραγωγή, επιτρέποντας ένας άνθρωπος να καλύπτει την εργασία περισσότερων εργατών.”^{22 23}

²⁰ Smith, Adam (2007), An inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, Books 1,2,3,4 & 5, , Meta Libri, http://www.ibiblio.org/ml/libri/s/SmithA_WealthNations_p.pdf

²¹ “Δεν πρόκειται για κάποια αλτρουιστική συνήθεια που έχει ο άνθρωπος. Εάν ο ίδιος δεν αποκομίζει κάποιο συμφέρον , αλλιώς δεν θα το επιχειρούσαν.”

²² Schumacher , Reinhard (2012), Adam Smith’s theory of absolute advantage and the use of doxography in the history of economics, University of Potsdam, Germany, Erasmus Journal for Philosophy and Economics,, Volume 5, Issue 2, Autumn 2012, <http://ejpe.org/pdf/5-2-art-3.pdf>

²³ Smith, Adam (2007), An inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, Books 1,2,3,4 & 5, Meta Libri,

Εάν για παράδειγμα υποθέσουμε ότι έχουμε δύο χώρες την Α και την Β που η μία παράγει ταπετσαρία τοίχου και η άλλη ύφασμα αντιστοίχως, παρατηρούμε το κόστος παραγωγής όπως αναφέρεται στον παρακάτω πίνακα. Σε αυτήν την περίπτωση ο λογισμός που έκανε ο Adam Smith είναι πως εφόσον το κόστος παραγωγής για την χώρα (Α) είναι φθηνότερο στην ταπετσαρία τοίχου, τότε η χώρα αυτή οφείλει να εξειδικευθεί σε αυτό ακριβώς το αγαθό. Στην δεύτερη περίπτωση, η χώρα (Β) έχει κόστος παραγωγής που είναι απολύτως μικρότερο στην παραγωγή υφάσματος. Τότε εκείνη πρέπει να εξειδικευθεί σε αυτό το αγαθό. Είναι ακριβώς αυτό που ανέφερε ο Adam Smith ως απόλυτο πλεονέκτημα.

ΑΓΑΘΟ	ΧΩΡΑ (Α)	ΧΩΡΑ (Β)
ΤΑΠΕΤΣΑΡΙΑ ΤΟΙΧΟΥ	1,5 (*)	4
ΥΦΑΣΜΑ ΕΠΙΠΛΩΣΕΩΝ	3	2 (**)

(*) Απόλυτο πλεονέκτημα χώρας (Α) να παράγει ταπετσαρίες τοίχου και

(**) Απόλυτο πλεονέκτημα χώρας (Β) να παράγει ύφασμα

Εάν οι δύο χώρες Α και Β θέλουν να ξεκινήσουν τις εμπορικές τους σχέσεις, η καθεμιά χώρα θα εξειδικευτεί στο προϊόν που έχει το πλεονέκτημα παραγωγής. Σε εκείνο το αγαθό στο οποίο δηλαδή το κόστος παραγωγής ανά παραγόμενη μονάδα είναι μικρότερο και το παράγει με χαμηλότερο κόστος. Στην συγκεκριμένη περίπτωση η χώρα Α παράγει την ταπετσαρία τοίχου με μονάδα παραγωγής=1,5 σε σχέση με την χώρα Β που θα την παρήγαγε με διπλάσιο κόστος παραγωγής. Συμπερασματικά, η χώρα Α θα εξειδικευθεί στην παραγωγή ταπετσαρίας τοίχου, ενώ για να καλύψει τις ανάγκες της σε ύφασμα θα κάνει εισαγωγή από την χώρα Β και αντίστοιχα η χώρα Β που θα εξάγει ύφασμα έχει συμφέρον να εισάγει ταπετσαρία τοίχου.

Συνεπώς, η εξειδίκευση βελτιώνει την ποσοτική και την ποιοτική παραγωγή αναφέρει ο R. Schumacher, γεγονός στο οποίο έχει αναφερθεί όμως και ο S.R. Staley με την χαρακτηριστική φράση “όσο περισσότερη εξειδίκευση, τόσο περισσότερη ανάπτυξη.” Η συγκεκριμένη διατύπωση δίνει χαρακτηριστική κατεύθυνση στο κεντρικό θέμα της

εργασίας. Στην σημερινή εποχή το όλο και περισσότερο αυξανόμενο και διευρυμένο εμπόριο, που στηρίζεται σε αρκετά μεγάλο βαθμό στην διακλαδική εξειδίκευση παραγωγής των ανταλλασσόμενων μερών, πρέπει να λειτουργήσει υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις για να επιτευχθεί ανάπτυξη. Η ανάπτυξη αποτελεί συνέπεια ενός επιτυχημένου εμπορίου, χωρίς να αποτελεί αυτόματο αποτέλεσμα. Υπάρχουν πολλοί περιορισμοί στο εμπόριο στους οποίους θα αναφερθούμε παρακάτω.

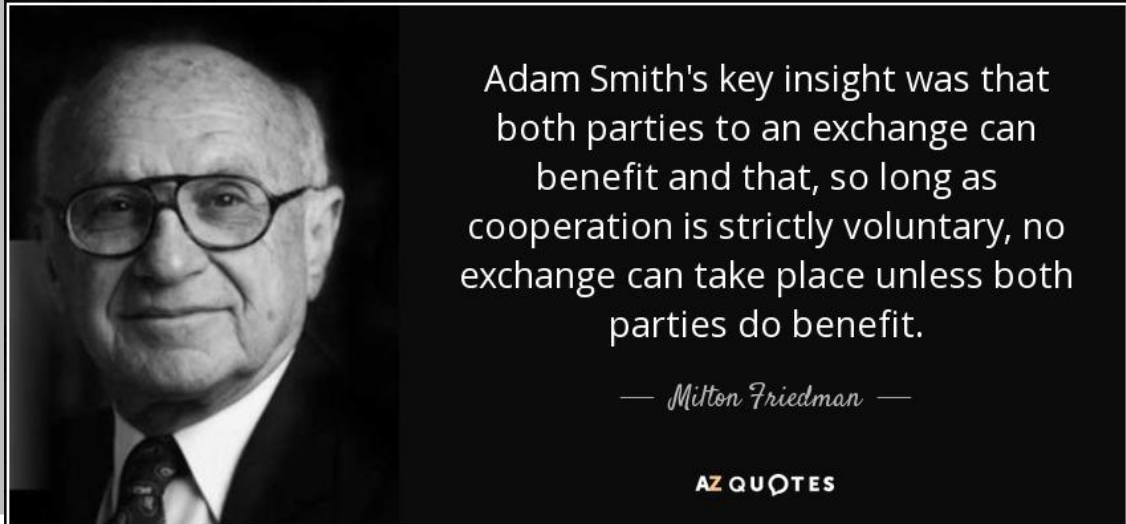
Παρ' ότι όμως αυτή η θεωρία προωθεί το εμπόριο, πρέπει να συμπληρωθεί αμέσως από την θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος για να υπάρξει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα. Με αυτήν την συμπληρωματική, αλλά αρκετά αυτόνομη θεωρία, ασχολήθηκε ο David Ricardo, ο οποίος συχνά απολαμβάνει και περισσότερης αναγνωρισιμότητας στην παγκόσμια βιβλιογραφία απ' ότι ο Adam Smith, που πρωτοεισήγαγε την έννοια του πλεονεκτήματος και αποτέλεσε στην πραγματικότητα τη βάση, όχι μόνο της Θεωρίας του Ricardo, αλλά και την αρχή ενός ρεύματος σκέψης με βασικούς σταθμούς τις θεωρίες για το απόλυτο πλεονέκτημα, το συγκριτικό πλεονέκτημα, τους παραγωγικούς συντελεστές του υποδείγματος Heckscher-Ohlin κ.ο.κ. Αποτέλεσε αφορμή για να γεννηθεί ένα νεοκλασικό ρεύμα σκέψης για την Θεωρία του εμπορίου.^{24 25 26 27}

²⁴ Στην Θεωρία του Adam Smith γίνεται αντιληπτή η αντίθεση του κατά της εμποριοκρατίας και του μερκαντιστικού ρεύματος.

²⁵ Reinhard Schumacher (2012), Adam Smith's theory of absolute advantage and the use of doxography in the history of economics, University of Potsdam, Germany, Erasmus Journal for Philosophy and Economics., Volume 5, Issue 2, Autumn 2012, <http://ejpe.org/pdf/5-2-art-3.pdf>

²⁶ Smith, Adam , (1981) An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, feedbooks.com, [http://www.ifaarchive.com/pdf/smith - an inquiry into the nature and causes of the wealth of nations\[1\].pdf](http://www.ifaarchive.com/pdf/smith_-_an_inquiry_into_the_nature_and_causes_of_the_wealth_of_nations[1].pdf)

²⁷ Picture taken from <http://www.azquotes.com/picture-quotes/quote-adam-smith-s-key-insight-was-that-both-parties-to-an-exchange-can-benefit-and-that-so-milton-friedman-57-21-66.jpg> & http://www.cheatography.com/uploads/mrskittenheel_1402843785_2014-06-16%2000_48_17-Untitled%201%20-%20LibreOffice%20Draw.png

Θεωρία του D. Ricardo²⁸

Ο Ricardo πραγματεύεται στο βιβλίο του το 1817 τις αρχές της Πολιτικής Οικονομίας και της Φορολογίας. Παρατηρεί κανείς ότι σε πολλά σημεία αναλύει απόψεις του Adam Smith. Η πλέον γνωστή του ανάλυση λοιπόν είναι αυτή που κάνει στο κεφάλαιο 7 για το Εξωτερικό Εμπόριο, όπου εξηγεί την θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος.²⁹

Ο Ricardo, θεωρεί πως σε γενικές γραμμές τα κέρδη εντός μιας χώρας παραμένουν τα ίδια ή μπορεί να διαφέρουν ελαφρώς υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Παραδέχεται πως το κέρδος μεταξύ διαφορετικών χωρών διαφέρει και εξηγεί την θέση του αυτή με ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Ας θεωρήσουμε, γράφει ο οικονομολόγος, πως η Πορτογαλία έχει κλειστή οικονομία και δεν διατηρεί καμία εμπορική σχέση με άλλες χώρες και ας θεωρήσουμε ότι αντί να επενδύσει αποκλειστικά στην παραγωγή κρασιού που θα ήταν και το δυνατό της σημείο “αναλώνεται” ταυτόχρονα και σε μια σειρά άλλων αγαθών για να καλύψει τις ανάγκες της όπως ρούχα κ.α. Το γεγονός αυτό φθίνει την εξειδίκευση και συνεπώς και την παραγωγικότητα που αυτή επιφέρει όπως αναλύσαμε παραπάνω. Συνεχίζει λοιπόν με το παράδειγμά του χρησιμοποιώντας τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα:

²⁸ Ricardo, David (1817), *On the Principles of Political Economy and Taxation*, London: J. Murray.

²⁹ Jayasuriya, Sisira (2005), *Trade Policy Reforms and Development Essays in Honour of Peter Lloyd*, Volume II, Edward Elgar

ΧΩΡΑ	ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΡΟΥΧΩΝ	ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΡΑΣΙΟΥ
ΑΓΓΛΙΑ	100 ΕΡΓΑΤΕΣ	120 ΕΡΓΑΤΕΣ
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	90 ΕΡΓΑΤΕΣ	80 ΕΡΓΑΤΕΣ

Βάσει των παραπάνω στοιχείων η Πορτογαλία έχει συμφέρον να εξάγει κρασί με ένα κόστος εργασίας 80 εργατών, προτιμώντας να εισάγει ρούχα που θα της κόστιζαν την εργασία 90 εργατών. Το παράδοξο εδώ βέβαια είναι ότι, θα προτιμήσει η Πορτογαλία να εισάγει ρούχα με κόστος εργασίας 100 εργατών όταν η ίδια θα το παρήγαγε με 90 εργάτες; Η απάντηση βρίσκεται στην ποιοτική, αλλά και την ποσοτική παραγωγή στην οποία αναφερθήκαμε και στην Θεωρία του Adam Smith. Η ποιοτική παραγωγή, σημαίνει ότι μπορεί η διαφορά τεχνογνωσίας, τεχνολογίας κ.λπ. να εξισώνει την εργασία 90 εργατών Πορτογάλων με την εργασία 100 Άγγλων ή ακόμα και 60 Ρώσων ή 120 Ινδών, όπως αναφέρεται. Σίγουρα κάποιος θα είχε συμφέρον η ροή κεφαλαίων να ήταν μονόπλευρη και να παράγει η Πορτογαλία και ρούχα και κρασί, αφού έχει απόλυτο πλεονέκτημα και στα δύο. Σε αυτό το σημείο αποκτά εξέχουσα σημασία η έννοια του συγκριτικού πλεονεκτήματος. Μπορεί δηλαδή η Πορτογαλία να έχει πλεονέκτημα και στην παραγωγή ρούχων και στην παραγωγή κρασιού, αλλά την συμφέρει τελικά να επενδύσει τους εργάτες όλους στην παραγωγή κρασιού και να αποκτήσει εξειδίκευση σε αυτό. Από την άλλη η Αγγλία, αναφέρει ο D. Ricardo, θα μπορούσε να αποτελείται από ένα σύνολο καπιταλιστών, οι οποίοι απλά θα εισήγαγαν και ρούχα και κρασί από την Πορτογαλία. Όμως καταλήγει στο ότι επικρατεί τελικά η επιθυμία της Αγγλίας να εξάγει για παράδειγμα ρούχα και να εισάγει κρασί αποκτώντας κι εκείνη μιας μορφής εξειδίκευση. Στην πραγματικότητα συμφέρει εξίσου και τις δύο χώρες: Η Πορτογαλία έχει την δυνατότητα να επενδύσει περισσότερο ανθρώπινο δυναμικό στην παραγωγή κρασιού με αποτέλεσμα να έχει και μεγαλύτερη παραγωγή και η Αγγλία αποκτά τεχνικά έναν κλάδο εξαγωγής προσφέροντας και άλλα πλεονεκτήματα, όπως για παράδειγμα τη μείωση της ανεργίας κ.ο.κ. Σε περίπτωση που για παράδειγμα οι δύο χώρες καταλήγανε στο σημείο να μην εμπορευόνταν μεταξύ τους και να παράγει η καθεμιά μόνη της τα ρούχα και το κρασί που θα κατανάλωνε, αναφέρει ο Ricardo, θα αποκτούσαν μια διαφορετική αξία χρήματος. “Σε αξία χρήματος, τα έσοδα της Πορτογαλίας θα

ανταγωνισμό στις εγχώριες αγορές κι έτσι υπονομεύει τις ανταγωνιστικές πρακτικές, μειώνει τις τιμές, αυξάνει τις επιλογές των καταναλωτών και αυξάνει την εθνική αποδοτικότητα. Επιπλέον, το ελεύθερο εμπόριο αυξάνει τόσο τον εθνικό όσο και τον παγκόσμιο πλούτο διευκολύνοντας τις χώρες να εξειδικευτούν και να εξάγουν τα αγαθά εκείνα και τις υπηρεσίες στις οποίες έχουν ένα συγκριτικό πλεονέκτημα. Το ελεύθερο εμπόριο ενθαρρύνει επίσης τη διεθνή διάδοση της τεχνολογίας, της τεχνογνωσίας σε ολόκληρο τον κόσμο κι έτσι παρέχει στις αναπτυσσόμενες οικονομίες μια ευκαιρία να φτάσουν όσον αφορά στο εισόδημα και την παραγωγικότητα τις πιο προηγμένες οικονομίες. Τέλος, το ελεύθερο εμπόριο και η διεθνής συνεργασία που συνεπάγεται αυξάνουν τις προοπτικές για παγκόσμια ειρήνη.”³²

Γ. Σύγχρονες προσεγγίσεις του Διεθνούς Εμπορίου³³

Θεωρία του J.S. Mill

Η παραπάνω ανάλυση με την χαρακτηριστική πυκνή παρουσίαση του Gilpin δείχνει πως σε κρατικό επίπεδο μια ανοιχτή οικονομία είναι θεμιτή, εφόσον μια οικονομία μέσα από το ελεύθερο εμπόριο αποκτά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά. Ο John Stuart Mill αναγνωρίζει στον Ricardo ακριβώς αυτό το επίτευγμα, ότι είναι ο πρώτος που τόνισε την σημασία του εμπορίου και μιας ανοιχτής οικονομίας, καθώς τα εμπορικά κράτη αποκτούν ειδικά κέρδη στην εργασία και στο κεφάλαιο, αλλά και σε άλλα χαρακτηριστικά. Είναι κλασσικός οικονομολόγος, αλλά εντάσσεται και στους θεωρητικούς της Σύγχρονης Θεωρίας του Διεθνούς Εμπορίου. Δίνει όμως ιδιαίτερη σημασία στο συγκριτικό κόστος που ενέχει το εμπόριο κι όχι αποκλειστικά στο συγκριτικό πλεονέκτημα. Η συνεισφορά του δηλαδή που τον κατέστη σε έναν από τους πλέον σημαντικούς εκφραστές της κλασσικής οικονομικής σχολής είναι ότι ανέλυσε την έννοια της τιμής, όχι από την σκοπιά της “αξίας”, αλλά ως αποτέλεσμα της εξισορρόπησης της προσφοράς και της ζήτησης. Δύο έννοιες οι οποίες έπαιξαν

³² Gilpin, Robert (2001), Global Political Economy: Understanding the International Economic Order, Μετάφραση Στροϊκού Ηρακλεία, Εκδόσεις Ποιότητα, Σελ. 244

³³ Universitatea din Craiova, Modern Theories of International Trade, http://cis01.central.ucv.ro/iba/files/int_ec3.pdf

πρωταγωνιστικό ρόλο στην ανάλυση του πληθωρισμού σε μια οικονομία.^{34 35}

Ο J.S. Mill παρατηρείται σε πολλά σημεία να είναι περισσότερο φιλοσοφικός, όπως φαίνεται και στο σύγγραμμα “Principles of Political Economy with some of their Applications to Social Philosophy”. Έχει αναφερθεί σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων και όχι μόνο οικονομικού περιεχομένου με την στενή έννοια. Στις αναφορές του συμπεριλαμβάνονται θέματα όπως η ελευθερία, η θέση της γυναίκας, η πολιτική σημασία των νόμων κ.λπ. Με έναν ιδιαίτερο τρόπο κάνει όμως μια σύνδεση μεταξύ αυτών με την Πολιτική Οικονομία, που τον κατέταξε στους πλέον φημισμένους οικονομολόγους, σε αντίθεση με τον Senior, ο οποίος πέτυχε επίσης μια ιδιαίτερη ανάλυση για τα κεφάλαια και την αποδοτικότητα τους, αλλά δεν έχαιρε της ίδιας αναγνωρισιμότητας.³⁶

Για τον σκοπό της παρούσας εργασίας εντοπίζουμε σημεία που ο Mill αναφέρεται στον Adam Smith και στις οικονομικές έννοιες που εισήγαγε, όπως αναφέρεται και στον Ricardo στου οποίου εξελίσσει και την δική του ανάλυση. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι στην πρώτη του έκδοση ο Mill ήταν περισσότερο κριτικός απέναντι στον Ricardo, όταν σε μεταγενέστερες εκδόσεις άλλαξε μερικώς στάση. Στην θεωρία των μισθών όπου αρχικά θεωρούσε πως το επίπεδο των μισθών άλλαζε βάσει του διαθέσιμου κεφαλαίου διαιρεμένου διά τον αριθμό των εργατών, μετακίνησε σε μια πιο μετριοπαθή θέση, όπου αναγνώριζε και τον ρόλο των προσδοκιών των εργαζομένων αλλά καθώς και άλλων παραγόντων.³⁷ Ο συγγραφέας τονίζει τον διαχωρισμό που υπάρχει μεταξύ της παραγωγής και της διανομής. Διέπονται και τα δύο από νόμους οι οποίοι παρ' όλα αυτά διαφέρουν στη φύση τους. Παρ' ότι μάλιστα διαφέρουν σε διάφορους τομείς, όπως για παράδειγμα από το που εξαρτώνται κ.λπ., υπάρχουν και κοινά σημεία. Χαρακτηριστικά αναφέρει ο Mill ότι και η παραγωγή και η διανομή στηρίζονται σε κοινωνικούς δείκτες, έτσι ώστε ζητήματα ασφάλειας να επηρεάζουν όχι μόνο την διανομή, αλλά και την ίδια την

³⁴ Policonomies, Economics made Simple, Classical Economics: John Stuart Mill, <http://www.policonomies.com/lp-classical-economics-john-stuart-mill/>

³⁵ Mill, John Stuart (1909), , Principles of Political Economy with some of their Applications to Social Philosophy, London: Longmans, Green and Co., Library of Economics and Liberty <http://www.econlib.org/library/Mill/mlPI.html#Bk.I.Ch.I>

³⁶ Stanford Encyclopedia of Philosophy, “John Stuart Mill”, <http://plato.stanford.edu/entries/mill/#PolEco>

³⁷ Stanford Encyclopedia of Philosophy, “John Stuart Mill”, <http://plato.stanford.edu/entries/mill/#PolEco>

παραγωγή.

Κλείνοντας τη σύντομη παρουσίαση των βασικότερων στοιχείων και επιστημονικών επιτευγμάτων του Mill, είναι δόκιμο ν' αναφερθεί ότι άλλο βασικό σημείο του ήταν ότι σύγκλινε στην άποψη του Ricardo για μια ανοιχτή αγορά- το φημισμένο *laissez-faire*.³⁸

Ως μεταγενέστερος αναλυτής προχώρησε αυτή την θέση του Ricardo, ένα βήμα παρακάτω, συντάσσοντάς την και με το φιλοσοφικό ύφος του: Δεν αρκεί η ελευθερία της αγοράς της οικονομίας αποκλειστικά για να επέλθει ανάπτυξη, αλλά απαιτείται και η πολιτική ελευθερία. Η οικονομική ασφάλεια είναι συνυφασμένη με τις ευκαιρίες που υπάρχουν σε μία αγορά, προβάλλοντας και το πρόβλημα των κινήτρων. Την εποχή εκείνη του Mill θεωρούσε πως ο σοσιαλισμός δεν πρόσφερε πλέον αρκετά κίνητρα στους αδικημένους εργάτες να παράγουν αποτελεσματικά. Την εποχή μετά την βιομηχανική επανάσταση έπρεπε να υπάρξει μια αναμόρφωση καταργώντας το μισθολογικό σύστημα, αντικαθιστώντας το με ένα “σύστημα συνεργασίας που θα λειτουργούσαν συλλογικά οι παραγωγοί λαμβάνοντας μέρος στο συλλογικό κεφάλαιο”, υπό την επιτήρηση κάποιων διαχειριστών όμως. Σε αυτό βέβαια φαίνεται ο Ricardo να μην συμφωνεί θεωρώντας πως κάτι τέτοιο θα σήμανε μια στασιμότητα στην βιομηχανία και στην αύξηση του πληθυσμού. Ο Mill παρόλα αυτά ήλπιζε σε μια πιο ιδεαλιστική πλευρά των ανθρώπων, όπου θα έστρεφαν τον εγωκεντρισμό τους σε μια πιο κοινωνική και ανθρωπιστική προσέγγιση. Αποτελεί φανερά έναν κλασσικό φιλελεύθερο οικονομολόγο, αλλά με έντονα στοιχεία σοσιαλιστή.³⁹

³⁸ Πηγή εικόνας: <http://www.redstate.com/wp-content/uploads/2014/06/laissez-faire.jpg>

³⁹ Stanford Encyclopedia of Philosophy, “John Stuart Mill”, <http://plato.stanford.edu/entries/mill/#PolEco>

Θεώρημα του Heckscher-Ohlin και το παράδοξο Leontief

Το παρόν θεώρημα αποτελεί πολύ σημαντικό επίτευγμα των Heckscher και Ohlin, καθώς περιλαμβάνει μια πιο εκσυγχρονισμένη εκδοχή του Ρικαρτιανού Θεωρήματος. Ο Ricardo αποτέλεσε σταθμό στην περίοδο πριν τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι Heckscher και Ohlin εισήγαγαν την έννοια της τεχνολογίας στην ανάλυσή τους. Με την παρούσα θεωρία μπορούσε να δοθεί εξήγηση στην διαφορά που υπήρχε στην τεχνολογική πρόοδο μεταξύ βιομηχανικών χωρών και αναπτυσσόμενων χωρών.

Ο Ricardo έθετε τις βάσεις ενός κόσμου σε δύο χώρες, δύο προϊόντα και έναν παράγοντα παραγωγής. Οι Heckscher-Ohlin⁴⁰ θέτουν έναν κόσμο βασισμένο σε δύο χώρες, σε δύο προϊόντα αλλά και δύο παράγοντες παραγωγής.⁴¹ Υποθέτουν ότι οι τεχνολογίες παραμένουν ίδιες, όπως και όλοι οι παράγοντες εκτός από τον φυσικό τους πλούτο. Σε αυτήν την περίπτωση δυο χώρες εμπορεύονται δυο αγαθά: το ένα προϊόν αποτελεί για παράδειγμα παραγόμενο αγαθό με συντελεστή παραγωγής την εργασία, ενώ το δεύτερο παραγόμενο αγαθό με συντελεστή παραγωγής το κεφάλαιο. Η θεωρία καταλήγει στο ότι μια χώρα θα εξάγει το προϊόν στο οποίο έχει ένταση συντελεστή παραγωγής. Αυτό το προϊόν δηλαδή που έχει αφθονία και συμφέρει να βασίσει την παραγωγή της σε αυτόν τον συντελεστή.⁴² Η θεωρία αυτή επιβεβαιώθηκε από τον Leontief μέσω μαθηματικών τεχνικών, καταλήγοντας όμως σε ένα παράδοξο συμπέρασμα, λαμβάνοντας έτσι και την ονομασία “παράδοξο του Leontief”. Στην εμπειρική του ανάλυση ο Leontief καταλήγει πως οι Ηνωμένες Πολιτείες που αποτελούν οικονομία έντασης κεφαλαίου, σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο, τελικά εξάγουν εμπορεύματα έντασης εργασίας και εισάγουν προϊόντα έντασης κεφαλαίου. Ο Leontief στήριξε αυτή την θέση με μια ευρέως φάσματος εμπειρική και θεωρητική έρευνα επί του αντικειμένου. Χαρακτηριστικό είναι και το γεγονός ότι έλαβε και βραβείο Nobel για την συνεισφορά του στην ανάλυση εισροών και εκροών.⁴³

⁴⁰ ... αλλά και ο Samuelson

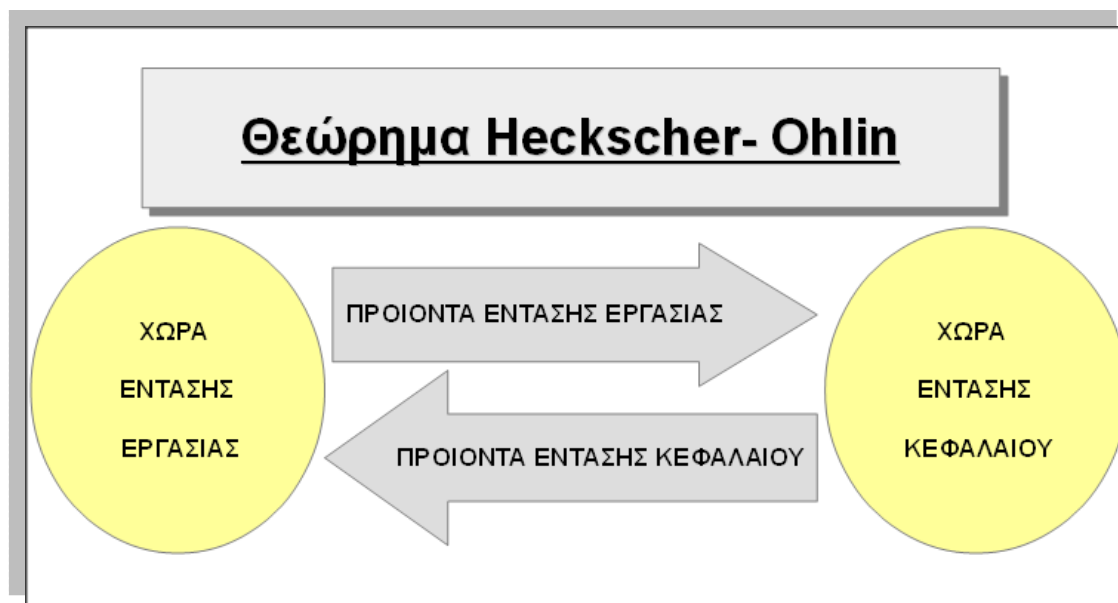
⁴¹ Iowa State University Department of Economics, “The Heckscher-Ohlin Trade Model”

<http://www2.econ.iastate.edu/classes/econ355/choi/ho.htm>

⁴² University of Washington (1998), A Two-Factor World: The Heckscher-Ohlin-Samuelson Model, Colin Danby <http://faculty.washington.edu/danby/bls324/trade/hos.html>

⁴³ Iowa State University Department of Economics, “Leontief Paradox”

<http://www2.econ.iastate.edu/classes/econ355/choi/leo.htm>

Το θεώρημα Stolper-Samuelson^{44 45}

Ο Samuelson στο θεώρημα του, που ήταν αυξημένης σημασίας, λόγω της μετεξέλιξης της θεωρίας των Heckscher-Ohlin, υπερασπίστηκε την άποψη ότι το ελεύθερο εμπόριο είναι ανώτερο της αυτάρκειας.⁴⁶

Βασική θέση αποτελεί η παραδοχή ότι ο προστατευτισμός ενισχύει την σπανιότητα, ενώ το ελεύθερο εμπόριο το εμποδίζει. “Όπου προστατευτισμός σημαίνει αύξηση των δασμών και απελευθέρωση του εμπορίου μείωση του δασμολογίου”. Συνεπώς μια “αύξηση στον προστατευτισμό, αυξάνει τον πραγματικό μισθό του τομέα που δεν είναι αδύναμης εντάσεως εργασίας ή κεφαλαίου αντίστοιχα και μειώνει τον πραγματικό μισθό του τομέα που είναι εντάσεως κεφαλαίου ή εργασίας στην παραγωγή”. Χαρακτηριστικά, οι Deardorff και Mitchell στο βιβλίο τους που αναλύουν το θεώρημα αυτό αναφέρονται στην περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών,

⁴⁴ Deardorff, Alan V. And Stern, Robert Mitchell (1994), “The Stolper-Samuelson Theorem: A Golden Jubilee”, https://books.google.gr/books?hl=en&lr=&id=8tGf2bvjdGYC&oi=fnd&pg=PA7&dq=stolper+samuelson+Protection+and+Real+Wages&ots=HwLT2IuMp_&sig=tDsKRJphgyUsm8h-LJXutE-Pp_o&redir_esc=y#v=onepage&q=stolper%20samuelson%20Protection%20and%20Real%20Wages&f=false

⁴⁵ Stolper, W. F. & Samuelson, Paul A. (1941), Protection and Real Wages, Review of Economic Studies

⁴⁶ Joseph E. Stiglitz and Andrew Charlton (2005), Fair trade for all : how trade can promote development, Oxford : Oxford University Press , Ch.2 Trade Can be Good for Development

στις οποίες η αγορά δεν είναι έντασης εργασίας, αλλά έντασης κεφαλαίου. Έτσι, θα υπάρξει μια αναπροσαρμογή στο επίπεδο των μισθών, εφόσον με το ελεύθερο εμπόριο φαίνεται να υπάρχει αλλαγή του μισθολογικού επιπέδου των Ηνωμένων Πολιτειών. Αυτή η μείωση όμως θα σημάνει και την ταυτόχρονη αντίθετη αλλαγή του επιπέδου μισθών σε άλλες οικονομίες. Στην πραγματικότητα η αλλαγή των μισθών δεν σημαίνει μόνο αλλαγή των τιμών των προϊόντων, αλλά και αντίστοιχη αναπροσαρμογή της αγοραστικής δύναμης που έχουν οι εργάτες, ευνοώντας ή δυσχεραίνοντας το εισόδημα τους.

Μια τέτοια υπόθεση όμως προδιαθέτει ότι όλοι οι παράγοντες είναι σταθεροί και ότι το μόνο που αλλάζει είναι η ένταση κεφαλαίου ή εργασίας. Όπως λοιπόν στο προηγούμενο θεώρημα ασκήθηκε κριτική από τον Leontief, έτσι κι εδώ τους ασκήθηκε κριτική από μεταγενέστερους οικονομικούς αναλυτές. Οι Roy J. Ruffin και Ronald W. Jones στο έργο τους, αναφέρουν ότι η υπόθεση των Stolper-Samuelson προϋποθέτει τέλεια κινητικότητα των παραγωγικών συντελεστών διακλαδικά, κάτι το οποίο δεν ισχύει όμως γιατί δεν είναι τόσο απλό. Προφανώς, οι παραγωγικοί συντελεστές εργασίας είναι περισσότερο κινητικοί απ' ό τι οι συντελεστές κεφαλαίου. Ένας εργάτης θα μπορούσε να μάθει να εκτελεί διαφορετικές εργασίες, αλλά δεν είναι απαραίτητο πως ένα συγκεκριμένο μηχάνημα ή ακόμα και μια έκταση γης να είναι σε θέση να παράγει και άλλα αγαθά.

Όλες αυτές οι θεωρίες έχουν ξεκινήσει μια θεωρητική συζήτηση επί του αν για παράδειγμα μια χώρα εξειδικεύεται βάσει της θεωρίας του Ricardo και το συγκριτικό πλεονέκτημα ή περισσότερο βάση του αν κάτι αποτελεί ένταση εργασίας ή κεφαλαίου. Ταυτόχρονα έχει ξεκινήσει μια διαμάχη απόψεων για το αν στην πραγματικότητα όπως υποθέτει το τελευταίο θεώρημα, η αύξηση του επιπέδου των μισθών είναι γεγονός ή έχει παρατηρηθεί τελικά μείωση μισθών.

Σε μια οικονομία όπου υπάρχει κινητικότητα μεταξύ των συντελεστών παραγωγής εργασίας και το κεφάλαιο, υπάρχει ανεξάρτητα και στους δύο τομείς, το να αλλάξει ή να αναπροσαρμοστεί στο επίπεδο τιμών σε ένα άνοιγμα του εμπορίου είναι πολύ πιο περίπλοκο από την θεωρία των Stolper-Samuelson. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι εάν υποθέσουμε πως στους δύο τομείς υπάρχει ακριβώς η ίδια *τεχνολογία*, “ο αντίκτυπος του εμπορίου στο πραγματικό μισθολόγιο εξαρτάται

από το κατά πόσο υπάρχει μηδενικό ή άπειρα υποκατάστατα”.^{47 48}

Σημαντικό γεγονός αποτελεί ότι γενικότερα στην διεθνή πολιτική οικονομία συγκεκριμένες ομάδες ενδιαφερόντων προσπαθούν να επηρεάσουν τις πολιτικές αποφάσεις των κυβερνήσεων, ασκώντας επιρροή υπέρ ή κατά του ελεύθερου εμπορίου.⁴⁹

Τέλος, η θεωρία η οποία είναι σημαντική, αλλά θα παρουσιαστεί συνοπτικά, είναι η ανάλυση που προσφέρει ο Paul Krugman και ο Maurice Obstfeld με το μοντέλο τους. Βάση του μοντέλου αυτού αποτέλεσε η θεωρία του Ricardo και το μοντέλο των Heckscher-Ohlin. Οι Krugman-Obstfeld εντοπίζουν βασικές διαφορές στην αγορά υπηρεσιών, στα εργασιακά προσόντα, στο φυσικό κεφάλαιο και στην διαθέσιμη γη, παράγοντες οι οποίοι καθορίζουν ακριβώς τα κέρδη που αποκομίζουν από το εμπόριο. Αντανακλά τη διαφορά των παραγωγικών δυνατοτήτων των χωρών, η οποία όμως διευκολύνεται από την εκμηδένιση κάποιων διαφορών μέσω του Διεθνούς Εμπορίου, που μπορεί να αποτελέσει και πηγή προμήθειας ενδιάμεσων αγαθών. Συνεπώς υπάρχει άμεση συσχέτιση μεταξύ των τιμών των εξαγωγών σε σχέση με τις τιμές των εισαγωγών. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα μιας χώρας της οποίας η τιμή ενός προϊόντος αυξάνεται και βελτιώνεται. Έτσι η κατάσταση της χώρας σε εμπορικούς όρους, χαρίζοντας της τη δυνατότητα να εισάγει περισσότερα βελτιώνοντας την ευημερία του συνόλου της χώρας.

Οι παραπάνω αναφερθείσες Θεωρίες των Adam Smith, Ricardo, του Heckscher-Ohlin, αλλά και Stolper-Samuelson, δεν αποτελούν παρόλα αυτά μοναδικές θεωρίες διεθνούς εμπορίου. Θεωρήθηκε σκόπιμο η συγκεκριμένη παρουσίαση να περιοριστεί μόνο σ' αυτές τις τέσσερις βασικές, αφού αποτέλεσαν τις πλέον σημαντικές, αν όχι τη βάση των μεταγενέστερων. Ιστορικά πολλοί θεωρητικοί έχουν ασχοληθεί με το θέμα του διεθνούς εμπορίου σε ανοιχτή οικονομία, θεωρητικό θεμέλιο των οποίων όμως

⁴⁷ Ruffin, Roy J. And Jones , Ronald W (2002) , Real wages and trade: insights from extreme examples http://www.econ.rochester.edu/people/jones/Real_Wages_and_Trade.pdf

⁴⁸ Ruffin, Roy J. And Jones , Ronald W (2002) Trade and Wages: A Deeper Investigation <http://www.uh.edu/~rruffin/Trade%20and%20Wages.pdf>

⁴⁹ Schweinberger, A.G. (2005) , The factor scarcity (abundance) hypothesis, factor mobility, and the political economy of international trade policy, EconPapers, http://econpapers.repec.org/bookchap/elgeechap/3069_5f2.htm

έχουν αποτελέσει οι παραπάνω θεωρίες που έθεσαν τις κατευθυντήριες γραμμές των αναλύσεων.

Κατόπιν της παρουσίασης του θεωρητικού πλαισίου, οδηγούμαστε στον προβληματισμό του κατά πόσο το εμπόριο συμβάλλει στην ευημερία μιας χώρας προσφέροντάς της αναπτυξιακές δυνατότητες, θέμα το οποίο θα αναλυθεί παρακάτω. Στο σημείο αυτό πρέπει ν' αναφερθούμε στις θεωρητικές απόψεις και την διαμάχη που υπάρχει για την παρεμβατικότητα ή μη του κράτους και κατά πόσο είναι θεμιτός ο προστατευτισμός. Η παγκοσμιοποίηση προσφέρει συνολικά την βάση για μια ενιαία αγορά. Η ενιαία αγορά όμως προϋποθέτει κάποιες βασικές αρχές για την ελεύθερη διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών, η οποία διακίνηση μπορεί να συναντήσει μια σειρά από εμπόδια που θέτουν τα κράτη ή η διεθνής κοινότητα.

4. Το Διεθνές Εμπόριο στην εποχή της παγκοσμιοποίησης: Προβλήματα, νεοπροστατευτισμός και ο ρόλος του κράτους- έθνους⁵⁰

A. Η σημασία του Διεθνούς Εμπορίου⁵¹

Το διεθνές εμπόριο έχει πολλά πλεονεκτήματα υπέρ του, όπως έγινε αντιληπτό και από την παραπάνω έκθεση των βασικότερων θεωριών. Έχει διατυπωθεί ήδη η άποψη ότι οι χώρες διαθέτουν διαφορετικές δυνατότητες και το εμπόριο τους προσφέρει την ευκαιρία να καλύπτουν τις ανάγκες τους. Η εξειδίκευση των χωρών είναι θεμιτή ώστε να εξάγουν το προϊόν που παράγουν με την ταυτόχρονη εισαγωγή των μη παραγόμενων προϊόντων. Το εμπόριο λοιπόν αποτελεί ακριβώς αυτό το πλαίσιο. Δεν αποτελεί τυχαίο γεγονός ότι την σημερινή εποχή υπάρχει παγκόσμια και αμοιβαία αλληλεξάρτηση διαφόρων εθνικών οικονομιών, εφόσον οι χώρες δεν είναι απολύτως αυτάρκειες. Στην πραγματικότητα το εμπόριο αποτελεί τρόπο ανακατανομής των οικονομικών πόρων. Σε όρους ελεύθερου εμπορίου οι χώρες που έχουν χαμηλό κόστος παραγωγής σε ένα προϊόν πωλούν το εμπόρευμα αυτό σε αγορά που το προϊόν έχει υψηλότερη τιμή. Με τον τρόπο αυτό ευνοούνται και οι μη εύρωστες

⁵⁰ Πηγή εικόνας: <http://www.intechopen.com/source/html/38371/media/image4.png>

⁵¹ Vijayasri, G.V. (2013), The Importance of International Trade in the World, Andhra Univerlity, International Journal of Marketing, Financial Services & Management Research, Vol.2, No. 9, September
<http://indianresearchjournals.com/pdf/IJMFSMR/2013/September/12.pdf>

χώρες, στις οποίες η οικονομία είναι μεν αδύνατη, αλλά ενισχύεται μέσα από αυτή την εμπορική δραστηριότητα. Η συγκεκριμένη δραστηριότητα αυτή προσφέρει όπως θα φανεί και παρακάτω αναπτυξιακές τάσεις. Ακόμα και σε προϊόντα τα οποία παράγει μια ανεπτυγμένη χώρα, λόγω τεχνολογικά προηγμένης παραγωγής που διαθέτει, οι πρώτες ύλες αν όχι όλες, τουλάχιστον ένα μεγάλο μέρος, εισάγονται πάλι από το εξωτερικό και συνήθως προέρχονται από τις πιο αδύναμα οικονομικά χώρες.⁵²

Η παγκοσμιοποίηση πέρα από την διευκόλυνση της κίνησης των εμπορευμάτων, αποτελεί και βασικό αρωγό στην προώθηση ενός καλύτερου επιπέδου ζωής στον σύγχρονο κόσμο. Ναι μεν η ανάπτυξη του εμπορίου ευνοεί οικονομικά ισχυρούς ανθρώπους να εισάγουν προϊόντα από όλον τον κόσμο που βελτιώνουν ως επί το πλείστον την ποιότητα ζωής με χαρακτηριστικό παράδειγμα τα κινητά τηλέφωνα, τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές κ.ο.κ. Αυτό επιταχύνει μια διαδικασία εκσυγχρονισμού, αλλά και προσφέρει μια σημαντική βάση θεμελίων ανάπτυξης. Από την άλλη πλευρά όμως μεταδίδει κάποιες βασικές αρχές και αξίες που βοηθούν να εκλείψουν εξτρεμιστικές τάσεις ή και αντιλήψεις που οδηγούν σε απομονωτικές πολιτικές. Τα κράτη εισέρχονται σε μια κοινή παγκόσμια αγορά που παρότι επιδιώκεται η μεγιστοποίηση του κέρδους, προωθείται όμως και μια σχέση συνεργασίας και κατεύθυνσης προς μια λογική της “παγκόσμιας κοινότητας”. Χωρίς να εθελουφλούμε όμως και στην ολοένα και αυξανόμενη ανταγωνιστικότητα που υπόκεινται οι αγορές.

Έτσι λοιπόν, το διεθνές εμπόριο μερικώς μπορεί να ειπωθεί πως προωθεί την ανταγωνιστικότητα, με τα αντίστοιχα μειονεκτήματα και πλεονεκτήματα. Τα κράτη αποκτούν μια μεγάλη σφαίρα επιρροής όπου γίνονται μέρη μιας ανταγωνιστικής αγοράς, στην οποία παραμένουν όμως και εκτεθειμένοι στις ξένες επιρροές. Για να κάνουν πιο ανταγωνιστικά τα προϊόντα τους οφείλουν να έχουν όσο το δυνατόν χαμηλότερο κόστος, με καλή ποιότητα, αλλά και να προσπαθούν να συμβαδίζουν τα εμπορεύσιμα προϊόντα βάσει των διεθνών προτύπων και των σύγχρονων τάσεων και προδιαγραφών. Γεγονός που απαιτεί μια συνεχή εξέλιξη, η οποία όμως γίνεται και πολύ πιο προσβάσιμη συγκριτικά με το παρελθόν όπου η πρόσβαση σε νέες

⁵² Vijayasri, G.V. (2013), The Importance of International Trade in the World, Andhra University, International Journal of Marketing, Financial Services & Management Research, Vol.2, No. 9, September
<http://indianresearchjournals.com/pdf/IJMFSMR/2013/September/12.pdf>

τεχνολογίες ήταν περιορισμένη. Τα κράτη με χαμηλότερη ανάπτυξη έχει αναγνωριστεί πως αντιμετωπίζουν παραδοσιακά δυσκολίες συμμετοχής στον διεθνή ανταγωνισμό, λόγω οικονομικής, τεχνολογικής και μορφωτικής υστέρησης. Για τον σκοπό αυτό ο σύγχρονος κόσμος έχει προβλέψει προστατευτικά μέτρα ώστε να μπορούν αν όχι να συμβαδίσουν, τουλάχιστον να ακολουθούν σταθερά τον παγκόσμιο ζυγό πίεσης και να μην εκτοπιστούν από τις προηγμένες οικονομίες. Τους προσφέρεται βοήθεια και τεχνογνωσία εκσυγχρονισμού, οικονομικά πλεονεκτήματα αλλά και οικονομική στήριξη. Συνήθως οι αναπτυσσόμενες χώρες εμπορεύονται προϊόντα εντάσεως εργασίας όπως ρούχα κ.λπ. προσφέροντας και θέσεις εργασίας στους φτωχούς πληθυσμούς αυτών των χωρών. Η εκμετάλλευση της αφθονίας της εντάσεως εργασίας, οδηγεί σε πολύ χαμηλό μισθολόγιο, κάτι το οποίο γίνονται προσπάθειες να καταπολεμηθεί. Βασικός σκοπός είναι να υπάρξει μια πιο ανθρωπιστική προσέγγιση, δίνοντας αξία στον άνθρωπο και αξιοπρέπεια στη ζωή του. Στην πραγματικότητα όμως η παρούσα κατάσταση αποτελεί προτιμότερο σενάριο από το να μην συμμετείχαν καθόλου οι αδύναμες αυτές χώρες, οι οποίες θα "φτωχοποιούνταν" πολύ πιο έντονα. Μάλιστα, μελέτες αναφέρουν πως το διεθνές εμπόριο έχει μειώσει το επίπεδο φτώχειας. Μπορεί όχι ως άμεσο αποτέλεσμα, αλλά σαν ενισχυτή των οικονομικών πόρων των κρατών, καθιστώντας δυνατά σημαντικά ανθρωπιστικά προγράμματα βελτίωσης της παροχής εκπαίδευσης, αλλά και φροντίδα υγείας, σε αυτές τις ανίσχυρες οικονομικά χώρες.⁵³ Σημαντική προσπάθεια προς την κατεύθυνση της αντιμετώπισης της φτώχειας, αποτελεί για παράδειγμα η απαγόρευση οποιωνδήποτε εμπορικών φραγμών στα γεωργικά προϊόντα.

Συνεπώς υπάρχει σκοπιμότητα να γίνει αναφορά στο εάν οι δασμοί και ειδικά τα ενιαία δασμολόγια είναι θεμιτά στο διεθνές εμπόριο, ακόμα και στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες. Με ακριβώς αυτό το ερώτημα έχει ασχοληθεί η Mary Amiti.⁵⁴

Οι δασμοί αναφέρει η M. Amiti διαφέρουν κατά μήκος της παραγωγικής διαδικασίας. Συνήθως οι πρώτες ύλες έχουν χαμηλή δασμολογική κλίμακα και ανεβαίνοντας τον βαθμό επεξεργασίας αυξάνεται και η κλίμακα δασμών. Η συγγραφέας λοιπόν ερευνά

⁵³ Vijayasri, G.V. (2013), The Importance of International Trade in the World, Andhra Univerlity, International Journal of Marketing, Financial Services & Management Research, Vol.2, No. 9, September

<http://indianresearchjournals.com/pdf/IJMFSMR/2013/September/12.pdf>

⁵⁴ Amiti, Mary (2004), Are uniform tariffs optimal?, IMF Working Paper, WP/04/72
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp0472.pdf>

το ερώτημα αν τα ενιαία δασμολόγια ευνοούν την ευημερία στην πραγματικότητα, είτε καταδεικνύοντας με ποιόν τρόπο “θα ευνοούνταν αποκλιμακώνοντας τους δασμούς, έχοντας υψηλότερο δασμολόγιο στα ενδιάμεσα προϊόντα και χαμηλότερο στα τελικά προϊόντα”. Θεωρητικά αυτό προϋποθέτει μια χώρα να μην εισάγει μόνο προϊόντα αλλά να είναι και σε θέση να παράγει η ίδια προϊόντα που έχει ανάγκη ώστε οι τιμές των προϊόντων να παραμένουν ανταγωνιστικές. Οι δύο βασικοί παράγοντες που λαμβάνουν υπ' όψιν οι διάφοροι παραγωγοί είναι η προσβασιμότητα στις αγορές και το κόστος παραγωγής⁵⁵. Έτσι, αναλύοντας τις επιπτώσεις υψηλών δασμών σε ενδιάμεσα προϊόντα και υψηλούς δασμούς σε τελικά προϊόντα, η M. Amiti καταλήγει ότι προωθούν την συσσώρευση πρώτου και δεύτερου σταδίου εργοστασίων σε μια χώρα. Γεγονός που ευνοεί κυρίως τις επιχειρήσεις με σχετική ευρωστία να επενδύουν, με αποτέλεσμα να προωθείται ένας ατελής ανταγωνισμός απομακρύνοντας ταυτόχρονα και την επίτευξη αύξησης της ευημερίας. Ο ατελής ανταγωνισμός μας οδηγεί και σε άλλα αρνητικά στοιχεία της προστασίας του εμπορίου. Σημαντικό είναι ότι αποτελεί την αιτία λιγότερης αποδοτικότητας σε εθνικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο, μειώνοντας ταυτόχρονα και τα κίνητρα των εμπόρων και των παραγωγών για έρευνα, αλλά και τεχνολογική ανάπτυξη.

Πολλές φορές, όμως, όταν οι δασμολογικοί φραγμοί προωθούν τις διακρίσεις υπέρ των αναπτυσσόμενων χωρών, ο προστατευτισμός θεωρείται θεμιτός ειδικά σε περιπτώσεις προστασίας νηπιακής μορφής βιομηχανιών. Οι νηπιακές βιομηχανίες, λόγω “της μικρής τους ηλικίας και της έλλειψης εμπειρίας” έχουν την ανάγκη να μην εκτεθούν αμέσως σε άνισους όρους ενάντια στην ισχυρή ανταγωνιστικότητα των άλλων μεγάλων βιομηχανιών που κατέχουν το μεγαλύτερο μέρος του Διεθνούς Εμπορίου. Αν και ο προστατευτισμός εδώ θα ήταν θεμιτός, μεγάλη προσοχή πρέπει να δοθεί στο ότι μια τέτοια στήριξη θα έπρεπε να ήταν απλώς βοηθητική και πρόσκαιρη κι όχι να καταλήξει σαν μια μόνιμη προστασία όπου η βιομηχανία θα μπορούσε κάλλιστα να επαναπαυθεί, χωρίς να επιδιώκει την συνεχή πρόοδο και τον εκσυγχρονισμό.

Ο R. Gilpin σε ένα από τα πιο σημαντικά σημεία της ανάλυσης του τονίζει την σημασία της άποψης του D. Hume ότι “ο προστατευτισμός μειώνει τις εξαγωγές

⁵⁵ Amiti, Mary (2004), Are uniform tariffs optimal?, IMF Working Paper, WP/04/72
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp0472.pdf>

μακροπρόθεσμα” και κάνει την παρακάτω σοβαρή διαπίστωση:

“Η προστασία του εμπορίου προκαλεί αντίποινα από τις άλλες χώρες και αυτό σημαίνει ότι όλοι θα χάσουν”⁵⁶

Διατύπωση η οποία μπορεί μερικώς να χαρακτηριστεί ίσως και απόλυτη, καθώς η σημασία της προστασίας των αναπτυσσόμενων χωρών αυξάνεται με την αύξηση του ανθρωπιστικού κινήματος. Δυστυχώς, δεν μπορεί να δοθεί μια ξεκάθαρη απάντηση, αφού υπάρχει πληθώρα οικονομολόγων που ερευνούν χρόνια το ζήτημα αυτό και αναζητούν μια απάντηση και τελικά καταλήγουν να αμφιταλαντεύονται μεταξύ των επιχειρημάτων υπέρ και κατά των προστατευτικών μέτρων του εμπορίου. Έτσι, παρότι είναι δύσκολο να βρεθεί η χρυσή τομή μεταξύ δασμολογικών φραγμών ή μη, μπορεί να γίνει παρακάτω μια περιεκτική ανάλυση γι’ αυτό το τόσο σημαντικό και πολύπλευρο ζήτημα με εύρος πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων.

B. Ο ρόλος του κράτους στο εμπόριο

Συμπληρωματικά προς την πλήρη παρουσίαση των θεωρητικών ρευμάτων σκέψης σχετικά με το εμπόριο παραπάνω, πρέπει να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στον ρόλο των κρατών και το μέγεθος της παρεμβατικότητας των κρατών στο εμπόριο. Το κάθε κράτος είναι υπεύθυνο για το ρυθμιστικό πλαίσιο του εμπορίου στα γεωγραφικά του σύνορα. Με τον τρόπο αυτό είτε θέτει περιορισμούς για παράδειγμα σε μια κατηγορία εισαγόμενων προϊόντων, είτε προσφέρει μια σχετική ελευθερία στο εσωτερικό του όταν στην γείτονα χώρα το εμπόρευμα αυτό ίσως αποτελεί παράνομο προϊόν. Οι οικονομικές και πολιτικές ενώσεις αποτελούν όμως ένα είδος εξαίρεσης, καθώς στις περιπτώσεις αυτές τα κράτη μέλη έχουν εκχωρήσει κι έχουν μεταβιβάσει μέρος των κυβερνητικών τους αρμοδιοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση για παράδειγμα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί συνεπώς έναν νέο τύπο νομικής, πολιτικής, αλλά και οικονομικής οντότητας, στην οποία τα εθνικά κυρίαρχα κράτη έχουν παραχωρήσει με την θέληση τους το δικαίωμα αυτό αυτοβούλως.

⁵⁶ Gilpin, Robert (2001), Global Political Economy: Understanding the International Economic Order, Μετάφραση Στροϊκού Ηρακλεία, Εκδόσεις Ποιότητα, Σελ. 248

Θεσμικά η Διεθνής Κοινότητα επικαλείται το Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο σαν το δικαϊκό πλαίσιο που υποχρεώνει τους ιδιωτικούς οικονομικούς φορείς να συμμορφώνονται αναλόγως. Σε αυτόν το κλάδο υπόκεινται όμως μόνο ιδιωτικοί φορείς. Τα κράτη διατηρούν την εθνική τους κυριαρχία και μόνο η πρόθεση τους για διακρατική συνεργασία προωθεί την ανάπτυξη διακρατικών εμπορικών σχέσεων.

Αρχικά ο μερκαντιλισμός που έχαιρε ευρείας αποδοχής, προωθούσε την εμποροκρατία αλλά με άμεση κρατική παρέμβαση. Ο περιορισμός της κρατικής παρέμβασης επήλθε αργότερα με το δόγμα της ελεύθερης συναλλαγής. Η Μεγάλη Βρετανία ήταν βασικός υποστηρικτής των ελευθέρων συναλλαγών. Θεωρούσε πως η μη σύναψη εμπορικών συνθηκών θα αύξανε τους δασμολογικούς φραγμούς με αποτέλεσμα να μειωθεί η εμπορική και η οικονομική δραστηριότητα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής από την άλλη είχαν θέσει την περίοδο εκείνη ως στόχο την “εξασφάλιση ενός διεθνούς οικονομικού συστήματος σχετικά ελεύθερου, στο οποίο θα προωθούνταν άμεσα οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες και θα τίθενται συντακτικά πλαίσια με κανόνες λειτουργίας για να λαμβάνονται αναγκαίες αποφάσεις από τα κράτη σε πλαίσια όμως διεθνών οργανισμών.” Αρχικά, λοιπόν, ο ρόλος των κρατών προβλεπόταν να μεταβιβάζεται σταδιακά στους Διεθνείς Οργανισμούς όπως θα δούμε και με την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου παρακάτω.⁵⁷

Ο Gilpin αναφερόμενος στους αναπτυξιακούς οικονομολόγους και τον P. Rosenstein-Rodan, αναφέρει πως το κράτος όφειλε να αναλάβει πολύ πιο ενεργό και παρεμβατικό ρόλο στις αναπτυσσόμενες χώρες απ' ό,τι στις ανεπτυγμένες οικονομίες. Το κράτος καλούταν να αντιμετωπίσει τυχόν αποτυχίες της αγοράς όπως λόγω χάρη έλλειψη επενδύσεων, μικρό ποσοστό αποταμιεύσεων κ.λπ. Επίσης, υποστηριζόταν πως οι ήδη ανεπτυγμένες χώρες όφειλαν να παρέχουν μεγάλη οικονομική και τεχνική βοήθεια, αλλά και να τις στηρίζουν, αναπροσανατολίζοντας τις εμπορικές τους προτιμήσεις στις λιγότερο αναπτυσσόμενες χώρες. Κάτι τέτοιο θεωρούσαν οι αναπτυξιακοί οικονομολόγοι ότι θα ωφελούσε και τις δύο πλευρές.

⁵⁷ Φατούρος, Αργύρης Α. και Στάγκος, Πέτρος (1984), Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο-Τεύχος Α: Διεθνείς Εμπορικές Σχέσεις, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Εκδόσεις Παρατηρητής

Γ. Προστατευτισμός και δασμολογικοί φραγμοί

Στο σημείο αυτό πρέπει λοιπόν να αναφερθεί το κατά πόσο ένα κράτος ή οι πολιτικές δυνάμεις θα πρέπει να είναι παρεμβατικές και να ελέγχουν τους εμπορικούς όρους. Είναι δηλαδή ένας φόρος, επί των εμπορευόμενων προϊόντων θεμιτός και ειδικά επί των εισαγωγών; Αυτή η πρακτική είναι η δασμολογική προστασία η οποία είναι και η πλέον διαδεδομένη ιστορικά. Υπάρχουν διάφορα είδη δασμών που εξαρτώνται από το ποσοστό της φορολογηθείσας αξίας του εμπορεύματος ή την μεταβλητότητα του φόρου κ.ο.κ. Κατά τον Πουρναράκη οι συνέπειες των δασμών είναι οι εξής:

1. Μια αύξηση της τιμής θα μειώσει την κατανάλωση του εισαγόμενου προϊόντος,
2. Μείωση των εισαγωγών,
3. Προστασία της εγχώριας παραγωγής αδύναμων βιομηχανιών από τον μεγάλο διεθνή ανταγωνισμό,
4. Αύξηση στα έσοδα του κράτους με αναδιανομή στο εισόδημα.
5. Επιπτώσεις στην παραγωγή, όπου εφόσον το εισαγόμενο προϊόν είναι τόσο ακριβό, το προϊόν θα παραχθεί στο εσωτερικό⁵⁸

Στο παρελθόν έχουν σημειωθεί και ποσοτικοί περιορισμοί ή quotas που είναι τα μέτρα που προβλέπουν ένα επιτρεπτό όριο μέχρι το οποίο μπορεί να εισαχθεί αντίστοιχη ποσότητα ή αξία από ένα προϊόν.⁵⁹ Η παραβίαση αυτού του ορίου φράζει την περεταίρω εισαγωγή και δεν επιτρέπει την εισαγωγή οποιασδήποτε άλλης ποσότητας. Στο παρελθόν έχει υπάρξει και απαγορευτικός ποσοτικός περιορισμός που δεν επιτρέπει καθόλου, ούτε καν την εισαγωγή κάποιας ελάχιστης ποσότητας. Η ίδρυση της GATT αποτέλεσε σταθμό, γιατί εκεί απαγορεύτηκαν οι ποσοτικοί περιορισμοί σαν νόμιμο μέσο προστασίας. Επίσης, η GATT απαγόρευσε την απευθείας παροχή χρηματικής βοήθειας από το κράτος προς τον εξαγωγέα, με αποτέλεσμα πολλά κράτη αναγκάστηκαν να βρουν εναλλακτικό έμμεσο τρόπο να παρέχουν χρηματική βοήθεια. Μη αποδεκτό ήταν και το Dumping, με το οποίο προβλεπόταν η διάθεση ενός προϊόντος στην διεθνή αγορά σε χαμηλότερη από αυτήν

⁵⁸ Πουρναράκης, Ευθύμιος Δ. Και Κούτρης, Ανδρέας Ν. (2000), Διεθνή οικονομικά : μια εισαγωγική προσέγγιση, Εκδότης Πουρναράκης Ευθύμιος, Αθήνα

⁵⁹ Προστατευτικά μέτρα δεν λαμβάνονται όμως μόνο με την χρήση Δασμών αλλά και με “Μη Δασμολογικούς Φραγμούς”.

της εγχώριας αγοράς πώληση, όπως και οι εθελοντικοί περιορισμοί των εξαγωγών που προέκυπταν όμως ύστερα από πιέσεις άλλης χώρας.

Τέλος, έχουν αυξηθεί και οι περιπτώσεις Διεθνών Εμπορικών Συμφωνιών που “αποσκοπούν στην σταθεροποίηση των τιμών των προϊόντων, που παράγονται από ένα σχετικά μικρό αριθμό παράγωγων χωρών, για προϊόντα ανελαστικής ζήτησης και ειδικά γεωργικά προϊόντα ή πρωτογενούς παραγωγής” . Σε αυτές, όμως σημαντικό επίτευγμα του Π.Ο.Ε., όπως θα δούμε και παρακάτω προς την κατεύθυνση κατά του προστατευτισμού έχει αποτελέσει η Ρήτρα του Μάλλον Ευνοούμενου Κράτους. Αποτέλεσε εργαλείο για να μειωθούν διεθνώς οι δασμοί, αφού, προβλεπόταν ότι τα συμμετέχοντα κράτη δεν θα μπορούν να κάνουν διαχωρισμούς μεταξύ των εταίρων τους, ώστε εάν παρέχουν μια ελευθερία σε μία χώρα όπως θα ήταν χαμηλότεροι δασμοί, θα αναγκάζονταν να παρέχουν τις αντίστοιχες ελευθερίες και σε όλους τους υπόλοιπους.^{60 61 62}

Δ. Διεθνές Μονοπώλιο και πολυεθνικές εταιρίες

Το τελευταίο διάστημα όμως το μονοπώλιο έχει εξαιρετικά αρνητικές επιδράσεις,

⁶⁰ World Trade Organization Website, Understanding the WTO- Basics Principles of the trading system, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm

⁶¹ Πουρναράκης, Ευθύμιος Δ. Και Κούτρης, Ανδρέας Ν. (2000), Διεθνή οικονομικά : μια εισαγωγική προσέγγιση, Εκδότης Πουρναράκης Ευθύμιος, Αθήνα

⁶² Picture taken from <http://www.mladiinfo.eu/2011/04/18/brixen-workshop-summer-school-on-international-trade-and-finance-italy/>

κάτι που συμφέρει τις βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες, αλλά έχει επιπτώσεις στους καταναλωτές, με αποτέλεσμα να έχει κινητοποιηθεί δράση ενάντια στα μονοπώλια. Το διεθνές μονοπώλιο πρόκειται για ένα σύνολο παραγωγών, το οποίο ακριβώς επειδή είναι λίγοι, μπορούν παρόλα αυτά να καλύψουν τις ανάγκες της κατανάλωσης, με αποτέλεσμα να μπορούν να καθορίζουν τις τιμές, χωρίς να πρέπει απαραίτητα να συμμορφώνονται βάσει της τιμής που καθορίζεται από την ελεύθερη αγορά. Με τον τρόπο αυτό, ειδικά οι πολυεθνικές με την οικονομική τους δραστηριότητα, ανακεφαλαιώνουν και δρομολογούν τον φυσικό, αλλά και οικονομικό πλούτο προς το συμφέρον τους. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις έχουν αρχίσει να αναπτύσσονται ιδιαίτερα μεταπολεμικά. Τι καθιστά όμως μια επιχείρηση πολυεθνική; Σύμφωνα με τον ορισμό του Πουρναράκη, πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι εκείνες οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται έχοντας ως κέντρο πάνω από δύο χώρες και αποτελούν αντανάκλαση των άμεσων ξένων επενδύσεων, μεταφέροντας την παραγωγική δραστηριότητα από μια αποκλειστική μητρική εταιρία σε μια άλλη διαφορετικής υπηκοότητας εταιρία, την θυγατρική. Μπορεί η παραγωγική δραστηριότητα να αφορά αγαθά όπως και υπηρεσίες σε ένα άλλο κράτος, αλλά για να μπορεί να χαρακτηριστεί μια εταιρία ως πολυεθνική οφείλει η μητρική να έχει άμεσο έλεγχο της πολιτικής της θυγατρικής. Γενικά όμως δεν υπάρχει ένας γενικά αποδεκτός και επίσημος ορισμός της πολυεθνικής εταιρίας (Multinational Corporations) και μάλιστα υπάρχουν πολλά είδη διαφορετικά τέτοιων επιχειρήσεων, που διαφέρουν ανάλογα με τον αριθμό των θυγατρικών, τα μετοχικά κεφάλαια κ.ο.κ.⁶³

Μετά την δεκαετία του '80 παρατηρήθηκε μια διεθνοποίηση της παραγωγής “υποκαθιστώντας σε μεγάλο βαθμό τις εξαγωγές αγαθών που προηγουμένως παράγονταν εγχώρια στις βιομηχανικές χώρες” και οδηγώντας αυτές σε μια παγκοσμιοποιημένη αγορά εμπορίου.⁶⁴

Οι κλασσικοί οικονομολόγοι μάλιστα, αναφέρει ο R. Gilpin, φαίνεται να αγνοούν τον σημαίνοντα ρόλο των πολυεθνικών αφού η αγορά γι' αυτούς αποτελεί ακόμα το βασικό μοντέλο, όταν στην πραγματικότητα η οικονομική δραστηριότητα σε μία

⁶³ Πουρναράκης, Ευθύμιος Δ. Και Κούτρης, Ανδρέας Ν. (2000), Διεθνή οικονομικά : μια εισαγωγική προσέγγιση, Εκδότης Πουρναράκης Ευθύμιος, Αθήνα, Σελ. 462

⁶⁴ Πουρναράκης, Ευθύμιος Δ. Και Κούτρης, Ανδρέας Ν. (2000), Διεθνή οικονομικά : μια εισαγωγική προσέγγιση, Εκδότης Πουρναράκης Ευθύμιος, Αθήνα, Σελ. 469

αγορά εξαρτάται κατά βάση από το εμπόριο και τις επενδύσεις και το ένα αποτελεί επέκταση του άλλου. Ταυτόχρονα, η αδιαφορία των οικονομολόγων παλαιότερα επαφιόταν στο γεγονός ότι δεν έχει υπάρξει κάποιο αντικειμενικό μοντέλο θεωρητικής ερμηνείας. Οποιοσδήποτε πληροφορίες έχουν συγκεντρωθεί έχουν προέλθει από εμπειρίες σε βάθος χρόνου, όπου στην πράξη η αγορά υποφέρει από ατέλειες αναφορικά με τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Σημαντικές μελέτες οικονομολόγων που έχουν ασχοληθεί με το θέμα αυτό έχουν αποτελέσει ανάλυση του Vernon για τον κύκλο του προϊόντος, του Dunning για την πολυεθνική επιχείρηση⁶⁵ και τέλος η στρατηγική θεωρία του Porter.⁶⁶

Ο Vernon διατύπωσε ότι τα προϊόντα ακολουθούν έναν κύκλο ζωής. Ένα προϊόν ξεκινά δυναμικά βασισμένο στην καινοτομία του, ύστερα ωριμάζει, παρακμάζει και

⁶⁵ εκλεκτικιστική θεωρία

⁶⁶ Πηγή εικόνας:

http://cdn.ecoportal.net/var/ecoportal_net/storage/images/temas_especiales/globalizacion/la_marca_de_predadora._impactos_socioambientales_de_las_multinacionales_en_america_latina/1972643-1-esl-ES/La_marca_depredadora._Impactos_socioambientales_de_las_multinacionales_en_America_Latina.jpg

τέλος αχρηστεύεται⁶⁷. Χαρακτηριστικά, ο κύκλος του προϊόντος έχει ως εξής: Αρχικά οι επιχειρήσεις επενδύουν στα νέα προϊόντα του βιομηχανικού τους τομέα, τα οποία και εξάγουν. Σταδιακά, επέρχονται νέοι τρόποι που όχι μόνο αλλάζουν το προϊόν αλλά ταυτόχρονα το ωριμάζουν (π.χ. τυποποίηση τεχνικών παραγωγής). Νέο στοιχείο μπορεί να αποτελέσει όμως και η διάχυση της τεχνογνωσίας στο εξωτερικό, με αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις με σκοπό να αποτρέψουν την είσοδο ξένων ανταγωνιστών που θα έσπαγαν την μονοπωλιακή θέση που έχαιρε με την αρχική τους τεχνολογία, να ιδρύουν μέσω των άμεσων ξένων επενδύσεων, υπομονάδες, δηλαδή νέες θυγατρικές επιχειρήσεις παραγωγής που δραστηριοποιούνται σε άλλη οικονομία στο εξωτερικό. Έτσι, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής είχαν το συγκριτικό πλεονέκτημα ότι διέθεταν την ζήτηση της καινοτομίας για τα προϊόντα, αλλά και την προσφορά που αφορούσε τον τομέα της έρευνας, της τεχνολογίας και της ανάπτυξης, που ήταν σε αρκετά ανεπτυγμένο στάδιο. Αυτή η πρωτοκαθεδρία της εκτοπίστηκε σταδιακά από άλλες ιαπωνικές πολυεθνικές και και με την είσοδο ευρωπαϊκών πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Παρ' ότι ο Gilpin αναφέρει ότι η θεωρία του Dunning δεν μπορεί να χαρακτηριστεί με την απόλυτη έννοια “θεωρία”, η επιστημονική του συνεισφορά είναι πολύ μεγάλη, αφού τονίζει την σημασία της τεχνολογίας στην ανάπτυξη της πολυεθνικής επιχείρησης. Η ανάπτυξη των επικοινωνιακών τεχνολογικών εξελίξεων αυτής και στις μεταφορές, “κατέστησαν τεχνικά δυνατή για τις επιχειρήσεις την οργάνωση και τη διαχείριση των υπηρεσιών και των συστημάτων παραγωγής σε παγκόσμια βάση (...) μειώνοντας το κόστος συναλλαγών και άλλες δαπάνες της διεθνοποίησης”⁶⁸. Γίνεται αντιληπτό ότι η σταδιακή εξέλιξη των μεταφορών μειώνουν όλο και περισσότερο το κόστος μεταφοράς, αλλά ακόμα και το κόστος επικοινωνίας. Με το σκεπτικό αυτό, δεν θα ήταν περισσότερο συμφέρουσα για μια επιχείρηση να παράγει σε μία χώρα αποκλειστικά το προϊόν της και να το εξάγει στο εξωτερικό; Μια τέτοια επιλογή θα μείωνε και το ρίσκο να απολέσει το “μυστικό της επιτυχίας του”, καθιστώντας τον πυρήνα συγκεντρωμένο. Οι λόγοι λοιπόν που οι πολυεθνικές προτιμούν να επενδύσουν σε άλλες θυγατρικές εταιρείες στο εξωτερικό αναλύονται από τον R. Caves. Σύμφωνα με τον R. Caves και τον R. Gilpin που κάνει μια σύντομη αλλά

⁶⁷ Gilpin, Robert (2001), Global Political Economy: Understanding the International Economic Order, Μετάφραση Στροϊκού Ηρακλεία, Εκδόσεις Ποιότητα,

⁶⁸ Gilpin, Robert (2001), Global Political Economy: Understanding the International Economic Order, Μετάφραση Στροϊκού Ηρακλεία, Εκδόσεις Ποιότητα

περιεκτική ανάλυση ⁶⁹ του πρώτου, οι πολυεθνικές απολαμβάνουν αρκετά πλεονεκτήματα με την επιλογή της εγκαθίδρυσης άλλων θυγατρικών εταιριών στο εξωτερικό. Αυτό το πλεονέκτημα αφορά συχνά την αποκλειστική εκμετάλλευση πιθανώς κάποιου εμπορικού σήματος ή εξειδικευμένης τεχνολογίας. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο το γεγονός ότι συνήθως οι επιτυχημένες πολυεθνικές έχουν προϊόντα που προέκυψαν συχνά από σημαντική επένδυση σε έρευνα και ανάπτυξη της τεχνολογίας τους και αφορούν το προϊόν τους. Επίσης, οι μητρικές πολυεθνικές πολλές φορές εσωτερικεύουν μέσω των θυγατρικών, την παραγωγή του διατηρώντας τον αποκλειστικό έλεγχο. Μια πλήρης ίδρυση εργοστασίου εξαρχής μειώνει τον κίνδυνο που συχνά υπάρχει στις άμεσες ξένες επενδύσεις. Αυτή η νέα έδρα της θυγατρικής προσφέρει επίσης και το πλεονέκτημα, αναφέρει ο R. Gilpin, ότι μπορούν να εκμεταλλευτούν συντελεστές παραγωγής παγκοσμίως όπως για παράδειγμα η φθηνή εργασία, αλλά έχοντας και πρόσβαση σε πολλές διαφορετικές αγορές. Εάν για παράδειγμα σε μία χώρα στην οποία δραστηριοποιείται η πολυεθνική, ο βιομηχανικός τομέας στον οποίο ανήκουν τα προϊόντα της, σημειώσει ύφεση, είναι σε θέση να ανακατευθύνει την προσφορά των προϊόντων της σε άλλη χώρα, στην οποία ο συγκεκριμένος βιομηχανικός τομέας σημειώνει ανάπτυξη και αυξάνεται η ζήτηση για τα αντίστοιχα προϊόντα. Αυτό μας μεταφέρει σε μια άλλη, σύμφωνα με τον Gilpin, υψηλής σημασίας θεωρία. Η στρατηγική θεωρία του Porter που αναφέρει ότι η πολυεθνική επιχείρηση βρίσκεται σε μια “εποχή στρατηγικού μάνατζμεντ”. ⁷⁰ Στρατηγικό μάνατζμεντ σημαίνει ότι οι εταιρείες κεντρικά ελέγχουν το που και με ποιόν τρόπο θα διαχειριστούν την παραγωγή τους. Απαραίτητη θεωρείται η ύπαρξη ενός στρατηγικού σχεδίου προσαρμοσμένο στις συνολικές πολυεθνικές ανάγκες, αλλά και σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε αγοράς που δραστηριοποιείται η θυγατρική τους εταιρία. Αυτό το επιχείρημα αποτελεί συνέχεια της δυνατότητας της ανακατευθύνσης της αγοράς για την οποία προορίζει τα προϊόντα της η επιχείρηση. Η πρόσβαση και η δραστηριότητα σε πολλές αγορές τους δίνει την δυνατότητα να έχουν διαφορετικές στρατηγικές εναλλακτικές. Συχνά τέτοιες εταιρείες επιβιώνουν πιο εύκολα σε περίοδο ύφεσης, γιατί ανακατευθύνουν την στρατηγική τους προς αναπτυσσόμενες αγορές, απορροφώντας τις ζημιές, σε αντίθεση με τοπικές επιχειρήσεις που εξαρτώνται και εγκλωβίζονται στα εθνικά σύνορα της εγχώριας

⁶⁹ Gilpin, Robert (2001), Global Political Economy: Understanding the International Economic Order, Μετάφραση Στροϊκού Ηρακλεία, Εκδόσεις Ποιότητα

⁷⁰ Gilpin, Robert (2001), Global Political Economy: Understanding the International Economic Order, Μετάφραση Στροϊκού Ηρακλεία, Εκδόσεις Ποιότητα, Σελ. 350

αγοράς. Αυτές οι εναλλακτικές επιλογές δεν προκύπτουν όμως μόνο μέσω άμεσων ξένων επενδύσεων, σημειώνει ο Gilpin,⁷¹ αλλά πιθανώς και μέσω νέων στρατηγικών συμμαχιών κ.ά. Αν και φαίνεται μεταξύ των θεωριών Vernon, Dunning και Porter, να υπάρχει μια σχετική συνοχή, στην πραγματικότητα υπάρχουν πολλές διαφορές μεταξύ τους, που στην παρούσα εργασία δεν θεωρείται σκόπιμο ν' αναφερθούν.

Ο Gilpin, εύστοχα συνεχίζει την παρουσίαση των πολυεθνικών επιχειρήσεων με άλλες δύο θεωρίες- πολιτικών οικονομολόγων όμως- αυτή της μαρξιστικής θεωρίας και της κρατικοκεντρικής θεωρίας. Η μαρξιστική θεωρία εκφράζεται κατά τον συγγραφέα, κυρίως από τον S. Hymer. Ο Hymer πίστευε πως όταν το μέγεθος μιας εταιρίας αυξάνεται, εκείνη αυξάνει την δραστηριότητα της τόσο εντός όσο και εκτός συνόρων, “δημιουργώντας μια ιεραρχική δομή πυρήνα/περιφέρειας και διεθνή καταμερισμό εργασίας σε ολόκληρο τον κόσμο”.⁷² Ο Hymer τόνισε την διαφοροποίηση μεταξύ των επενδύσεων χαρτοφυλακίου και των άμεσων ξένων επενδύσεων. Οι τελευταίες αποτελούν μια επεκτατική στρατηγική μιας επιχείρησης που επιθυμεί να ελέγξει την παραγωγή και σε άλλες χώρες. Κάτι το οποίο η κρατικοκεντρική θεωρία το θέτει υπό μια συγκεκριμένη προϋπόθεση: Να υπάρχει ένα ευνοϊκό διεθνές περιβάλλον. Η άποψη αυτή απορρίπτει την πλειοψηφία των παραπάνω απόψεων, αφού διαφωνεί με την άποψη ότι μια επιχείρηση μπορεί να σημειώσει επιτυχία βασιζόμενη αποκλειστικά σε όρους της αγοράς ή του στρατηγικού της σχεδίου. Μια κυρίαρχη επιχείρηση αυτό που επιθυμεί είναι να κινείται υπέρ μιας πολυεθνικής δραστηριοποίησης, αλλά αυτό μπορεί να συμβεί μόνο μέσα σε μια ανοιχτή και φιλελεύθερη διεθνή οικονομία που θα αυξάνει την ασφάλεια της και κυρίως τα συμφέροντα της, σύμφωνα με την ανάλυση του Gilpin. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις ναι μεν ανταγωνίζονται μεταξύ τους με άλλες πολυεθνικές, ωστόσο πάντα εξαρτώνται σημαντικά από τις οικονομίες από τις οποίες προέρχονται. Διατύπωση που επιβεβαιώνεται εάν αναλογιστεί κανείς ότι οι πολυεθνικές προκύπτουν ύστερα από πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και κάποια συγκεκριμένη κουλτούρα ή τάση που προϋπήρχε στην χώρα της μητρικής εταιρείας.

Είναι αποδεκτό όμως ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις έχουν παίξει πολύ μεγάλο ρόλο

⁷¹ Gilpin, Robert (2001) , Global Political Economy: Understanding the International Economic Order, Μετάφραση Στροϊκού Ηρακλεία, Εκδόσεις Ποιότητα, Σελ. 351

⁷² Gilpin, Robert (2001) , Global Political Economy: Understanding the International Economic Order, Μετάφραση Στροϊκού Ηρακλεία, Εκδόσεις Ποιότητα, Σελ. 352

στην παγκόσμια οικονομική εξέλιξη. Το ένα πέμπτο, αναφέρει ο Gilpin, της παγκόσμιας βιομηχανικής απόδοσης οφείλεται στις πολυεθνικές. Έτσι, έχουν επιφέρει σημαντικές αλλαγές στην παγκόσμια οικονομία και την δομή της, ελέγχοντας σημαντικό ποσοστό επενδυτικών κεφαλαίων μέσω των άμεσων ξένων επενδύσεων. Βέβαια, η σημασία των πολυεθνικών, θετική ή αρνητική, έχει δημιουργήσει μία θεωρητική διαμάχη, αμφισβητώντας με τον τρόπο αυτό τον ρόλο των πολυεθνικών. Ναι μεν γίνεται αποδεκτό ότι οι πολυεθνικές προσφέρουν τεχνογνωσία και τεχνολογική διασπορά, αφού τα περισσότερα προϊόντα των πολυεθνικών είναι έντασης τεχνολογίας και κεφαλαίου, όπως και το γεγονός ότι προσφέρει σημαντικό αριθμό θέσεων εργασίας στην χώρα που είναι εγκατεστημένες, συμβάλλοντας και σε όρους οικονομίας. Από την άλλη πλευρά δε, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι σε μεγάλο ποσοστό άμεσες ξένες επενδύσεις έχουν γίνει σε λιγότερο ανεπτυγμένες οικονομίες, αυξάνοντας την ανισότητα, δημιουργώντας όμως επικριτές για τις πολυεθνικές, λόγω της εκμετάλλευσης της φθηνής εργασίας σε αυτές τις χώρες κ.ο.κ. Η τελευταία διαπίστωση συνδυαστικά με την ισχυρή δύναμη που διαθέτουν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις και την δυνατότητα να ασκούν οικονομικές πολιτικές πιέσεις, οδηγούν σε μία αμφισβήτηση της δυναμικής του διεθνούς οικονομικού και πολιτικού συστήματος. Βάσει της ανάλυσης του Gilpin, οι επικριτές των πολυεθνικών επιχειρήσεων πιστεύουν ότι υποσκάπτεται το έθνος-κράτος και παρακάμπτονται βασικές αρχές εθνικών οικονομιών.^{73 74}

The multinational corporation and international production reflect a world in which capital and technology have become increasingly mobile, while labor has remained relatively immobile.

(Robert Gilpin)

izquotes.com

⁷³ Gilpin, Robert (2001) , Global Political Economy: Understanding the International Economic Order, Μετάφραση Στροίκου Ηρακλεία, Εκδόσεις Ποιότητα, Σελ. 353

⁷⁴ Πηγή εικόνας: <http://izquotes.com/quotes-pictures/quote-the-multinational-corporation-and-international-production-reflect-a-world-in-which-capital-and-robert-gilpin-232051.jpg>

Καταλήγοντας όμως, διαπιστώνουμε ότι και οι υποστηρικτές και οι επικριτές των πολυεθνικών επιχειρήσεων είναι αρκετά ακραίοι. Βασιζόμενοι στην ρήση του Κλεόβουλου, «μέτρον ἄριστον», στην παρούσα ανάλυση, υπερασπιζόμαστε μια πιο μετριοπαθή θέση, **ότι σίγουρα η σημασία των πολυεθνικών είναι μεγάλη συνεισφέροντας πολλά στην παγκόσμια οικονομία, χωρίς να εκλείπουν όμως τα μειονεκτήματα τα οποία επιφέρουν πολλά σοβαρά προβλήματα.**^{75 76 77 78}

5. Η παγκόσμια διακυβέρνηση και το εμπόριο και ο ρόλος των διεθνών οικονομικών οργανισμών, ιδιαίτερα του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (Π.Ο.Ε.)

Η παγκόσμια κοινότητα στα πλαίσια των διακυβερνητικών της μορφωμάτων έχει παίξει πολύ σημαντικό ρόλο εισάγοντας ένα πλαίσιο που καθορίζει όχι μόνο τις δεσμεύσεις που θα πρέπει να λάβει μια χώρα, αλλά εφαρμόζοντας και ένα ρυθμιστικό πλαίσιο βάσει του οποίου θα πρέπει να συμμορφώνεται. Βέβαια, το καθεστώς αυτό προωθεί μια συνεχή και σημαντική συνεργασία μεταξύ των συμμετέχοντων χωρών, επιλύοντας και μεγάλο αριθμό διενέξεων. Ειδικά ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου είχε μια εντυπωσιακή αρχή επιλύοντας πάνω από τετρακόσιες διενέξεις τα πρώτα χρόνια ύπαρξής του. Οι θεωρητικοί αναγνωρίζουν κυρίως αυτήν την προσφορά αυτή του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, ειδικά στην διαφάνεια, στην επίλυση διαφορών, αλλά και την δικαιοσύνη, που προσπαθεί ο Οργανισμός να αποδώσει. Παρακάτω θα αναλύσουμε εκτενώς πως αντίθετα με το θεωρητικό πλαίσιο και τον οραματισμό για τις λειτουργίες του Π.Ο.Ε., στην πράξη

⁷⁵ Smelser, N.J. And Balser, B. (2001), International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences, Oxford, Chapter: Multinationals Corporations,

https://www0.gsb.columbia.edu/faculty/bkogut/files/Chapter_in_smelser-Baltes_2001.pdf

⁷⁶ Clifton , Judith / Comín , Francisco and Díaz-Fuentes, Daniel (2001), From National Monopoly to Multinational Corporation: How Regulation Shaped the Road Towards Telecommunications Internationalization , Business History, Vol. 53, No. 5,

⁷⁷ Quinlivan, Gary, Sustainable Development: The Role of Multinational Corporations Gary , PhD, Saint Vincent College https://www.andrew.cmu.edu/course/73-371/UN_article.doc.

⁷⁸ Iowa State University Department of Economics, Multinational Corporations, <http://www2.econ.iastate.edu/classes/econ355/choi/mul.htm>

υπάρχουν πολλά προβληματικά σημεία που τον καθιστούν άνισο ενάντια στις αναπτυσσόμενες χώρες ή και λιγότερο αποτελεσματικό σε βασικές επιδιώξεις και στόχους που έχουν τεθεί εντός του Οργανισμού.⁷⁹

A. Ο ρόλος του Ο.Η.Ε. και η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD)

Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα της, η UNCTAD, είναι “το όργανο των Ηνωμένων Εθνών που είναι υπεύθυνο για θέματα ανάπτυξης και κυρίως θέματα διεθνούς εμπορίου που αποτελεί κινητήρια δύναμη της ανάπτυξης”. Αποτελείται από 194 κράτη μέλη και κάθε μέλος λαμβάνει μέρος μέσω αντιπροσώπων σε συζητήσεις που προωθούν τον διάλογο για ένα καλύτερα ισορροπημένο παγκόσμιο εμπόριο. Το ίδιο το όργανο παρέχει και τεχνογνωσία σε χώρες αναπτυσσόμενες ή οικονομίες που βρίσκονται σε μετάβαση και χρειάζονται κατευθυντήριες γραμμές, προωθώντας την ισότητα και την ευημερία. Για μεγαλύτερης σημασίας ζητήματα που προκύπτουν διενεργούνται συναντήσεις σε υπουργικό επίπεδο κάθε τέσσερα χρόνια, όπου τίθεται μια κατευθυντήρια γραμμή επί των εργασιών τους έως την επόμενη συνάντηση. Δεν αποτελεί όμως μόνο όργανο συμμετοχής υψηλού επιπέδου, αλλά προβλέπει και συζητήσεις με την κοινωνία των πολιτών όπου σε ετήσια βάση οι πολίτες μπορούν να θέσουν ερωτήσεις. Ένα από τα πλέον σημαντικά που προσφέρει, είναι το Παγκόσμιο Επενδυτικό Φόρουμ, ανά διετία στο οποίο συζητούνται παγκόσμιες, προκλήσεις, ευκαιρίες, προωθούνται τυχόν νέες επενδυτικές πολιτικές ή και συνεργασίες με στόχο πάντα την προώθηση της ανάπτυξης.⁸⁰

Η διακυβερνητική συνεργασία έχει αποτελέσει θεμελιώδη βοήθεια και μέσο αντιμετώπισης πολλών προβλημάτων. Άλλωστε προβλήματα όπως η προστασία του περιβάλλοντος, δεν περιορίζονται μόνο σε εθνικά σύνορα, αλλά κλιμακώνονται σε

⁷⁹ Hoekman, Bernard, Global Trade Governance, http://globalgovernanceprogramme.eu.eu/wp-content/uploads/2012/11/Hoekman-Global-Trade-Governance_FINAL.pdf

More info about Hoekman's Publications: European University Institute, Global Governance Programme, <http://globalgovernanceprogramme.eu.eu/research-community/our-faculty/bernard-hoekman/>

⁸⁰ United Nations Conference on Trade and Development, Official Website, <http://unctad.org/>

παγκόσμια βάση. Έτσι, διακυβερνητικοί οργανισμοί σαν τον Ο.Η.Ε. και τον Π.Ο.Ε., έχουν παίξει πολύ σημαντικό ρόλο, όντας μέχρι στιγμής εκείνοι που έχουν ενσωματώσει και θέσει με αυτόν τον τρόπο το ρυθμιστικό πλαίσιο του εμπορίου. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου όπως θα δούμε παρακάτω έχει αποτελέσει βασικό θεσμό εμπορικών κανόνων, προσπαθώντας να εξισορροπήσει συχνά την αδύναμη θέση των αναπτυσσόμενων χωρών. Επιτυχημένα ή αποτυχημένα όπως θα δούμε παρακάτω, στο σημείο αυτό υπογραμμίζουμε το πόσο μεγάλο ρόλο έχουν διαδραματίσει στο εμπόριο αγαθών, υπηρεσιών, στην πνευματική ιδιοκτησία, τις επενδύσεις αλλά και γενικά τους όρους του παγκόσμιου εμπορίου μεταξύ αυτών και εντός των αναπτυσσόμενων χωρών, όπως αναφέρει η έκθεση της Επιτροπής του ΟΗΕ για την αναπτυξιακή πολιτική.

Όμως, χάριν της καλύτερης δομής της εργασίας ο ρόλος του Ο.Η.Ε. αναλύεται εκτενώς αργότερα στο κεφάλαιο για τους αναπτυξιακούς δείκτες, όπου παρουσιάζεται αναλυτικά το πρόγραμμα της Διακήρυξης της Χιλιετίας του 2000 για τους Αναπτυξιακούς στόχους. Στο παρόν κεφάλαιο δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στον ρόλο το Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και το διεθνές εμπόριο.

B. Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

Τα περισσότερα σημαντικά πολιτικά μορφώματα στην ιστορία, έχουν προκύψει από την αποτυχία κάποιων προγενών μορφωμάτων και την ανάγκη για διόρθωση κάποιων υφιστάμενων κενών που είχαν τα προηγούμενα. Ακριβώς αυτό συνέβη και με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου. Η διεθνής κοινότητα οδηγήθηκε στην ίδρυση μέσα από μια μακροσκελή διεργασία, κάποιες αποτυχημένες προσπάθειες και συζητήσεις, αλλά και την ανάγκη να καλυφθούν κάποια σημαντικά κενά.

Αρχή όλων αποτέλεσε η απόφαση για τον Διεθνή Οργανισμό Εμπορίου (International Trade Organization/ITO) , η ίδρυση του οποίου είχε αποφασιστεί στο Bretton Woods του New Hampshire, τον Ιούλιο 1943. Ο Οργανισμός αυτός όμως δεν λειτούργησε τελικά ποτέ λόγω μη έγκριση του από το Κογκρέσο των Η.Π.Α. Έτσι, η Διεθνής Κοινότητα δεν ήταν σε θέση να προχωρήσει στην ίδρυση ενός Διεθνή Οργανισμού που δεν θα είχε την υποστήριξη και την συμμετοχή των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο

Δ.Ο.Ε. αποτελούταν από ένα μελετημένο σχέδιο, αλλά και με εκτενή πρόβλεψη της δομής του. Στην πραγματικότητα θα αποτελούσε εξειδικευμένη “επιτροπή” του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, αλλά τελικά κατέρρευσε στις “απαιτήσεις” του ίδιου του Οργανισμού.⁸¹

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, το 1947 συνάφθηκαν στην Γενεύη, πολυμερείς εμπορικές συμφωνίες με βασικό σκοπό να καταργηθούν δασμολογικά εμπόδια όπως οι ποσοστώσεις και η μείωση των δασμολογικών δασμών.⁸²

Αυτή η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου ξεκίνησε να λειτουργεί επίσημα το 1948 με σημαντικές επιτυχίες για τις επόμενες δεκαετίες, παρότι εξαρχής αποτελούσε μια “προσωρινή λύση”. Διετέλεσε σημαντικό ρόλο στην διευκόλυνση του εμπορίου. Παρ’ ότι ο προβλεπόμενος τελικός οργανισμός που επρόκειτο να διαδεχθεί την ΓΣΔΕ, φάνηκε για μεγάλο διάστημα να μην μπορεί να εκπληρωθεί, η δεκαετία του ‘80 φάνηκε να προωθεί την αναγκαιότητα αυτή. Αν και προηγουμένως όλες οι συζητήσεις φαίνονταν να καταλήγουν σε αποτυχία, τελικά, οι αλλαγές που σημειώθηκαν στο παγκόσμιο εμπορικό σύστημα, το κατέστησαν μια αδήριτη ανάγκη. Έτσι, ο Γύρος της Ουρουγουάης επρόκειτο να αποτελέσει την “μεγαλύτερη αναμόρφωση του Παγκόσμιου Εμπορικού Συστήματος”, παρά το γεγονός ότι τα αποτελέσματά του άργησαν να φανούν.⁸³ Μια σειρά συζητήσεων που είχαν βρεθεί σε αδιέξοδο στον γύρο αυτό οδήγησαν το 1993 σε μια καθοριστική αποφασιστικότητα “τα ζητήματα να επιλυθούν οριστικά σχετικά με την πρόσβαση των αγαθών και των υπηρεσιών στην αγορά”. Το 1994, λοιπόν, στο Marrakesh του Μαρόκου, υπεγράφη συμφωνία από 123 κυβερνήσεις, ύστερα από πολλές συζητήσεις, διαπραγματεύσεις και διεργασίες. Εκεί ενσωματώθηκαν τα αποτελέσματα των πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων του Γύρου της Ουρουγουάης.⁸⁴ ⁸⁵ Μερικούς μήνες αργότερα, η ΓΣΔΕ αν και αντικαταστάθηκε, δεν έπαψε να λειτουργεί, αλλά συνέχισε κατά κάποιον τρόπο να

⁸¹ Narlikar, A., (2005), *The World Trade Organization: A Very Short Introduction*, New York: Oxford University Press

⁸² Britannica.com, General Agreement on Tariffs and Trade, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/228333/General-Agreement-on-Tariffs-and-Trade-GATT>

⁸³ World Trade Organization Official Website, Understanding the WTO, Who We Are, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/who_we_are_e.htm

⁸⁴ Η Sylvia Ostry το περιέγραψε ως “Το Μεγάλο Παζάρι”

⁸⁵ Narlikar, A., (2005), *The World Trade Organization: A Very Short Introduction*, New York: Oxford University Press

υφίσταται σαν “συνθήκη ομπρέλα του Π.Ο.Ε. για το εμπόριο αγαθών”.⁸⁶

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου αποτελεί πράγματι επίσημα “διάδοχο” της G.A.T.T., ως επίσημο forum διαπραγματεύσεων με παρόμοιο “κώδικα δεοντολογίας”, αλλά υπήρχαν και κάποιες σημαντικές διαφορές όπως αναφέρονται στον παρακάτω πίνακα:

GATT	Πολυμερής Συμφωνία	Προσωρινότητα	Επιλεκτική Συμφωνία	-	-
ΠΟΕ	Διεθνής Οργανισμός με Νομική Προσωπ. και μέλη	Αυτόνομο	Αποδοχή πλήρους πακέτου και όχι μεμονωμένων συμφωνιών (Single Undertaking Agreement)	Παρεμβατικός χαρακτήρας	Ισχυρός Μηχανισμός Επίλυσης Διαφορών

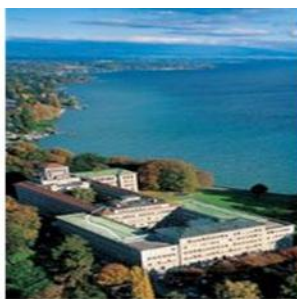
Βασικό μειονέκτημα λοιπόν της ΓΣΔΕ αποτελούσε η ανυπαρξία μιας νομικά κατοχυρωμένης δομής. Συγκεκριμένα, είχε επιλεκτική φύση καθώς αποτελούσε μια απλή συμφωνία όπου προσχωρούσε όποιος ήθελε κάνοντας και μια συγκεκριμένη επιλογή μεμονωμένων συμφωνιών, καταδεικνύοντας την αδυναμία της ευελιξίας που υπήρχε να μην είναι πλήρως δεσμευτική σε όλες τις διατάξεις της συμφωνίας. Έτσι, ο νέος Οργανισμός υποχρέωνε την αποδοχή πλήρους πακέτου και μόνο -χωρίς να επιτρέπει μεμονωμένες συμφωνίες. Με συνέπεια, τα κράτη να έχουν μόλις ένα μικρό κόστος συμμετοχής, λόγω έλλειψης ελέγχου και νομικά κατοχυρωμένης δομής. Ειδικά οι αναπτυγμένες χώρες, σε μία εποχή που δινόταν ελάχιστο βάρος στην κατάδειξη ασυμμετριών στις δυνάμεις με πολλές αρνητικές επιπτώσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες. Αν και αναφέρθηκε παραπάνω ότι ο ΔΟΕ αποτελούσε έναν μελετημένο Οργανισμό με πλήρη πρόβλεψη, η ΓΣΔΕ αποτέλεσε μόλις ένα “φτωχό υποκατάστατο” αυτού.⁸⁷ Ο νέος οργανισμός ήρθε να καλύψει ακριβώς αυτό το κενό. Χρειαζόταν ένας Οργανισμός να συνεργάζεται με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και

⁸⁶ World Trade Organization Official Website, Understanding the WTO, Who We Are, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/who_we_are_e.htm

⁸⁷ Narlikar, A., (2005), The World Trade Organization: A Very Short Introduction, New York: Oxford University Press

την Παγκόσμια Τράπεζα, αλλά κι ένας οργανισμός που θα διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής. Οι ανεπτυγμένες χώρες ζήτησαν να γίνει διεύρυνση σε υπηρεσίες και σε εμπορικές διαπραγματεύσεις, με επενδυτικά μέτρα, για να κρατήσει τους σημαντικότερους εμπόρους εντός των συνόρων τους. Οι αναπτυσσόμενες χώρες αντιμετώπισαν όμως νέες επιταγές, στις οποίες θα αναφερθούμε παρακάτω.

Ο Π.Ο.Ε. ιδρύθηκε από τα 128 ιδρυτικά μέλη της GATT, στο Μαρακές του Μαρόκου (15.4.1994) και άρχισε να λειτουργεί επίσημα τον Ιανουάριο του 1995. Τα ιδρυτικά μέλη είχαν δικαίωμα συμμετοχής στον Οργανισμό έως και δύο χρόνια από την έναρξη της λειτουργίας του. Σήμερα αριθμεί επίσημα 160 χώρες μέλη με τελευταία προσχώρηση εκείνη της Υεμένης στις 26 Ιουνίου του 2014. Η έδρα του Οργανισμού είναι στην Γενεύη της Ελβετίας και γενικότερα ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου διαρθρώνεται σε Υπουργική Διάσκεψη, στο Γενικό Συμβούλιο⁸⁸ και την Γραμματεία. Ο επικεφαλής της Γραμματείας είναι ο Γενικός Διευθυντής με τρεις βοηθούς αναπληρωτές Γενικούς Διευθυντές. Σήμερα η Γραμματεία αποτελείται από μόλις 634 μέλη και Γενικός Διευθυντής την περίοδο αυτή υπηρετεί ο Βραζιλιάνος διπλωμάτης Roberto Azevedo. Η Γραμματεία συμπεριλαμβάνει αντιπροσώπους από περίπου 70 εθνικότητες. Το προσωπικό απαρτίζουν οικονομολόγοι και δικηγόροι, αλλά και όσοι επιστήμονες εξειδικεύονται στην Διεθνή Εμπορική Πολιτική. Υπάρχουν ωστόσο κι άλλοι υπάλληλοι που έχουν υποστηρικτικό ρόλο, είτε αφορά μεταφράσεις, τεχνική υποστήριξη υπολογιστών κ.ο.κ. Επίσημες γλώσσες των υπαλλήλων αποτελούν τα Αγγλικά, τα Γαλλικά και τα Ισπανικά.⁸⁹

⁸⁸ το Γενικό Συμβούλιο υποβοηθάτε από άλλα τρία όργανα: Το Συμβούλιο Εμπορευματικών Συναλλαγών, το Συμβούλιο για τις Συναλλαγές στον Τομέα των Υπηρεσιών και το Συμβούλιο για τα TRIPS

⁸⁹ World Trade Organization Official Website, Understanding the WTO, Who We Are, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/who_we_are_e.htm

Ποιάς ο ρόλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου

Ο Π.Ο.Ε. αν και ασχολείται με δυσνόητα εμπορικά θέματα, οι περισσότεροι πολίτες χωρίς να έχουν άμεση σχέση με εμπορικά θέματα, είναι αρκετά εξοικειωμένοι με τον ρόλο που εκείνος διατελεί. Βασικός ρόλος του είναι η διευκόλυνση της συνεργασίας των χωρών, να επιλύει διαφορές και ουσιαστικά να παίζει σημαντικό ρόλο ακόμα και στο να διεκδικούν οι χώρες μέλη κάποια βασικά συμφέροντα της. Η Narlikar, παρατηρεί ότι οι περισσότερες χώρες σπεύδουν πάση θυσία να γίνουν μέλη, αφού προσφέρει σημαντική αμοιβαιότητα μεταξύ δύο ή περισσότερων χωρών, αλλά και επιτήρηση στην εφαρμογή σημαντικών και πολύτιμων κανόνων.⁹⁰

Βασικός σκοπός αναφέρεται η προώθηση της φιλελευθεροποίησης του Διεθνούς Εμπορίου, αλλά όχι ως αυτοσκοπού. Η απελευθέρωση του εμπορίου αποτελεί ουσιαστικά το μέσο αύξησης της ευημερίας. Έτσι, ο ΠΟΕ επιδιώκει σύμφωνα με αυτά που αναφέρεται απ' τον ίδιο τον Οργανισμό τα εξής:⁹¹

- ✚ Ανύψωση του βιοτικού επιπέδου
- ✚ Διασφάλιση πλήρους απασχόλησης
- ✚ Αύξηση του πραγματικού εισοδήματος και της ενεργού ζήτησης
- ✚ Μεγέθυνση της παραγωγής και του εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών
- ✚ Σωστή χρήση των παγκόσμιων παραγωγικών πόρων
- ✚ Αειφόρος και βιώσιμη ανάπτυξη
- ✚ Διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος εναρμονίζοντας το με την οικονομική ανάπτυξη και ειδικά σε εθνικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο
- ✚ Διασφάλιση στις αναπτυσσόμενες χώρες, αλλά κυρίως στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, μεριδίου στην αύξηση του Διεθνούς Εμπορίου

⁹⁰ Narlikar, A., (2005), *The World Trade Organization: A Very Short Introduction*, New York: Oxford University Press

⁹¹ World Trade Organization Official Website, *Understanding the WTO, Who We Are*, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/who_we_are_e.htm

αντίστοιχη με τις ανάγκες Οικονομικής τους Ανάπτυξης⁹²

Ο ΠΟΕ αποτελεί επίσημα το κοινό Θεσμικό Πλαίσιο για την Ανάπτυξη των Εμπορικών Σχέσεων μεταξύ των κρατών μελών. Λειτουργεί ως θεσμός διεξαγωγής εμπορικών διαπραγματεύσεων και διαχείρισης, εφαρμογής και υλοποίησης των εμπορικών συμφωνιών που έχουν συναφθεί ή θα συνομολογήσουν στο μέλλον. Επίσης, χρησιμοποιείται ως σημαντικός μηχανισμός επίλυσης διαφορών όπου επλύονται διενέξεις μεταξύ των μελών με χαρακτηριστική την περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Η Ευρωπαϊκή Ένωση κινήθηκε εναντίον των ΗΠΑ εξαιτίας των γενετικά τροποποιημένων προϊόντων και ειδικά για το βοδινό κρέας το οποίο περιείχε ορμόνες. Η Ε.Ε. ισχυρίστηκε ότι αυτό αντίκειται στις διατροφικές συνήθειες των Ευρωπαίων και στην πολιτισμική διαφοροποίηση, ωστόσο ο μηχανισμός επίλυσης διαφορών αποφάνθηκε υπέρ των Η.Π.Α., αλλά η Ευρώπη αρνήθηκε να συμμορφωθεί και προέβη σε αντίποινα για τις Ηνωμένες Πολιτείες και τον Καναδά.⁹³

Άλλη σημαντική αρμοδιότητα του Οργανισμού αποτελεί η παρακολούθηση και η εποπτεία των εμπορικών πολιτικών των μελών του. Τα μέλη είναι υποχρεωμένα να δημοσιεύουν τις αρχές του εμπορίου, του όρους, τις αλλαγές και όχι μόνο: Οι εμπορικές πολιτικές των χωρών αποτελούν αντικείμενο έρευνας για την Γραμματεία, εντός του πλαισίου του μηχανισμού εποπτείας. Η Γραμματεία επίσης βοηθάει τον ΠΟΕ στην παροχή τεχνικής βοήθειας στις αναπτυσσόμενες χώρες μέλη του, με το εξειδικευμένο προσωπικό που διαθέτει, όπως αναφέραμε παραπάνω. Σε κάθε περίπτωση βασικό χαρακτηριστικό αποτελεί η διαφάνεια και η ενίσχυση των δεσμεύσεων, όπως και οι βασικότερες και πλέον σημαντικές αρχές βάσει του οποίου λειτουργεί. Τυπικά ο Οργανισμός είναι η λεγόμενη μη διάκριση και η αμοιβαιότητα.

Τέλος, πρέπει να γίνει αναφορά και στο τρόπο που δομείται ο Π.Ο.Ε. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω όλα τα κράτη υποχρεούνται να υιοθετήσουν το πλήρες πακέτο για τους παρακάτω τρεις βασικούς τομείς:⁹⁴

⁹² Στεφάνου, Κ, Γκόρτσος Χ., (2005), Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

⁹³ Union Center of North Carolina EU Briefings (2007, 03), The EU-US Dispute over GMO's, <http://europe.unc.edu/wp-content/uploads/2013/08/Brief0705-GMOs.pdf>

⁹⁴ World Trade Organization Official Website, Understanding the WTO, Who We Are, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/who_we_are_e.htm

- ❖ Το εμπόριο αγαθών (GATT)
- ❖ Το εμπόριο υπηρεσιών (GATS) καθώς και
- ❖ Τα πνευματικά δικαιώματα (TRIPS)

<i>Umbrella</i>	AGREEMENT ESTABLISHING WTO		
	Goods	Services	Intellectual property
<i>Basic principles</i>	GATT	GATS	TRIPS
<i>Additional details</i>	Other goods agreements and annexes	Services annexes	
<i>Market access commitments</i>	Countries' schedules of commitments	Countries' schedules of commitments (and MFN exemptions)	
<i>Dispute settlement</i>	DISPUTE SETTLEMENT		
<i>Transparency</i>	TRADE POLICY REVIEWS		

Εξάιρεση αποτελούν δύο μόνο περιοχές όπου υπάρχει μερική εφαρμογή, όπου δεσμεύονται μόνο τα κράτη που έχουν υπογράψει. Έτσι, οι καθώς λεγόμενες «πλειονομερείς συμφωνίες» αφορούν τις κρατικές προμήθειες και τα Πολιτικά

Αεροσκάφη.⁹⁵

Αναλυτικότερα για τα τρία βασικά πεδία που αναφέρθηκαν προηγουμένως κάνουμε μια σύντομη αναφορά. Σχετικά με το εμπόριο αγαθών αποτελείται από 14 επιμέρους Συμφωνίες που αφορούν την Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου, τα τεχνικά εμπόδια στο εμπόριο, το αντι-ντάμπινγκ, τις επιδοτήσεις και τα αντισταθμιστικά μέτρα. Αλλά εξίσου σημαντική είναι σχετικά με την Γεωργία, τα υγειονομικά και τα φυτοϋγειονομικά μέτρα, τα κλωστοϋφαντουργικά αλλά και τις ρήτρες διασφάλισης που είναι άκρως απαραίτητες μαζί με τα μέτρα για τις επενδύσεις (TRIM's), τους κανόνες δασμολογητέας αξίας, τον έλεγχο προ φορτώσεως, τις άδειες εισαγωγής και τέλος τους κανόνες καταγωγής. Στον αντίποδα βρίσκεται το εμπόριο για τις υπηρεσίες που διαχωρίζεται σε τέσσερις διαφορετικές μορφές:⁹⁶

- ❖ Το Διασυνοριακό Εμπόριο (π.χ. Διεθνείς τηλεφωνικές κλήσεις)
- ❖ Την κατανάλωση στο εξωτερικό (π.χ. τουρισμός)
- ❖ Την εμπορική παρουσία (π.χ. ξένες Τράπεζες), και
- ❖ Την παρουσία φυσικών προσώπων (π.χ. υπηρεσίες αρχιτεκτόνων, αμβούλων κ.ο.κ)

Ταυτόχρονα υπάρχουν και περαιτέρω ειδικότερες συμφωνίες που αφορούν την διακίνηση φυσικών προσώπων, αλλά όχι για μόνιμη εγκατάσταση και τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες με εξαίρεση τις υπηρεσίες των κεντρικών τραπεζών.

Στο τελευταίο που είναι το τρίτο πεδίο έχουμε τα Πνευματικά Δικαιώματα. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου έχει κατευθυντήρια γραμμή επτά διαφορετικούς τύπους πνευματικών δικαιωμάτων και τα οποία είναι:⁹⁷

- ✚ Τα δικαιώματα του δημιουργού και τα συναφή
- ✚ Τα εμπορικά σήματα
- ✚ Οι γεωγραφικές ενδείξεις

⁹⁵ World Trade Organization Official Website, Understanding the WTO, Who We Are, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/who_we_are_e.htm

⁹⁶ World Trade Organization Official Website, Understanding the WTO, Who We Are, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/who_we_are_e.htm

⁹⁷ World Trade Organization Official Website, Understanding the WTO, Who We Are, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/who_we_are_e.htm

- ✚ Τα βιομηχανικά σχέδια- πρότυπα
- ✚ Οι Ευρεσιτεχνίες
- ✚ Η Τοπογραφία Ολοκληρωμένων Κυκλωμάτων και τέλος
- ✚ Η προστασία Εμπιστευτικών Πληροφοριών και Δεδομένων

Από όλα τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι έχει γίνει προσπάθεια να καλυφθεί η πλειονότητα των θεματικών ενοτήτων. Από εκείνα που αναφέρθηκαν όμως ιδιαίτερη βαρύτητα έχει λάβει ο τομέας της Γεωργίας.⁹⁸ Στις συμφωνίες που αφορούν την Γεωργία παρατηρείται μια σχετική ευελιξία και στην επιτήρηση τους υπέρ των αναπτυσσόμενων χωρών τα οποία έχουν ανάγκη από μια “ειδική και διαφοροποιημένη μεταχείριση”. Ταυτόχρονα, και οι λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες απολαμβάνουν κάποια σχετική ευελιξία. Στόχος τους αποτέλεσε η διευκόλυνση της πρόσβασης των χωρών αυτών στις αγορές και ειδικά για τις χώρες που εντάσσονται σε αυτές τις δύο κατηγορίες, όπως και η επιδίωξη της εσωτερικής ενίσχυσης. Η ενίσχυση αυτή επιτυγχάνεται με τα αποκαλούμενα “κουτιά ανάλογα με το κατά πόσο στρεβλώνουν τις αγορές γεωργικών προϊόντων”. Τέλος, ειδική ρήτρα προβλέπεται για τις εξαγωγικές επιδοτήσεις και στην μείωση τους, όπως προβλέπεται για παράδειγμα για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Για να ολοκληρωθεί το παρόν κεφάλαιο στο οποίο παρουσιάστηκε την λειτουργία και οι σκοποί του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, πρέπει να αναφερθούν οι βασικές αρχές στις οποίες στηρίζεται το Πολυμερές Εμπορικό Σύστημα. Αρχικά, η αρχή της Μη Διάκρισης παίζει σημαντικό ρόλο. Η αρχή αυτή έχει δύο συνιστώσες. Γίνεται συνδυασμός της ρήτρας του μάλλον ευνοούμενου κράτους με την εθνική μεταχείριση. Αυτό σημαίνει πως όταν μια χώρα προβαίνει προς μια παραχώρηση σε κάποια χώρα είναι υποχρεωμένη να εφαρμόσει το αντίστοιχο και προς όλα τα άλλα μέλη. Στην συγκεκριμένη διάταξη υπόκεινται ελάχιστες επιτρεπτές εξαιρέσεις οι οποίες είναι και ξεκάθαρα ορισμένες, όπως είναι και η περίπτωση των περιφερειακών συμφωνιών. Χαρακτηριστικά για την κατανόηση και της εθνικής μεταχείρισης, οι Hoekman και Kostecky αναφέρουν πως “ο κανόνας απαιτεί ότι ένα προϊόν που έχει φτιαχτεί σε ένα κράτος μέλος δεν πρέπει να βρει λιγότερο πρόσφορο έδαφος απ' ότι ένα αντίστοιχο

⁹⁸ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Η συμφωνία του ΠΟΕ για τη γεωργία,
http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.7.html

αγαθό σε οποιαδήποτε χώρα”.⁹⁹ Τα μέλη κράτη πρέπει να έχουν λοιπόν και την ίδια μεταχείριση προς τα ξένα προϊόντα με την μεταχείριση των εγχώριων προϊόντων. Εξαιρέση κι εδώ αποτελεί μόνο το εμπόριο υπηρεσιών, αφού κατά τ' άλλα αποτελεί μια γενική υποχρέωση σε όλα τα παραπάνω πεδία.

Τέλος, για να αποτραπούν φαινόμενα κατάχρησης της αρχής της μη διάκρισης εφαρμόζεται αυστηρά η αμοιβαιότητα. Η αμοιβαιότητα αποτρέπει το λεγόμενο free riding που μπορεί να χαρακτηριστεί ως η παρενέργεια των παραπάνω. Στο σημείο αυτό όμως πρέπει να αναφερθούμε στην ανισότητα που προκύπτει από την εφαρμογή της αμοιβαιότητας μεταξύ άνισων χωρών. Η Narlikar αναφέρει χαρακτηριστικά τον εξής προβληματισμό: “Η αρχή της αμοιβαιότητας είναι δίκαιη μόνο μεταξύ ίσων και δεν μπορεί ένα μυρμήγκι να φέρει το βάρος ενός γίγαντα”.¹⁰⁰ Άλλη ανισότητα είναι τα μέτρα αντι-ντάμπινγκ που επιτρέπει ο Π.Ο.Ε., όταν το μέγεθος του εμπορίου και το ποσοστό δεν είναι ίδιο στις αναπτυσσόμενες και τις ανεπτυγμένες χώρες.¹⁰¹

Επιτυχίες και Αποτυχίες του Παγκόσμιου Οργανισμού

Εμπορίου

A. Διευρομένος ρόλος

Ο Π.Ο.Ε. ασχολείται με θέματα Δασμών, αλλά και μη δασμολογικά, που αφορούν υπηρεσίες και πνευματικά δικαιώματα και αφορούν ένα από τα πεδία που έχουν αναφερθεί παραπάνω. Συνήθως επεμβαίνει σε πεδία που οι εγχώριες αρχές έχουν αποτύχει ή χρονοτριβούν, όπως αναφέρθηκε και πριν. Η παγκοσμιοποίηση ήταν το φαινόμενο το οποίο κατέδειξε συγκεκριμένες ανάγκες, αλλά έχει παρατηρηθεί η αντζέντα να καθορίζεται δραστικά και αισθητά από τα συμφέροντα των ισχυρών. Συγκεκριμένα, παρακολουθώντας την λειτουργία του οργανισμού έχει γίνει εμφανής η πλεονεκτικότερη θέση των ανεπτυγμένων χωρών, όπως είναι οι Η.Π.Α., η

⁹⁹ Hoekman, B. and Kostecki, M. (2010), Third Edition, The Political Economy of the World Trading System

¹⁰⁰ Narlikar, A., (2005), The World Trade Organization: A Very Short Introduction, New York: Oxford University Press

¹⁰¹ Narlikar, A., (2005), The World Trade Organization: A Very Short Introduction, New York: Oxford University Press

πλεονεκτικότερη θέση που έχουν οι ανεπτυγμένες χώρες στα κριτήρια και τις προδιαγραφές όπως π.χ. στην παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων κ.λπ. Επίσης, αρνητικό στοιχείο έχει κληρονομήσει ο οργανισμός και από την GATT, όπου η απαγόρευση κάποιων δασμολογικών φραγμών οδήγησαν τις χώρες στην εφεύρεση και στην καταφυγή μη δασμολογικών φραγμών προστατευτισμού, γεγονός που δικαιολογεί και σε μεγάλο ποσοστό το εύρος της διεύρυνσης των τομέων ενασχόλησης του Π.Ο.Ε. Η διεύρυνση αποτελούσε αναγκαστικά το επόμενο βήμα για την απελευθέρωση του εμπορίου, αλλά παρ' όλα αυτά ο Π.Ο.Ε. είναι εμφανώς υποκειμενικός στα επιλεγόμενα θέματα και στο σημείο αυτό καταδεικνύονται πάλι οι ανισότητες και οι ανισορροπίες δυνάμεων. Σημαντικός πόλος έλξης πολλών διενέξεων αποτελεί ο αγροτικός τομέας, στον οποίο αναφερθήκαμε παραπάνω με την προσβασιμότητα της αγοράς, τους μηχανισμούς εγχώριας στήριξης, αλλά και τις επιδοτήσεις εξαγωγών. Ο προβληματισμός εμπίπτει στο γεγονός ότι μια ενθάρρυνση υπερπαραγωγής μπορεί να προκαλέσει διατάραξη των διεθνών αγορών. Στη πράξη ο τομέας της γεωργίας παραμένει ένας προστατευμένος τομέας για τις ανεπτυγμένες χώρες, όπως διαφαίνεται μέσα από την λειτουργία του.^{102 103 104}

¹⁰² Narlikar, A., (2005), *The World Trade Organization: A Very Short Introduction*, New York: Oxford University Press

¹⁰³ Hoekman, B. & Mavroidis, P., (2007), *The World Trade Organization: Law Economics and Politics*, London: Routledge

¹⁰⁴ Πηγή εικόνας http://media.treehugger.com/assets/images/2013/06/TPP.jpg.662x0_q70_crop-scale.jpg

Σημαντικότερο πρόβλημα έχουν αποτελέσει η Συμφωνία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου, τα αποκαλούμενα TRIPS. Επίσης, και σε αυτόν το τομέα είναι αισθητή η επικράτηση των ανεπτυγμένων χωρών, οι οποίοι προσπαθούν να προστατεύσουν και να προωθήσουν τα κέρδη και τα συμφέροντά τους. Οι γνωστές πατέντες, οι πνευματικές ιδιοκτησίες και τα εμπορικά σήματα, προωθούν και συχνά επιβάλλουν, παρατηρεί η Narlikar, μια επιμονή στο να γίνουν τα πράγματα “όπως θέλουν οι ανεπτυγμένες χώρες.”¹⁰⁵ ¹⁰⁶ Όμως, αποτελεί ευρέως αποδεκτό και θεωρείται θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα ότι η υγεία είναι δημόσιο αγαθό. Συνεπώς, αποτελεί πρώτα ανθρωπιστικό θέμα κι όχι απόλυτα οικονομικό θέμα.¹⁰⁷ Σημαντική πρόοδο προς αυτή την κατεύθυνση σημείωσε ο Οργανισμός στην Ντόχα, όπου χαρακτηριστικά ναι μεν γίνεται αναφορά στην πνευματική ιδιοκτησία μέσω της Συμφωνίας TRIPS και της ανάγκης προστασίας αυτών των δικαιωμάτων ως κίνητρο για την ανάπτυξη νέων φαρμάκων αλλά υπογραμμίζοντας την σοβαρότητα των προβλημάτων της δημόσιας υγείας ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ο ιός HIV (AIDS), η φυματίωση, η ελονοσία και άλλες

¹⁰⁵ Η συγγραφέας αναφέρεται σε αυτό ως “Do it My Way”

¹⁰⁶ Narlikar, A., (2005), *The World Trade Organization: A Very Short Introduction*, New York: Oxford University Press

¹⁰⁷ Robert Howse, *Journal of Risk Analysis*, *The WTO Study on Trade and Public Health- A critical assessment*, http://www.law.nyu.edu/sites/default/files/ECM_PRO_060052.pdf

επιδημίες και τη σοβαρότητα αυτών των νοσημάτων τους ώθησαν να αποφασίσουν ότι η Συμφωνία TRIPS δεν θα πρέπει να βαίνει σε βάρος της δημόσιας υγείας. Η δημόσια υγεία είναι και θα πρέπει να παραμείνει ένας προστατευμένος τομέας υπέρ του ανθρώπου, με διασφαλισμένη πρόσβαση στα φάρμακα για όλους.¹⁰⁸¹⁰⁹

Από την άλλη ο τομέας των επενδυτικών μέτρων συνδεόμενα με το εμπόριο στην πράξη, έχουν δείξει πάλι ότι οι ανεπτυγμένες χώρες έχουν προωθήσει συγκεκριμένα στάνταρ για προσέλκυση επενδύσεων, αλλά και τη σημασία πάλι προδιαγραφών προς το συμφέρον τους όπως με τα εργατικά καθώς και στις προδιαγραφές βιομηχανικών προϊόντων που σημειώσαμε προηγουμένως. Τελευταίο πεδίο που σημειώσαμε στο θεωρητικό πλαίσιο είναι το εμπόριο υπηρεσιών (GATS). Εκεί υπήρχε έντονος φόβος από τις αναπτυσσόμενες χώρες ότι θα χάσουν σημαντικό μέρος της κυριαρχίας τους, αλλά ύστερα κατάλαβαν ότι το κλειδί της υγείας των εθνικών τους οικονομιών είναι ν' αντιμετωπιστούν τα εμπόδια στις υπηρεσίες μέσω εσωτερικών μεταρρυθμίσεων.¹¹⁰

B. Διαπραγματεύσεις και λήψη αποφάσεων

¹⁰⁸ Abbott , Frederick M.(2002), The Doha Declaration on the TRIPS Agreement and Public Health: Lighting a Dark Corner at the WTO, Florida State University - College of Law, March 31, Journal of International Economic Law, Vol. 5, p. 469, 200,

http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1493725

¹⁰⁹ World Trade Organization Official Website, Declaration on the TRIPS agreement and public health, Adopted on 14 November 2001

https://www.wto.org/English/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_trips_e.htm

¹¹⁰ Narlikar, A., (2005), The World Trade Organization: A Very Short Introduction, New York: Oxford University Press

Ο Π.Ο.Ε. στην πραγματικότητα αποτελεί το απόσταγμα των διαπραγματεύσεων από την GATT. Οι διαπραγματεύσεις αποτελούν μια πολύτιμη και πολύ παραγωγική διαδικασία ανάλογα και με το είδος. Οι τύποι διαπραγματεύσεων είναι βασικά οι εξής:

- διαπραγματεύσεις για τις νέες παραχωρήσεις,
- οι πολυμερείς και εμπορικές διαπραγματεύσεις, που είναι περιοδικοί γύροι διαπραγματεύσεων
- οι διαπραγματεύσεις προσχώρησης
- οι διαπραγματεύσεις τροποποίησης υφιστάμενων παραχωρήσεων
- οι επαναδιαπραγματεύσεις παραχωρήσεων
- η ανάκληση παραχωρήσεων και τέλος
- οι αντισταθμιστικές παραχωρήσεις λόγω σύστασης τελωνειακής ένωσης

Τα πρωτόκολλα διαπραγματεύσεων τυπικά όμως είναι περιορισμένα και στην ουσία οι κανόνες σχηματίζονται μέσα από πρακτικές διαδικασίες και χωρίς κάποιο ξεκάθαρο νομικό υπόβαθρο. Όμως όλο και περισσότερες χώρες θέλουν να γίνουν μέλη, σχεδόν “πάση θυσία”.¹¹¹ Το κόστος πρόσβασης, καθώς και κάποια αμφισβητούμενα σημεία του Π.Ο.Ε., αντισταθμίζουν πλήρως, τα συμφέροντα συμμετοχής που απολαμβάνουν τα κράτη με την ιδιότητα του μέλους.

Σώμα λήψης αποφάσεων αποτελεί η υπουργική διάσκεψη που συνέρχεται μια φορά ανά δύο χρόνια τουλάχιστον. Αυτή η συχνότητα επιτυγχάνει συνέχεια, καλύπτοντας με αυτόν τον τρόπο μια βασική αδυναμία της GATT. Το κάθε κράτος-μέλος έχει μια ψήφο, αντίθετα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για παράδειγμα, όπου οι ψηφοφορίες υπόκεινται στους όρους των ποσοτώσεων quotas. Αυτό ενισχύει τον κρατικοκεντρικό χαρακτήρα του συστήματος, όπως αναφέρθηκε. Οι αποφάσεις λαμβάνονται από μια απλή πλειοψηφία που σημαίνει πως “εάν κανένα μέλος που παρίσταται στην συνάντηση δεν εκφράσει αντίθεση στην πρόταση”, η απόφαση εγκρίνεται. Η διαδικασία αυτή είναι ιδιαίτερα βαρύνουσα εφόσον η συγκατάθεση (“Consensus”) δίνει δύναμη στις αναπτυσσόμενες χώρες. Αν και στη θεωρία

¹¹¹ Oxfam Australia ,Cambodia gave up Genetic Medicine , Oxfam report , <https://www.oxfam.org.au/country/cambodia/>

προβλέπεται η συγκατάθεση, η δημοκρατικότητα αυτή αναιρείται στην πράξη από την έλλειψη διαφάνειας και προβλεπτικότητας. Οι αναπτυσσόμενες χώρες αδυνατούν να παρακολουθούν τις συναντήσεις “τύπου αγγλικού κλαμπ”. Αποτελεί μια μη προσβάσιμη κουλτούρα με γλωσσικά όρια για πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, όταν δεν διαθέτουν τον κατάλληλο τεχνικό εξοπλισμό ή το αντίστοιχο εκπαιδευμένο προσωπικό. Στις 2 Δεκεμβρίου του 1999 ο τότε Αφρικανός υπουργός εμπορίου δήλωσε πως δεν υπάρχει διαφάνεια στις διαδικασίες. Συνεπώς, οι αφρικανικές χώρες αποκλείονται σε θέματα ζωτικής σημασίας για τους ανθρώπους και το μέλλον τους.

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, πως οι διαδικασίες λειτουργίας του Π.Ο.Ε. αντανακλούν τις ανισορροπίες εξουσίας των ανεπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων χωρών.¹¹² Όταν η υπουργική διάσκεψη και πολλές επιτροπές θεσμοθετούν κανόνες που διεισδύουν στο εσωτερικό των κρατών-μελών, ο επεκτατικός και παρεμβατικός χαρακτήρας θα πρέπει να έχει την νομιμοποίηση -τυπική αλλά και ηθική- μέσω των δημοκρατικών διαδικασιών. Θα πρέπει να αποτελούν αποτέλεσμα δικών τους αποφάσεων εφόσον καλούνται να *συμμορφωθούν* σε μια σειρά κανόνων στο μέλλον. Τα κράτη καλούνται να τηρήσουν κανόνες όχι επειδή προβλέπονται τιμωρίες, αλλά επειδή κινδυνεύουν να επωμιστούν αντίποινα. Συνεπώς, μια πιθανή εναντίωση θα ήταν ένα ρίσκο με μακροπρόθεσμες συνέπειες.

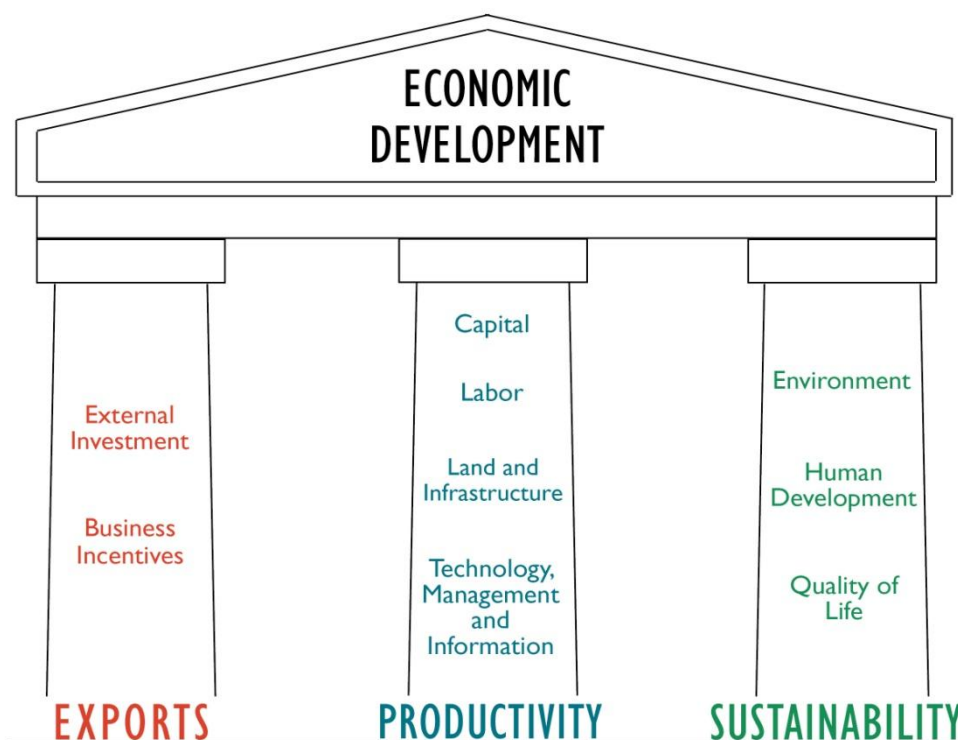
6.Εμπόριο και Ανάπτυξη

¹¹² Πηγή εικόνας http://www.yesmagazine.org/people-power/images/wtodemocracybanner.jpg/image_preview

A. Ο ορισμός της Ανάπτυξης

Ο Charles Kindleberger στο ομώνυμο βιβλίο του ορίζει την οικονομική ανάπτυξη ως

“η αλλαγή στην σύνθεση του προϊόντος, στις οικονομικές δραστηριότητες που απασχολούν το εργατικό δυναμικό και στο εξωτερικό εμπόριο (...), η διανομή (...), η επέκταση των αγορών, οι περισσότερο εξειδικευμένες λειτουργίες των επιχειρήσεων και των εργατών, η επέκταση των αστικών και περιφερειακών αναπτυξιακών δικτύων. Όλα αυτά αντανακλούν τις διαφορετικές ανταποκρίσεις της οικονομίας στις μεταβολές της ζήτησης (εγχώριας και διεθνούς) και στις μεταβαλλόμενες συνθήκες κόστους. Οι τελευταίες πάλι επηρεάζονται από τις εισαγόμενες και εγχώριες ανακαλύψεις τεχνολογικών βελτιώσεων, από την αύξηση της παραγωγικότητας λόγω εμπειρίας και από τις αλλαγές του χαρακτήρα των παρεμβάσεων του κράτους στις αγορές προϊόντων και παραγωγικών συντελεστών.”^{113 114}

¹¹³ Kindleberger, Charles P. and Herrick, Bruce (1990), Οικονομική ανάπτυξη, μετάφραση Φ. Διαμαντόπουλος, Εκδόσεις Παπαζήση, Κεφ. Διαρθρωτική αλλαγή, Σελ.35

¹¹⁴ Πηγή εικόνας

<http://s3.amazonaws.com/mildredwarner.org/attachments/000/000/330/original/d398e3ee11490a1bf3516c02aad572b5>

Διαβάζοντας προσεκτικά τον παραπάνω ορισμό θα συνειδητοποιήσουμε πως σχεδόν-αν όχι όλες- οι έννοιες που ορίζουν την οικονομική ανάπτυξη αποτελούν μέρος του εμπορίου και στα οποία έχουμε αναφερθεί αρκετές φορές. Σημαντικότερα σημεία των παραπάνω είναι η επέκταση των αγορών, οι εργασιακές συνθήκες. Οι έννοιες της ζήτησης και της προσφοράς και η τεχνολογική πρόοδος συνδυαστικά αυτών με τον ρόλο του κράτους.

Σε περίπτωση που δεν ευνοούνται αυτοί οι παράγοντες, παρεμποδίζονται διαρθρωτικά μέτρα υπέρ της ανάπτυξης. Ειδικά σε περίπτωση που το κράτος δεν αναλαμβάνει δραστικό ρόλο ή καθίσταται αναποτελεσματικό, επιδιώκονται εμπορικές πολιτικές υπέρ μιας θετικής αλλαγής, τουλάχιστον αυτό ισχυρίζονται οι συντηρητικοί. Στον αντίποδα, οι ριζοσπάστες εντοπίζουν το εμπόδιο στην “έλλειψη επιχειρηματικού πνεύματος, η έλλειψη της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού και η δυσκινησία και η ακαταλληλότητα των θεσμών”¹¹⁵, όχι μόνο υπέρ μιας διαρθρωτικής οικονομικής αλλαγής, αλλά και υπέρ μιας κοινωνικής αλλαγής.¹¹⁶ Οι διαρθρωτικές αλλαγές εντοπίζονται όταν ζυγίσουμε τις εισροές και τις εκροές μιας χώρας, κυρίως βάσει του Ακαθάριστου Εγχωρίου Προϊόντος μιας οικονομίας.

Όπως στα νοικοκυριά έτσι και στις επιχειρήσεις υπάρχει έλεγχος ώστε τα έξοδα να μην είναι μεγαλύτερα από τα έσοδα, έτσι και στις χώρες εάν οι εισροές που είναι οι εισαγωγές υπερβαίνουν τις εκροές που είναι οι εξαγωγές, δημιουργείται το λεγόμενο έλλειμμα. Σε αυτήν την περίπτωση η οικονομική μονάδα -νοικοκυριό, επιχείρηση ή χώρα- ζει πέρα από τις δυνατότητες της, συνήθως με δανεισμό ή με πώληση περιουσιακών στοιχείων. Η οικονομική ανάπτυξη μειώνεται σταδιακά, συνεπώς και τα έσοδα, καθιστώντας την οικονομική μονάδα σταδιακά οφειλέτη. Υπάρχει βέβαια και η εκδοχή του πλεονάσματος όπου μια ορθή οικονομική διαχείριση μπορεί να το καταστήσει και πιστωτή με τα χρήματα που του “περισσεύουν”.

Εξειδικεύοντας το παράδειγμα μας στην περίπτωση μιας χώρας είναι σκόπιμο να δοθεί ο ορισμός του ισοζυγίου πληρωμών. Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει η Τράπεζα της Ελλάδος “το ισοζύγιο πληρωμών είναι ένας στατιστικός πίνακας στον

¹¹⁵ Kindleberger, Charles P. and Herrick, Bruce (1990), Οικονομική ανάπτυξη, μετάφραση Φ. Διαμαντόπουλος, Εκδόσεις Παπαζήση, Κεφ. Διαρθρωτική αλλαγή, Σελ.49

¹¹⁶ Kindleberger, Charles P. and Herrick, Bruce (1990), Οικονομική ανάπτυξη, μετάφραση Φ. Διαμαντόπουλος, Εκδόσεις Παπαζήση, Κεφ. Διαρθρωτική αλλαγή, σελ.54

οποίο καταγράφονται οι συναλλαγές μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων, ανεξαρτήτως νομίσματος συναλλαγής, κατά τη διάρκεια ορισμένης χρονικής περιόδου”.¹¹⁷ Αυτό σημαίνει πως το Ισοζύγιο Πληρωμών περιλαμβάνει¹¹⁸

1) “Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών:

✓ Εμπόριο Αγαθών, που μετρά τη διαφορά μεταξύ της αξίας των εξαγωγών και της αξίας των εισαγωγών αγαθών. Οι συγκεκριμένες εμπορικές ανταλλαγές είναι οι πιο ευρέως γνωστές.

✓ Εμπόριο Αγαθών, που αφορά τον τουρισμό, τις μεταφορές τις διασυνοριακές τραπεζικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες ακόμα και telemarketing και λογισμικά. Λόγω της φύση των παραγόμενων υπηρεσιών είναι δύσκολο να καταμετρηθούν στο απόλυτο.

✓ Εμπορικά και επενδυτικά εισοδήματα, που περιλαμβάνει τις πληρωμές τόκων δανείων από το εξωτερικό, τα μερίσματα και τις πληρωμές πνευματικών δικαιωμάτων, ευρεσιτεχνίες κ.ο.κ.

✓ Τρέχουσες μονομερείς μεταβιβάσεις, που δεν ανταποδίδονται λ.χ. ξένη βοήθεια ή εμβάσματα εντός οικογενειακών μελών. Αποτελεί περισσότερο μια εκχώρηση και δεν θεωρείται απόλυτο σαν εμπόριο.¹¹⁹

✓ Πλεόνασμα/Ελλειμμα ισοζυγίου πληρωμών.

2) Ισοζύγιο Κινήσεων Κεφαλαίου :

✓ Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, όπου ένας επενδυτής αποκτά σημαντικό βαθμό επιρροής στη διαχείριση μιας ξένης επιχείρησης.

¹¹⁷ Bank of Greece, Στατιστικά Στοιχεία Εξωτερικού Τομέα - Ισοζύγιο Πληρωμών, <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/default.aspx>

¹¹⁸ McAleese, Dermot (2005), Οικονομική για επιχειρησιακές σπουδές, μετάφραση: Ανδριάννα Σακκά, Εκδόσεις Τηπωθήτω

¹¹⁹ Cohn, Theodore H. (2009), Διεθνής πολιτική οικονομία : θεωρία και πράξη / ; μετάφραση Νίκος Λούντος , θεώρηση μετάφρασης-επιμέλεια Θανάσης Βασιλείου, Εκδόσεις Gutenberg

- ✓ *Επενδύσεις Χαρτοφυλακίου, αφορά τις συναλλαγές που έγιναν σε χρηματοοικονομικά προϊόντα με διάρκεια που ξεπερνά το ένα έτος.*
- ✓ *Βασικό Ισοζύγιο,*
- ✓ *Βραχυπρόθεσμες κινήσεις κεφαλαίου, αφορά τις συναλλαγές που έγιναν σε χρηματοοικονομικά προϊόντα με διάρκεια μικρότερη του ενός έτους.*
- ✓ *Μεταβολή των επίσημων αποθεματικών και τέλος*
- ✓ *Καθαρά λάθη και παραλείψεις* ^{120 121}

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι το τελευταίο διάστημα τα ελλείμματα εμφανίζονται πιο συχνά λόγω διαφόρων χαρακτηριστικών των οικονομιών. Στο κεφάλαιο αυτό, να μεν αναλύουμε την οικονομική ανάπτυξη, αλλά θεωρείται σκόπιμο να γίνει ανάποδα η ανάλυση, ξεκινώντας από τις οικονομικές πολιτικές που έχει ένα κράτος σε περίπτωση συρρίκνωσης της οικονομικής του δραστηριότητας. Δεν θα αναφερθούμε συνεπώς στους μηχανισμούς αυτόματης προσαρμογής των ανισοροπιών προσφοράς και ζήτησης, αλλά μόνο σε πολιτικές μείωσης των δαπανών και πολιτικές μεταστροφής των δαπανών.¹²²

¹²⁰ Οικονομική για επιχειρησιακές σπουδές : ανταγωνισμός, μακροσταθερότητα και παγκοσμιοποίηση / Dermot McAleese ; επιμέλεια Ευάγγελος Ι. Δρυμπέτας ; μετάφραση Ανδριάννα Σακκά, Αθήνα : Τυπωθήτω , 2005

¹²¹ Διεθνής Χρηματοοικονομική, Ιστοσελίδα κου. Καθ. Αναστασίου Μαστρογιάννη, <http://www.mastrogiannis.gr>

¹²² Πηγή εικόνας http://cdn2.gbtimes.com/cdn/farfuture/3qR_YjYYGYugyKpVHUNqTOfgm-fMB66aL2W3Pu9W_F8/mtime:1403773869/sites/default/files/styles/1280_wide/public/2014/06/26/shutterstock_192213974.jpg?itok=RqjUnp6c

Όπως αναφέρθηκε το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.) συμβολίζει την οικονομική δραστηριότητα μιας χώρας και εκφράζεται ως εξής:¹²³

$$Y = C + I + G + (X-M)$$

$Y = \text{Α.Ε.Π.}$

$C = \text{κατανάλωση,}$

$I = \text{επένδυση,}$

$G = \text{δημόσιες δαπάνες,}$

$(X-M) = \text{εξαγωγές- εισαγωγές.}$

Συνεπώς, σύμφωνα με την ανάλυση του Mc Aleese έχουμε:

Τον ορισμό του εισοδήματος,

$$Y = C + S + T,$$

$S = \text{αποταμιεύσεις,}$

$T = \text{φόροι.}$

Υποθέτοντας πως μια οικονομία είναι σε κατάσταση ισορροπίας έχουμε:¹²⁴

$$C + I + G + (X - M) = C + S + T \implies (I - S) + (G - T) = (M - X)$$

¹²³ Princeton University, Woodrow Wilson Action Committee, Academic Review Academic Review Sheets,

<http://www.princeton.edu/wwac/academic-review/files/512Notes.pdf>

¹²⁴ Πηγή εικόνας <https://sbhshgovapmacro.files.wordpress.com/2012/02/gdp-intro.gif>

ασχοληθεί με το ερώτημα του πώς γίνεται να τονωθεί το εμπόριο μιας χώρας και η ανταγωνιστικότητα της, ώστε να επέλθει και η επιθυμητή ανάπτυξη. Κάτι το οποίο στην θεωρία φαίνεται πιο απλό απ' ό,τι στην πραγματικότητα. Αν για παράδειγμα πάρουμε την περίπτωση των αναπτυξιακών προγραμμάτων που προτείνει το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στις χώρες που παρέχει βοήθεια, το διάστημα που έχει εφαρμοστεί το πρόγραμμα αυτό και τα μέτρα του, είναι πολύ σύντομο για να βγει κάποιο ασφαλές συμπέρασμα επιτυχίας ή αποτυχίας των βασικών του οικονομικών αρχών που χρησιμοποιεί η Τρόικα.

Στην πραγματικότητα μια χώρα σαν την Ελλάδα με σταδιακή μείωση της παραγωγής της, θα είχε ανάγκη να βρει υποκατάστατα των εισαγόμενων προϊόντων ώστε να μην εμφανίζει αρνητικά ποσοστά εξαγωγών έναντι εισαγωγών. Συνεπώς, η λύση της αύξησης των εξαγωγών θα ήταν ιδανική για μια ανοιχτή οικονομία. Το ζητούμενο δεν είναι να μπορέσει να απομονωθεί μια χώρα σε οικονομική κρίση από τις διεθνείς αγορές περιχαρακωμένη στο εσωτερικό της. Η λύση της υποκατάστασης των εισαγωγών θα βοηθούσε όχι σαν απόλυτος στόχος αλλά σαν ενισχυτικός παράγοντας, έτσι ώστε η χώρα να μειώσει το ποσοστό εισαγωγών τονώνοντας έτσι την εγχώρια παραγωγή. Βέβαια αυτό θα απαιτούσε κι άλλα όπως τον κατάλληλο παραγωγικό εξοπλισμό κ.ο.κ. Όμως, αυτή η τόνωση της εγχώριας παραγωγής θα ωθούσε μια ενισχυμένη παραγωγική βάση προς το εξωτερικό στηρίζοντας έτσι τις εξαγωγές της και συνεισφέροντας σε ένα θετικό πρόσημο του Α.Ε.Π. Ουσιαστικά, η στροφή προς τις εξαγωγές προσφέρει στις αναπτυσσόμενες κυρίως χώρες, που υποφέρουν από το μικρό μέγεθος της εγχώριας αγοράς, νέες δυνατότητες ανοικτής παγκόσμιας αγοράς. Γι' αυτό και οι περισσότερες χώρες προσπαθούν να το χρησιμοποιήσουν ως μέσο για να “ξεπεραστεί ο φαύλος κύκλος της υπανάπτυξης”. Κάτι το οποίο δεν καθίσταται καθόλου εύκολο, αφού ο εξαγωγικός τους τομέας “υποφέρει από χρόνια ατροφικότητα”.¹²⁶

Τα χρόνια σοβαρά ελλείμματα και η αύξηση χρέους των κρατών αποτελούν διαχρονικό φαινόμενο. Ήδη από το 1970 αναφέρει ο Gilpin, οι λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες χρηματοδοτούνταν από τον κρατικό δανεισμό, δηλαδή όταν μέσω των κυβερνήσεων τους εξασφάλιζαν δάνεια από τις δυτικές κεφαλαιαγορές, κάτι που

¹²⁶ Πουρναράκης, Ευθύμιος Δ. Και Κούτρης, Ανδρέας Ν. (2000), Διεθνή οικονομικά : μια εισαγωγική προσέγγιση, Εκδότης Πουρναράκης Ευθύμιος, Αθήνα

αποτέλεσε μια υπεκφυγή ώστε να μην εξαρτώνται οι δανειστές από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Αυτός ο κρατικός δανεισμός επερχόταν όμως πάλι υπό την εποπτεία μηχανισμών, ήδη από την εποχή εκείνη, όπως και σήμερα με την περίπτωση της Ελλάδας. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο με την Παγκόσμια Τράπεζα αναλάμβαναν τα ηνία της οικονομικής εξυγίανσης προκειμένου να θέσουν την χώρα σε αναπτυξιακή τροχιά. Το Ταμείο αναλάμβανε χώρες όπως την Ελλάδα ή χώρες αναπτυσσόμενες, προσφέροντας τους μια ευκαιρία στήριξης με οικονομικά μέσα, με παροχή τεχνογνωσίας, αλλά και ευρύτερη κοινωνική στήριξη. Στόχος αποτελεί να αντιμετωπιστούν τα οικονομικά προβλήματα της δανειζόμενης χώρας και να της προσφερθεί μέσα από οικονομικές μελέτες ώθηση προς ανάκαμψη και ανάπτυξη.

*B.H Θεωρία της Οικονομικής Ανάπτυξης του Schumpeter*¹²⁷

Ο Γερμανός Joseph Schumpeter το 1911 είχε δημοσιεύσει το βιβλίο του “Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung” (Θεωρία της Οικονομικής Ανάπτυξης)¹²⁸ και παρότι έχουν περάσει 104 χρόνια το έργο του παραμένει επίκαιρο και πολύ σημαντικό για την οικονομική επιστήμη. Η ανάλυση ξεκινά με την Θεωρία της ισορροπίας, η οποία όμως είναι στατική, κάτι το οποίο εκφράζεται στο ακόλουθο σχήμα του:

“... Δεδομένος (θεωρείται) ένας συγκεκριμένος αριθμητικός πληθυσμός σε ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό περιβάλλον, με ένα συγκεκριμένο όργανο και τις αντίστοιχες ανάγκες, κοινωνικά και οικονομικά οργανωμένη με έναν ιδιαίτερο τρόπο και με δεδομένες μεθόδους παραγωγής και αποθήκευσης των εμπορευμάτων”. Σύμφωνα με την άποψη αυτή αλλαγές σε αυτήν την ισορροπία μπορούν να επέλθουν μόνο από εξωγενείς παράγοντες, διατύπωση με την οποία ο συγγραφέας δεν συμφωνεί. Η αντίθεση του, παρόλα αυτά δεν είναι προς όλη την θεωρία συνολικά, αλλά μάλλον θεωρούμε πως χρησιμοποιεί το λανθάνον αυτό σημείο σαν βάση της δικής του ανάλυσης. Σκοπός του είναι να καταδείξει πως αλλαγές μπορούν να επέλθουν και με αλλαγή βασικών ενδογενών δεδομένων κι όχι μόνο εξωγενών. Όταν για παράδειγμα στην διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης πράγματι εξωγενείς παράγοντες προσφέρουν μια επεξήγηση της αλλαγής σε ένα στατικό περιβάλλον, μπορεί να προκύπτουν πολλές περιπτώσεις ανάπτυξης στις οποίες όμως αυτή η στατική θεωρία της ισορροπίας αδυνατεί να δώσει εξήγηση. Η οικονομική ανάπτυξη αποτελεί ένα είδος προβλήματος οικονομικής ιστορίας, αλλά και οικονομικής γεωγραφίας, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά. Αλλαγές κατά τον Schumpeter μπορεί να σημειωθούν στην βιομηχανική οργάνωση, στις μεθόδους και τις ποσότητες παραγωγής, την τεχνολογία, την ανάγκη εισαγωγής νέας βιομηχανίας κ.λπ. Σε αυτές τις αλλαγές σημαντικό ρόλο παίζει ο “επιχειρηματίας” που είναι ένα είδος “οικονομικού ατζέντη”, όπως αναφέρει ο συγγραφέας, ο οποίος παίζει σημαντικό ρόλο σε “νέους συνδυασμούς”, στους οποίους οι επιχειρηματίες έχουν την δυνατότητα να κατευθύνουν την οικονομία προς νέες κατευθύνσεις, κάτι το οποίο θα

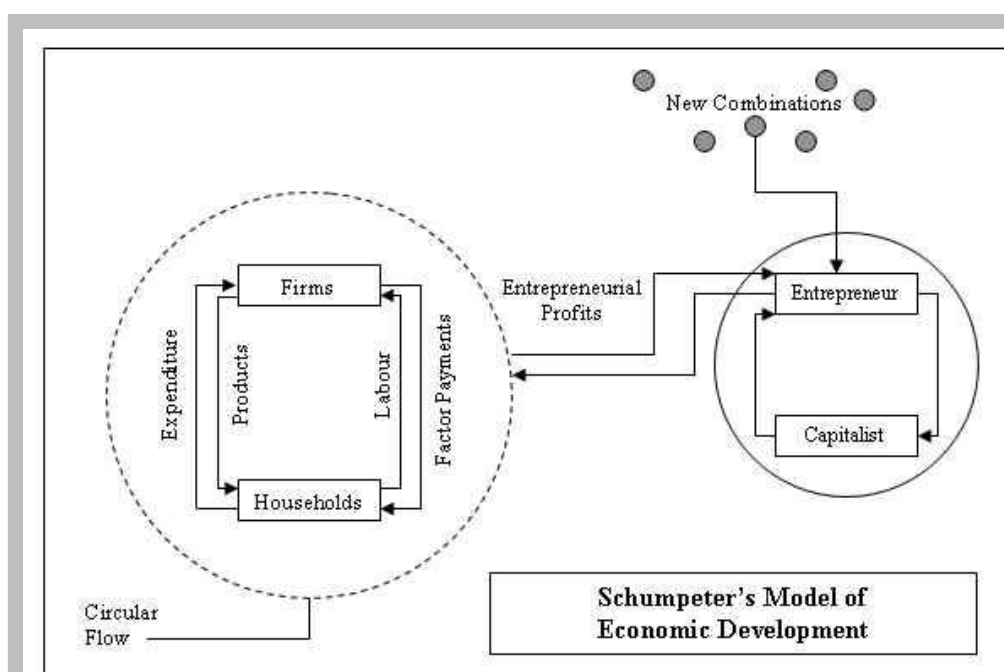
¹²⁷ Croitoru, Alin (2012), Schumpeter, J.A., 1934 (2008), The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle, Journal Of Comparative Research In Anthropology and Sociology, 2012, Volume 3, Number 2, ISSN 2068 – 0317, <http://compaso.eu>

¹²⁸ Seminararbeit, Joseph A. Schumpeter, Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung <http://home.arcor.de/ms123/Download/Schumpeter.pdf>

γίνει κατανοητό παρακάτω.

Στην πραγματικότητα μια οικονομική ισορροπία αλλάζει σε περίπτωση κάποιας εξωτερικής επιρροής ή τελικά και κάποιων άλλων μη καθαρά οικονομικών παραγόντων. Κατά τον Schumpeter, λοιπόν, η ανάπτυξη μπορεί να εξηγηθεί ως εξής:

“Σύμφωνα με την στατική ερμηνεία, η οικονομία προσαρμόζεται σε ένα συγκεκριμένο και προσδιορισμένο τρόπο σε οποιαδήποτε δεδομένη αλλαγή, είτε είναι κοινωνική, γεωγραφική, εθνοτική, ή γενικού πολιτιστικού περιβάλλοντος. (...) Τα αίτια και οι κινητήριες δυνάμεις της οικονομικής ανάπτυξης όμως βρίσκονται σε αυτό το περιβάλλον, σε αυτές τις συνθήκες και με τον τρόπο αυτό υπάρχει διαμόρφωση της οικονομίας.” Με άλλα λόγια, δεν υπάρχει πραγματική οικονομική ανάπτυξη, αφού καμία εξέλιξη δεν προέρχεται από την ίδια την οικονομία. Η ανάπτυξη είναι η διαδικασία προσαρμογής σε αυτές τις εξελίξεις. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, η οικονομική ανάπτυξη επιφέρει πρόσθετες επιπτώσεις στο κοινωνικό πεδίο που επιφέρει πάλι περαιτέρω επιπτώσεις στην οικονομία.” Πρόκειται δηλαδή για μια κυκλική σχέση, με τις θετικές, αλλά και αρνητικές επιπτώσεις αυτής.¹²⁹

Η άποψη αυτή υποστηρίζει ότι στην πραγματικότητα η οικονομία παίζει απλά έναν

¹²⁹ Πηγή εικόνας: http://maeconomics.webs.com/Economics_of_Planning/schumpeter_files/wpel.jpg

παθητικό ρόλο στην ανάπτυξη, κάτι το οποίο να μην οφείλεται στο ότι οι φυσικοί και κοινωνικοί παράγοντες διαμορφώνουν την οικονομία, αλλά μια τέτοια διατύπωση παρότι είναι αληθής αγνοεί την περίπτωση που η οικονομία διαδραματίζει πραγματικά σημαντικό ρόλο μέσα από οικονομικά γεγονότα που επιφέρουν αποτελέσματα. Στο σημείο αυτό είναι που ο Schumpeter διαφοροποιείται από την μέχρι τώρα ανάλυση. Για να δοθεί σωστή εξήγηση, λαμβάνει μια σειρά από στατιστικά στοιχεία που αποδεικνύουν ότι να μην η οικονομία πάντα προσαρμόζεται αναλόγως, αλλά οι βασικοί παράγοντες που πρέπει να εξεταστούν για να ελέγξει κανείς αν κάποια σταθερά στοιχεία αλλάζουν τα δεδομένα της οικονομίας είναι πέντε: η αύξηση του πληθυσμού, η αύξηση του κεφαλαίου, η πρόοδος στις μεθόδους παραγωγής, η πρόοδος όσον αφορά την οικονομική οργάνωση της βιομηχανικής κοινωνίας και τέλος η μεταβολή στην ζήτηση των καταναλωτών. Χαρακτηριστική είναι η αμφισβήτηση της στατικής θεωρίας από τον οικονομολόγο σχετικά με την αδυναμία να βρεθεί ένας οικονομολόγος που να μην πιστεύει ότι η αύξηση του πληθυσμού είναι ένα στάδιο οικονομικής εξέλιξης. Μάλιστα θεωρεί ότι αποτελεί ένα από τα πρώτα βασικά στοιχεία που αναλύονται σε περιπτώσεις μελέτης οικονομικής ανάπτυξης. Μια αύξηση του πληθυσμού θα αύξανε την ζήτηση πολυτελών αγαθών, αλλά θα αύξανε και την προσφορά εργασίας. Η αύξηση της προσφοράς εργασίας σαν βασικό συντελεστή της παραγωγής κατά τον Schumpeter, συμφέρει τους επιχειρηματίες, αφού επιφέρει πτώση των επιπέδων των μισθών λόγω ανταγωνιστικότητας αλλά και ταυτόχρονη αύξηση της παραγωγικότητας στην ευρύτερη οικονομία, με αποτέλεσμα να επιφέρει οικονομική ανάπτυξη. Από την άλλη πλευρά, όμως, η κατάσταση της εργατικής τάξης θα χειροτερεύσει με αποτέλεσμα να επέλθουν και επιπτώσεις στην ζήτηση με αποτέλεσμα αυτές να είναι διαφορούμενες για την οικονομική ανάπτυξη. Συνεχίζοντας τον λογισμό του συγγραφέα, σε περίπτωση αύξησης του πληθυσμού παρατηρείται και αύξηση του κόστους γης, με αποτέλεσμα η κατάσταση της εργατικής τάξης να χειροτερεύει, αφού θα έχει ανάγκη για εκτάσεις γης, τις οποίες όμως θα έχουν την δυνατότητα να εκμεταλλεύονται οι επιχειρηματίες και οι ίδιοι γαιοκτήμονες.

Ο Schumpeter, όμως, κάνει στο σημείο αυτό μια εντυπωσιακή παρέμβαση υποθέτοντας πως υπάρχει και μια πιθανότητα η αύξηση του πληθυσμού να επιφέρει και μια άλλη δραστική και σημαντική αλλαγή στην οικονομία. Μπορεί η αύξηση αυτή να οδηγήσει σε μια αναδιαμόρφωση της οικονομίας με έναν νέο τύπο

οικονομίας που θα ήταν σε κάθε περίπτωση καλύτερος από τον παλαιότερο τύπο του μικρότερου πληθυσμού. Αυτό προϋποθέτει, κατά τον οικονομολόγο, να ξεπεραστεί αυτό που θεωρούσαν οι κλασσικοί αναλυτές σαν δεδομένο, όπως τονίσαμε, ότι δηλαδή η οικονομία διαδραματίζει απλά έναν παθητικό ρόλο. Ο Γερμανός αναλυτής εντοπίζει στην οικονομία μια ενεργητική στάση αντίδρασης της οικονομίας που επιφέρει και την ανάπτυξη. Συνεχίζοντας την παραπάνω ανάλυση για την πτώση των μισθών αναφέρει πως στην περίπτωση αυτή ο επιχειρηματίας έχει κίνητρο να προχωρήσει σε κάποιες δραστηριότητες αλλαγές και αναδιοργανώσεις, με αποτέλεσμα να τεθούν βασικά θεμέλια κοινωνικής και οικονομικής εξέλιξης προς μια αναπτυξιακή πορεία. Μια επένδυση και αναδιοργάνωση της παραγωγής σε τεχνολογική πρόοδο καταδεικνύει αυτήν την ανάγκη καινοτομίας που υπάρχει. Υπάρχει ένας επαναλαμβανόμενος κύκλος, αφού ένας “νέος συνδυασμός” προκαλεί τεχνολογικές καινοτομίες κι αυτός με την σειρά του στηρίζει μια αναπτυξιακή πορεία που οδηγεί εκ νέου σε έναν νέο συνδυασμό και περαιτέρω τεχνολογικές καινοτομίες.

Αυτός ο νέος συνδυασμός μπορεί να εμφανιστεί με πέντε τρόπους σύμφωνα με τον Schumpeter:

1. Με την εισαγωγή ενός νέου αγαθού –με το οποίο οι καταναλωτές δεν είναι ακόμη εξοικειωμένοι– ή μια νέα ποιότητα ενός αγαθού.
2. Με την εισαγωγή μιας νέας μεθόδου παραγωγής, η οποία δεν έχει ακόμη δοκιμασθεί εμπειρικά από τον σχετικό κατασκευαστικό κλάδο, που δεν είναι αναγκαίο, με κανένα τρόπο να στηρίζεται επάνω σε μια νέα επιστημονική ανακάλυψη και μπορεί επίσης να υπάρχει σε έναν νέο τρόπο εμπορικής διαχείρισης ενός προϊόντος.
3. Με το άνοιγμα μιας νέας αγοράς, δηλαδή μιας αγοράς στην οποία η χώρα που εξετάζεται δεν είχε μέχρι στιγμής δραστηριοποιηθεί, άσχετα με το εάν αυτή η αγορά προϋπήρχε ή όχι.
4. Με την κατάκτηση μιας νέας πηγής πρώτων υλών ή ημικατεργασμένων αγαθών και πάλι ανεξάρτητα εάν αυτή η πηγή προϋπήρχε ή εάν πρέπει να δημιουργηθεί εξ αρχής.
5. Με την εισαγωγή νέας μορφής οργάνωσης οποιασδήποτε βιομηχανίας, όπως π.χ. η δημιουργία μιας μονοπωλιακής θέσης (π.χ. μέσω δημιουργίας ενός ‘trust’) ή αντίθετα

τον διαμελισμό μιας μονοπωλιακής θέσης.¹³⁰

Όλη αυτή η κατάσταση είναι αυτή που οδηγεί στην εισαγωγή της έννοιας της καινοτομίας ως έναν βασικό και ενδογενή παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης σε αντίθεση με την άποψη της στατικής θεωρίας που θεωρούσε την καινοτομία εξωγενή παράγοντα.

Ιδιαίτερος, όμως, είναι και ο παραλληλισμός που δανείζεται από την επιστήμη της ψυχολογίας, σχετικά με την ανάγκη για συνεχή ανάπτυξη. “Η ικανοποίηση των ανθρώπων δημιουργεί ανάγκες που γεννούν νέες ανάγκες και επιθυμίες. Συνεπώς η ικανοποίηση των αναγκών δημιουργεί καταστάσεις στις οποίες οι άνθρωποι εντοπίζουν νέες ευκαιρίες και αντίστοιχες νέες ανάγκες. Η προσπάθεια τους να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση δίνουν αυτήν την αντιστοιχία με τους επιχειρηματίες, η συμπεριφορά των οποίων εξηγεί την οικονομική ανάπτυξη. “Η εξέλιξη των επιθυμιών που παρατηρούμε στην πραγματικότητα είναι η συνέπεια της οικονομικής ανάπτυξης που προϋπήρχε”, οδηγώντας έτσι προς μια νέα κατάσταση ανάπτυξης. Ο Schumpeter όμως θεωρεί πως ακόμα και σε περίπτωση που τα δεδομένα παρέμεναν σταθερά πιθανώς να παρατηρούνταν πάλι οικονομική ανάπτυξη, αλλά όχι στον βαθμό που σημειώνεται με τα δεδομένα εξέλιξης. Η οικονομική ανάπτυξη όμως δεν σημειώνεται από μόνη της, αλλά σημαντικό ρόλο παίζει ο επιχειρηματίας που έχουμε παρουσιάσει, ο οποίος διαχωρίζεται όμως από τον καπιταλιστή. Κατά τον αναλυτή, ο επιχειρηματίας αποτελεί το πιο δυνατό και μόνιμο δεδομένο στην οικονομική ζωή, αφού καθορίζει σημαντικά γεγονότα με τις αποφάσεις του. Τα δεδομένα φαίνεται να μην παίζουν τόσο σημαντικό ρόλο και να μην αποφασίζουν για το οικονομικό μέλλον της χώρας, αλλά ο επιχειρηματίας είναι αυτός που λειτουργεί αυτόνομα και βάσει του προσωπικού του συμφέροντος στην οικονομία. Έτσι, επηρεάζει και την ευρύτερη οικονομική αγορά με τον τρόπο αυτό. Γι’ αυτόν τον λόγο οφείλει να βρίσκεται, σύμφωνα με τον Schumpeter, όχι μόνο στην κορυφή της οικονομικής, αλλά και της κοινωνικής πυραμίδας. Οι αποφάσεις του καθορίζουν τις ζωές πολλών ανθρώπων και κινούν το ενδιαφέρον και τις συζητήσεις τους, ειδικά όταν σε περιπτώσεις οικονομικής επιτυχίας δημιουργεί μια ευρύτερη

¹³⁰ Πάνος Γ. Πιπερόπουλος, Τμήμα Μάρκετινγκ και Διοίκησης Λειτουργιών Πανεπιστημίου Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, “Επιχειρηματικότητα, Καινοτομία & Business Clusters”, Θεσσαλονίκη 2007

αποδοχή που του χαρίζει οικονομικοπολιτική εξουσία. Βέβαια και μεταξύ των επιχειρηματιών υπάρχει ανταγωνισμός, κάτι που σημαίνει ότι ο οποιοσδήποτε ή όλοι οι επιχειρηματίες δεν θα χαίρουν αυτών των προνομίων. Όπως και στο εμπόριο η εισαγωγή ενός νέου δημοφιλούς προϊόντος καθιστά την παράγουσα εταιρία ευρέως γνωστή, έτσι κι εδώ η εισαγωγή μιας δημοφιλούς καινοτομίας καθιστά τον επιχειρηματία που έλαβε το ρίσκο της έρευνας έως το σημείο καινοτομίας ευρύτερα αναγνωρίσιμο. Η διαδικασία του να ξεπερνιούνται παλαιότερες τεχνολογίες προκειμένου να καινοτομήσουν είναι αυτό το οποίο έχει αναλυθεί από τον Schumpeter ως “Δημιουργική Καταστροφή”. Η έννοια αυτή αναφέρεται στον μηχανισμό εισαγωγής νέων καινοτόμων προϊόντων και διαδικασιών, αντικαθιστώντας τις παλαιότερες μονάδες παραγωγής με νέες. Τα προϊόντα στην πραγματικότητα έχουν κύκλο ζωής που αντικατοπτρίζεται από έναν συνεχή αγώνα λήψης εκσυγχρονιστικών αποφάσεων και δημιουργικής καινοτομίας εκτοπίζοντας παλαιότερα προϊόντα και εξελίσσοντας τα νέα προϊόντα περαιτέρω. Η διαδικασία αυτή καθιστά την συχνότητα του κύκλου της “δημιουργικής καταστροφής”, υψηλό δείκτη οικονομικής εξέλιξης και ανάπτυξης. Χαρακτηριστική είναι η παρατήρηση πως η διαδικασία αυτή μειώνεται σε περιόδους κρίσης επιβαρύνοντας περισσότερο τις αρνητικές συνέπειες της οικονομικής ύφεσης σε βραχυπρόθεσμο, αλλά και σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα.¹³¹

Στην πραγματικότητα οι τρεις βασικές αρχές της οικονομικής ανάπτυξης για τον Schumpeter είναι ότι η οικονομική ανάπτυξη αποτελεί ένα καθαρά οικονομικό φαινόμενο, ότι αυτή η ανάπτυξη αποτελεί την διαταραχή της ισορροπίας και τέλος ότι η οικονομική ανάπτυξη δεν αποτελεί μια ενιαία οντότητα ως σύνολο. αλλά προκύπτει από μια σειρά εξελίξεων με σχετική ακολουθία. Χαρακτηριστικό της τελευταίας αρχής είναι οι περιπτώσεις των οικονομικών κρίσεων που καθιστούν την οικονομική ανάπτυξη να “εμφανίζεται κυματοειδής”, όπου το κάθε κύμα ανάπτυξης έχει την δική του διάρκεια ζωής.

Δια μέσου της ανάλυσης αυτής, λοιπόν που προηγήθηκε γίνεται έντονα αντιληπτή η άμεση συσχέτιση που έχει το εμπόριο με την ανάπτυξη. Με πιο απλά λόγια η συσχέτιση μπορεί να συνοψιστεί ως εξής: Το εμπόριο στην σημερινή

¹³¹ MIT Economics, Creative Destruction , <http://economics.mit.edu/files/1785>

παγκοσμιοποιημένη οικονομία ωθεί τους εμπορικούς παίκτες να υπόκεινται σε έναν δυνατό ανταγωνισμό, προσπαθώντας να συμμετέχουν και να συμβαδίζουν με την διεθνή αγορά προκειμένου να μην εκτοπιστούν. Η ανταγωνιστικότητα αυτή στα προϊόντα δημιουργούν πράγματι μια δημιουργική καταστροφή στα προϊόντα του εμπορίου με συνεχώς πιο εξελιγμένες καινοτομίες σύμφωνα με τα εκάστοτε παρόντα δεδομένα της αγοράς. Η συνεχής εξέλιξη των προϊόντων προσφέρει έντονη κινητικότητα στην αγορά και έντονη οικονομική δραστηριότητα που οδηγούν σε μια αειφόρο ανάπτυξη όχι μόνο σε κοινωνικό επίπεδο αλλά και σε οικονομικό. Η κοινωνική ανάπτυξη γίνεται εύκολα αντιληπτή με την συνεχή εξέλιξη της τεχνογνωσίας των εργαζομένων που αναγκάζονται να εκπαιδεύονται βάσει διεθνών τεχνολογικών προτύπων και να αποκτούν νέες τεχνολογικές γνώσεις και δεξιότητες χειρισμού για να παραμένουν ικανό και αποτελεσματικό εργατικό δυναμικό. Αυτή η αύξηση του μορφωτικού επιπέδου των εργαζομένων δημιουργεί ωστόσο μια νέα πιο απαιτητική αγορά και ένα νέο καταναλωτικό κοινό με περισσότερες απαιτήσεις, που αυτόματα οδηγεί τους παραγωγούς στην ανάγκη να εξελίσσουν ακόμα περισσότερο τα προϊόντα τους. Αυτό αποτελεί τον φαύλο κύκλο που μετατρέπει την κοινωνική εξέλιξη σε οικονομική ανάπτυξη, καθιστώντας το εμπόριο και την αγορά κινητήρια δύναμη οικονομικής εξέλιξης και ευρωστίας. Αναλυτικά, οι αναπτυξιακοί παράγοντες προς μια ευρύτερη εξέλιξη -οικονομική αλλά και κοινωνική- αναλύονται αμέσως παρακάτω.

Γ. Αναπτυξιακοί παράγοντες ^{132 133 134}

Η ανάλυση των αναπτυξιακών παραγόντων διαχωρίζεται σε δείκτες οικονομικής ανάπτυξης και ανθρώπινης ανάπτυξης οι οποίοι κατατάσσουν τον κόσμο σε χώρες αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες, όπως αναφέραμε.

¹³² United Nations (2007), Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies, Third Edition United Nations, New York,

<http://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/guidelines.pdf>

¹³³ Development Economics, Guide Unit 5B, Indicators of Economic Development,

<http://www.slideshare.net/egfred/indicators-of-economic-development-2908463>

¹³⁴ BBC Website, Development and Contrasts in development,

http://www.bbc.co.uk/schools/gcsebitesize/geography/development/contrasts_development_rev1.shtml

Οι βασικοί τρεις δείκτες ανάπτυξης είναι

1. Η υγεία και σε ποιό βαθμό ο πληθυσμός έχει πρόσβαση στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.
2. Η βιομηχανία και τι είδους βιομηχανικό κλάδο έχει αναπτύξει μια χώρα. Οι αναπτυσσόμενες χώρες συνήθως έχουν να κάνουν με πρωτογενείς βιομηχανίες όπως γεωργία, κτηνοτροφία κ.ο.κ. Από την άλλη οι ανεπτυγμένες χώρες εξειδικεύονται σε τεχνολογικά προηγμένες βιομηχανίες παραγωγής ή και εμπόριο υπηρεσιών κ.λπ. Και τρίτον,
3. Η εκπαίδευση και σε ποιό βαθμό ο πληθυσμός έχει πρόσβαση σε αυτή. Εάν η εκπαίδευση είναι πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια ή ανώτερη και εάν είναι δωρεάν.

Ειδικά, οι δείκτες της οικονομικής ανάπτυξης είναι:

- ✧ το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν όπως το ορίσαμε,
- ✧ το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν ,
- ✧ το Κατά Κεφαλήν Εισόδημα που είναι το σύνολο της αξίας των αγαθών και των υπηρεσιών που έχει παραχθεί σε μία χώρα, διαιρεμένο δια τον πληθυσμό, ώστε να προκύπτει η αντιστοιχία ανά άτομο,
- ✧ η οικονομική ανάπτυξη με αριθμητικούς όρους, βασισμένη στους παραπάνω τρεις δείκτες και την μεταβολή τους σε ετήσια βάση,
- ✧ ο πληθωρισμός, που μετρά το επίπεδο των τιμών συνδυαστικά με την οικονομική κατάσταση της χώρας, αφού ένας υψηλός πληθωρισμός δεν αποτελεί μόνο σοβαρό αρνητικό σημείο, αλλά και δείκτη κενών στην εθνική πολιτική των κρατών,
- ✧ η οικονομική δομή της οικονομίας και το αντικείμενο ενασχόλησης , και
- ✧ οι δημογραφικοί δείκτες που αναλύουν τον πληθυσμό, την ανάπτυξή του, ο ρυθμός αναπαραγωγής σε σχέση με την θνησιμότητα και κυρίως το προσδόκιμο ζωής, που απορρέει τελικά και από το επίπεδο ζωής των ανθρώπων.

Όλοι αυτοί οι δείκτες μας οδηγούν στην προσπάθεια του Ο.Η.Ε. Για τους αναπτυξιακούς στόχους της χιλιετίας. Τον Σεπτέμβριο του 2000, συγκεκριμένα, οι αρχηγοί των κρατών μέσα στα πλαίσια του ΟΗΕ διακήρυξαν τους αναπτυξιακούς στόχους της Χιλιετίας.

Οι βασικοί στόχοι που έθεσαν είναι 8:¹³⁵

- ✚ Εξάλειψη της παγκόσμιας πείνας και φτώχειας
- ✚ Επίτευξη παγκόσμιας πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης
- ✚ Προώθηση της Ισότητας των φύλων και της ενίσχυσης του γυναικείου φύλου
- ✚ Μείωση της παιδικής θνησιμότητας
- ✚ Βελτίωση της μητρικής υγείας
- ✚ Αντιμετώπιση του υιού HIV/AIDS, μαλάρια και άλλων ασθενειών
- ✚ Περιβαλλοντική σταθερότητα και τέλος αλλά βασικότερο
- ✚ Ανάπτυξη παγκόσμιας συνεργασίας για ανάπτυξη.¹³⁶

Η διακήρυξη αυτή είναι βαρύνουσας σημασίας επίτευγμα της Διεθνούς Κοινότητας, αφού αντανακλά μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση της ανάπτυξης. Η παγκόσμια κοινότητα έδειξε να αποδέχεται την κίνηση αυτή σημειώνοντας όχι μόνο την αποδοχή από διάφορες κυβερνήσεις, πολυεθνικές και γενικά κέντρα δυνάμεων, αλλά και μια γενικότερη αύξηση της κοινωνικής πρόνοιας στους μη έχοντες.

Ιδιαίτερα ξεχωριστό σημείο που καταδεικνύει την διαφορετικότητα αυτής της κίνησης αποτελεί το γεγονός ότι χρησιμοποιήθηκαν νέες στρατηγικές που δεν

¹³⁵ Πηγή εικόνας <http://blogs.worldbank.org/publicsphere/files/publicsphere/mdgs.png>

¹³⁶ United Nation Millennium Project Official Website, <http://www.unmillenniumproject.org/goals/>

στηρίζονταν σε παραδοσιακές απόψεις της διεθνούς κοινωνίας. Συχνά χρησιμοποιούσαν μοντέλα ανάπτυξης αναπτυσσόμενων χωρών που όχι μόνο μείωναν την φτώχεια, αλλά οδηγούσαν προς την αύξηση της ανισότητας με στόχο την ανάπτυξη. Οι χώρες αυτές χρησιμοποίησαν μια περισσότερο επεμβατική προσέγγιση αυξάνοντας τα έσοδα τους από υψηλή φορολογία των ανώτερα κοινωνικών στρωμάτων, ανακατευθύνοντας τα χρήματα αυτά προς τους φτωχούς πολίτες.

Έως το 2015 είχε σημειωθεί αρκετή πρόοδος και η ανταπόκριση της διεθνούς κοινότητας ήταν αισιόδοξη προς αυτήν την κατεύθυνση και ειδικά στο θέμα της παγκόσμιας φτώχειας. Στην πραγματικότητα όμως κάποια θετικά σημεία δεν αρκούν όπως έχει παραδεχτεί και ο ίδιος ο ΟΗΕ, αφού όταν έθεταν τους στόχους είχαν επικεντρωθεί βασικά στο κοινωνικό περιεχόμενο “υπεραπλουστεύοντας” την ατζέντα τους. Ο Οργανισμός έχει ως στόχο μετά το 2015 να τεθεί ένα πλαίσιο που θα πρέπει να εφαρμοστεί όχι μόνο στις αναπτυσσόμενες, αλλά σε όλες τις χώρες.^{137 138}

Οι βασικότερες προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει η παγκόσμια κοινότητα είναι η μόνιμη ανισότητα που επιφέρει η ανάπτυξη. Παρά την θετική πορεία, η μείωση της ανισότητας αποτελεί ένα μελανό σημείο της αναπτυξιακής ατζέντας με πολλές δυσκολίες για την επίτευξη. Αυτή η δυσκολία επιβαρύνεται και με τα σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα που έχουν προκύψει τα τελευταία χρόνια, καθιστώντας απαγορευτικές παρελθοντικές χρόνιες πρακτικές που επέφεραν ανάπτυξη, αλλά είχαν αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Η Επιτροπή Αναπτυξιακής Πολιτικής του ΟΗΕ αναφέρει ότι η παγκόσμια αύξηση του πληθυσμού αλλά και του εισοδήματος

¹³⁷ United Nations, Committee for Development Policy, Policy Note, The United Nations Development Strategy Beyond 2015

http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/cdp_publications/2012cdppolicynote.pdf

¹³⁸ Πηγή εικόνας http://www.iisd.ca/crs/mdg/summit2010/images/generic/undp_mdg-logoj-tn.jpg

έχει σημειωθεί και μέσα από την επιβάρυνση του παγκόσμιου φυσικού περιβάλλοντος. “Σχεδόν με το ένα τέταρτο των δασών της Γης να έχουν εξαφανιστεί, οι παγκόσμιες πηγές νερού εκλείπουν όλο και περισσότερο κ.ο.κ.”¹³⁹

Από την άλλη πλευρά και από καθαρά οικονομικής πλευράς του θέματος, οι συνεχείς αστάθειες των παγκόσμιων αγορών και οι συνεχείς κρίσεις που προκύπτουν, καταδεικνύουν πως αυτό το “πρότυπο της παγκοσμιοποίησης που αύξανε την αλληλεξάρτηση των κρατών, εκθέτει τον κόσμο σε μεγαλύτερο ποσοστό κινδύνου” μέσω αύξησης τιμής τροφίμων, καυσίμων κ.λπ. Δυστυχώς και η δομή της παγκόσμιας παροχής βοήθειας δεν ελαφρύνει καθόλου το πρόβλημα αυτό, αφού έχει καταλήξει να αποτελείται από προσπάθειες συνεργασίας χαμηλού επιπέδου κι όχι τόσο σε υψηλό επίπεδο κρατών.

Έτσι, ο ΟΗΕ οδηγείται στην χρήση της θεωρητικής σκέψης που ανέπτυξε ο Amartya Sen στο βιβλίο του “Ανάπτυξη ως Ελευθερία”. Υιοθετούν δηλαδή την άποψη πως “η ανάπτυξη είναι η προέκταση των ανθρώπινων ελευθεριών” που μεταξύ άλλων εννοούνται οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές, αλλά και πολιτικές ελευθερίες. Στην ανάλυση του η Επιτροπή του ΟΗΕ για τις αναπτυξιακές πολιτικές θεωρεί ότι αυτές οι ελευθερίες θα πρέπει να έχουν οπωσδήποτε σταθεροποιητικά στοιχεία, να μειώνουν την ανισότητα, αλλά και να ελαχιστοποιούν τους κινδύνους που αναφέραμε παραπάνω ως συνέπειες της παγκοσμιοποίησης. Το θεωρητικό τρίπτυχο της επιτυχίας είναι δηλαδή η σταθερότητα, η ισότητα και η ασφάλεια.

Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας θα επικεντρωθούμε στην στρατηγική που εκθέτει η συγκεκριμένη επιτροπή για την διεθνή συνεργασία. Πέρα από την παροχή βοήθειας για το εμπόριο και τις επενδύσεις, θεωρείται σκόπιμο προς επίτευξη όλων των στόχων ένα οικονομικό περιβάλλον ευνοϊκό για παγκόσμια ανάπτυξη και ένα περιβάλλον που θα προλαμβάνει τις κρίσεις και την αστάθεια στις αγορές, παρέχοντας μια σωστή βάση διεθνούς εμπορίου.

Η επιτροπή του ΟΗΕ για τις αναπτυξιακές πολιτικές αναλύει συνεπώς ένα νέο

¹³⁹ United Nations, Committee for Development Policy, Policy Note, The United Nations Development Strategy Beyond 2015
http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/cdp_publications/2012cdppolicynote.pdf Σελ.14

μοντέλο ανάπτυξης που θα βασίζεται στους βασικούς αναπτυξιακούς παράγοντες, της δομικής αλλαγής ευνοώντας την οικονομία, την επισιτιστική ασφάλεια και τέλος θα είναι υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος. Αυτό το βασικό μοντέλο όμως πρέπει να προσαρμοστεί σε κάθε χώρα ανάλογα με το στάδιο της ανάπτυξης του. Πρώτον, στις χώρες χαμηλού εισοδήματος οι οποίες συνήθως έχουν αναπτύξει τις γεωργικές εργασίες, πρέπει να υπάρξει μείωση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων γης αλλά και μείωση των εργατών, που καταδεικνύουν την κρισιμότητα της επισιτιστικής ασφάλειας και του περιβαλλοντικού ζητήματος. Δεύτερον, αναπτυξιακή δύναμη στις μεσαίου εισοδήματος χώρες αποτελεί ο παράγοντας εργασίας και οι δεξιότητες των εργατών. Στις χώρες αυτές πρέπει μεταξύ άλλων να γίνει επένδυση σε φυσικές υποδομές και να επιδιωχθεί ανάπτυξη δεξιοτήτων και αυξημένη πρόσβαση στην εκπαίδευση και την δια βίου μάθηση των ανθρώπων.

Αλλαγές που προϋποθέτουν όχι μόνο μεταρρυθμίσεις μικροοικονομίας, αλλά και μακροοικονομίας. Συγκεκριμένα, εμπειρικά και ιστορικά χώρες που η ανάπτυξη τους έχει στηριχθεί σε εξωτερική χρηματοδότηση υποφέρουν συχνά από ξαφνικές κρίσεις, πρέπει δηλαδή οι χώρες να αυξάνουν τις αποταμιεύσεις τους και να στηρίζουν την οικονομία τους εγχώρια. Αυτό δεν σημαίνει όμως απαραίτητα πλήρη παρεμβατικότητα του κράτους στις εμπορικές πολιτικές. Μπορεί να υπάρξει απελευθέρωση εμπορίου με βασική κατεύθυνση όμως την τόνωση της εγχώριας παραγωγής.

Σε όρους Α.Ε.Π. οι χώρες θα πρέπει να αυξάνουν την φορολογία ώστε να ασκούν δημοσιονομική πολιτική που θα ευνοεί την εσωτερική ανάπτυξη υποδομών και όχι μόνο. Τα κράτη πρέπει να επενδύουν στους κλάδους της υγείας και της εκπαίδευσης, προάγοντας ένα επίπεδο εργατικού δυναμικού ικανού να ανταπεξέλθει σε κάθε εκσυγχρονισμό της παραγωγικής και οικονομικής διαδικασίας. Αυτό μας οδηγεί στην απαραίτητη εφαρμογή κοινωνικών πολιτικών εκτός από οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Ιστορικά, έχει καταδειχθεί η άμεση σύνδεση της κοινωνικής ευημερίας με την οικονομική ανάπτυξη. Άλλωστε σε αυτήν την άποψη έχουν στηριχθεί και οι αναπτυξιακοί στόχοι της χιλιετίας. Μια τέτοια οικονομική ανάπτυξη βασισμένη και σε θεμελιώδης κοινωνικές πολιτικές προϋποθέτουν όχι μόνο εθνικές προσπάθειες

αλλά και διεθνή συνεργασία.¹⁴⁰

Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, ότι ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών έθεσε ως βάση τους δείκτες οικονομικής ανάπτυξης και σχεδίασε μια αντίστοιχη στρατηγική σύμφωνη με τις αναπτυξιακές συνέπειες αυτών των δεικτών. Αποτελεί ένα υπερμεγέθες πρόγραμμα το οποίο περιλαμβάνει ευρεία οργάνωση, συνεργασία και προσπάθεια επίτευξης των στόχων ενώπιον ενός μεγάλου αναπτυξιακού οράματος.¹⁴¹

¹⁴⁰ United Nations, Committee for Development Policy, Policy Note, The United Nations Development Strategy Beyond 2015

http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/cdp_publications/2012cdppolicynote.pdf

¹⁴¹ Πηγή εικόνας http://www.un.org/sustainabledevelopment/wp-content/uploads/2015/07/Wu_MDGs_2_7.png

Δ.Εμπόριο και Άνιση Ανάπτυξη¹⁴²

Στη συνέχεια όχι μόνο της οικονομικής στήριξης που αναφέρθηκε παραπάνω, αλλά και της λειτουργίας του Π.Ο.Ε., που ήδη αναλύθηκε, πρέπει να γίνει ξεχωριστή ανάλυση περί δίκαιου εμπορίου σαν συνέχεια της δράσης των αναπτυξιακών στόχων της χιλιετίας. Θέμα που έχει απασχολήσει πολλούς συγγραφείς στο παρελθόν. Ένας από τους πλέον σημαντικούς που έχουν λάβει θέση στο συγκεκριμένο θέμα είναι ο Joseph Stiglitz. Στο βιβλίο του “Δίκαιο Εμπόριο για όλους” ξεκινά την περιγραφή του με τον αναπτυξιακό γύρο της Ντόχα και με το πόσο αισιόδοξο μήνυμα έδωσε στην αρχή, θέτοντας ένα νέο πλαίσιο ευρέως φάσματος πολυμερών διαπραγματεύσεων με στόχο την προώθηση της ανάπτυξης και της ευημερίας. Κύριο μέσο θα αποτελέσει το διεθνές εμπόριο το οποίο έχει ιδιαίτερη και πολύ σημαντική θετική επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη και την ευημερία. Επίτευγμα όμως το οποίο “παραήταν αισιόδοξο για τις επικείμενες διαπραγματεύσεις” του Γύρου της Ντόχα. Στην πραγματικότητα οι διαπραγματεύσεις εγκλωβίστηκαν σε αρνητικές εμπειρίες του παρελθόντος που αλλοίωσαν αυτό το νέο πνεύμα συνεργασίας. Οι αναπτυσσόμενες χώρες κυριαρχούνταν από φόβο και οι ανεπτυγμένες χώρες δεν δεσμεύτηκαν καταλλήλως, να παρέχουν βοήθεια στις πρώτες με αμοιβαίο στόχο την ανάπτυξη μέσω της απελευθέρωσης του εμπορίου.¹⁴³

¹⁴² Πηγή εικόνας http://depts.washington.edu/geog/wordpress/wp-content/uploads/2010/09/100914_GD_DivideEX.jpg

¹⁴³ Stiglitz , Joseph E. and Charlton , Andrew ((2005), Fair trade for all : how trade can promote development, Oxford : Oxford University Press , Σελ.24

Παράλληλα, η θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου αποτελεί να μεν μια αντικειμενική θεωρία, αλλά υποτίθεται ότι η εμπορεύουσα χώρα σημειώνει πλήρη απασχόληση των εργαζομένων, γεγονός που απέχει αρκετά από την πραγματικότητα, όπως σημειώνει ο Stiglitz. Οι ανοιχτές αγορές δεν είναι τέλειες, αντιθέτως υποφέρουν από πολλές ατέλειες και κινδύνους. Η λύση του εμπορίου από την μια δεν προσφέρει την πλήρη παραγωγικότητα και την πλήρη αποτελεσματική χρήση των παραγωγικών πόρων, όπως αναφέραμε, αλλά από την άλλη καθιστά μια οικονομία μέσω του εμπορίου να απορροφά τις αλλαγές στην εσωτερική ζήτηση ανακατευθύνοντας την παραγόμενη ποσότητά τους προς τις ξένες αγορές. Η εξισορρόπηση της προσφοράς και της ζήτησης γίνεται ακριβώς μέσω της ανταγωνιστικότητας της τιμής, μιας αυτόματης αναπροσαρμογής ή με την συνεργασία χωρών, “χωρίς να πρέπει να υπάρχει ένας αυτόματος ρυθμιστής”. Γεγονός αμφίσημο, όμως, καθώς συχνά αφήνει εκτεθειμένη την οικονομία μιας χώρας που στηρίζεται στις εξαγωγές της, αφήνοντάς την ευάλωτη σε αλλαγή του διεθνούς περιβάλλοντος και πτώσης της κατανάλωσης και της ζήτησης λ.χ. Παραδείγματα, που υποφέρουν από πολλές τέτοιες πρακτικές, αποτελούν οι αναπτυσσόμενες χώρες που δεν μπορούν να συμμετέχουν σε αυτόν τον αγώνα ανταγωνιστικότητας των τιμών ακόμη και στην περίπτωση που πετύχουν ανταγωνιστικές τιμές αυτό θα έχει επέλθει σε βάρος του κοινωνικού κράτους. Ενός κοινωνικού κράτους που υπολειτουργεί ούτως ή άλλως όταν η αξία του ανθρώπου παραγκωνίζεται για τα κέρδη των επιχειρήσεων. Ο Stiglitz θέλει να τονίσει στο ομώνυμο βιβλίο του, ακριβώς τι σημαίνει να υπάρχει “Δίκαιο Εμπόριο για όλους”. Η απελευθέρωση του εμπορίου, τονίζει, θα έχει μεγάλες επιπτώσεις στην ανισότητα, αφού το καθιστά μια σχέση “κερδισμένου-χαμένου / win-lose” και όχι μια σχέση απαραίτητα “κερδισμένου-κερδισμένου / win-win”.¹⁴⁴

Η κερδοφορία πολλών ανεπτυγμένων χωρών σημειώνεται συχνά σε βάρος των αναπτυσσόμενων χωρών και βάση της εκμετάλλευσης της ύπαρξης ανάγκης προς επιβίωση των αναπτυσσόμενων χωρών. Σκόπιμο εδώ αποτελεί να τεθεί το κριτήριο

¹⁴⁴ Πηγή εικόνας <http://www.fairtrade.net>

της αριστοποίησης κατά Pareto: Η Αριστοποίηση κατά τον Pareto αναφέρεται σε μία κατάσταση όπου και τα δύο μέρη έχουν φτάσει μέχρι το ανώτερο σημείο που ευνοούνται και οι δύο. Είναι εφικτό κάτι τέτοιο στο εμπόριο; Όλα τα συμμετέχοντα μέρη να ωφελούνται; Κάνοντας ένα βήμα παραπέρα στην υπόθεση, οι Anand και Joshi “δείχνουν ότι σε αρκετά γενικές συνθήκες, αριστοποίηση κατά Pareto στο εμπόριο, δεν μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση επιδοτήσεων μισθών (...) οδηγούμενοι σε ένα αναπόφευκτο σημείο απόδοσης και ανισότητας”.

Η ανισότητα, λοιπόν, τροφοδοτείται στην ανισότητα βιοτικού επιπέδου, μισθών, εκπαίδευσης ακόμα και ανισότητας πληροφόρησης κ.ο.κ. Πολλά σημεία από τα οποία αναφέρθηκαν ήδη πριν στους αναπτυξιακούς στόχους της χιλιετίας. Οι αναπτυσσόμενες χώρες είναι εγκλωβισμένες σε αυτό που χαρακτηρίζεται ως “φαύλος κύκλος της οικονομικής ανεπάρκειας”, που σημαίνει ότι δεν μπορούν να προοδεύσουν αρκετά οικονομικά για να μπορέσουν να ενταχθούν στις ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες επειδή δεν έχουν το απαραίτητο κεφάλαιο. Ναι μεν ο συντελεστής εργασίας είναι έντονος, αλλά οι αναπτυσσόμενες χώρες, υστερούν στην πλειοψηφία τους στον συντελεστή κεφαλαίου που επιφέρει χαμηλή απόδοση και παραγωγή, συγκριτικά με τις ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες. Το εντυπωσιακό που αναφέρει ο Πουρναράκης είναι ότι οι ρυθμοί αύξησης του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος των περισσότερων αναπτυσσόμενων χωρών είναι μεγαλύτεροι από αυτό των ανεπτυγμένων, αλλά την διαφορά κάνει το μεγάλο ποσοστό αύξησης του πληθυσμού, που τελικά έχει ανασταλτική λειτουργία υπέρ μιας απόλυτης οικονομικής ανάπτυξης.¹⁴⁵ Ακόμα και ο Gilpin αναφέρεται σε αυτό ως έναν “φαύλο κύκλο φτώχειας” ή ο Myrdal ως “μια διαδικασία κυκλικής και συσσωρευτικής αιτιώδους σχέσης”, δίνοντας ο πρώτος όμως μια παρόμοια αλλά ελαφρώς διαφοροποιημένη επεξήγηση βασιζόμενος στον Myrdal. Οι αναπτυσσόμενες χώρες χαρακτηρίζονται από υψηλά επίπεδα φτώχειας και συνεπώς με πολύ χαμηλό ποσοστό εθνικών αποταμιεύσεων. Οι αποταμιεύσεις αποτελούν σε μια οικονομία την κινητήρια δύναμη των επενδύσεων, με αποτέλεσμα οι οικονομίες τους, με χαμηλό ποσοστό επενδύσεων να καθίστανται μη παραγωγικές και μη ανταγωνιστικές, ώστε να μην μπορούν ούτε να αναπτυχθούν αλλά να παραμένουν και φτωχές, μπαίνοντας ξανά στην αρχή του

¹⁴⁵ Πουρναράκης, Ευθύμιος Δ. Και Κούτρης, Ανδρέας Ν. (2000), Διεθνή οικονομικά : μια εισαγωγική προσέγγιση, Εκδότης Πουρναράκης Ευθύμιος, Αθήνα, Σελ.413

κύκλου και ακολουθώντας την ίδια πορεία.¹⁴⁶

Εξαιρετικό σημείο αναφοράς του Stiglitz, αποτελεί η αναθεώρηση των σταθερών κερδών για την ευημερία από την απελευθέρωση του εμπορίου, ανάγοντας στις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις που έχει στην οικονομική κλίμακα της ανάπτυξης. Ο συγγραφέας, στηρίζει την ανάλυση του, όπως και η παρούσα εργασία, υπογραμμίζοντας ακριβώς αυτήν την έντονη αλληλεξάρτηση που υπάρχει μεταξύ του ελεύθερου διεθνούς εμπορίου και της οικονομικής ανάπτυξης. Πρέπει να ξεκαθαριστεί πως η έννοια του εμπορίου δεν μπορεί να απομονωθεί από την έννοια του ανθρώπου. Μπορεί στο παρελθόν να είχαν παρατηρηθεί πρακτικές που χάριν της εμπορικής ανάπτυξης να υποβίβαζαν την έννοια του ανθρώπου, αλλά όσο αυξάνονται τα κρούσματα ανθρωπιστικών κρίσεων, αυτό αλλάζει. Στην πραγματικότητα, η αξία του ανθρώπου είναι βασική και η εξέλιξη του -κοινωνική, τεχνολογική, πολιτισμική ακόμα και πολιτική- συνδυαστικά με κάθε οικονομική επιδίωξη όπως είναι η εμπορική ανάπτυξη, είναι αλληλένδετα. Σε περίπτωση που χρειαστεί η εμπορική πρόοδος να τεθεί σε προτεραιότητα, αυτή τουλάχιστον να μην σημειωθεί σε βάρος της ανθρώπινης ύπαρξης. Κάτι που μπορεί να περιέχει για παράδειγμα την σημαντική προσοχή που πρέπει να δοθεί υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος για την

¹⁴⁶ Πηγή εικόνας http://africanculturalawareness.blog.com/files/2010/10/africa_poor_girl-apha-090602.jpg

αποφυγή ανεπανόρθωτων ζημιών στο φυσικό περιβάλλον στον βωμό της παραγωγικότητας.^{147 148 149}

E. Θεωρίες Οικονομικής ανάπτυξης¹⁵⁰

Νεοκλασική θεωρία:

Η συγκεκριμένη θεωρία υποστηρίζει πως βασική αιτία της υπανάπτυξης είναι οι κυβερνητικές πολιτικές που στρεβλώνουν τα οικονομικά κίνητρα και αναστέλλουν τις δυνάμεις της αγοράς, λειτουργώντας έτσι αντίθετα προς την οικονομική ανάπτυξη.¹⁵¹

- Το Αναπτυξιακό μοντέλο Harrod-Domar θεωρεί πως μια κοινωνία μπορεί να αυξάνει την οικονομική της ανάπτυξη με δύο τρόπους. Πρώτον, αυξάνοντας τις αποταμιεύσεις και δεύτερον μειώνοντας τη φυγή κεφαλαίων.

- Η Παραγωγική λειτουργία Cobb-Douglas ερμηνεύει το εισόδημα ως μία λειτουργία των αποταμιεύσεων, του κεφαλαίου, της εργασίας και μία μίξη της παραγωγικής αλλαγής. Η σημασία αυτών στην ανάπτυξη μίας οικονομίας, εντοπίζεται στο γεγονός ότι μεταπολεμικά οι ανεπτυγμένες χώρες που σημείωσαν πρόοδο είχαν παραγωγικό πλεονέκτημα βάσει των τεσσάρων παραγόντων που αναφέρθηκαν μόλις, σε σχέση με τις λιγότερο ανεπτυγμένες αναπτυσσόμενες χώρες.

- Η Ενσωματωμένη Παραγωγική Αλλαγή, θεωρεί πως η παραγωγική αλλαγή αποτελεί ενσωματωμένο συντελεστή στα έσοδα και δεν μπορεί να θεωρηθεί σαν ξεχωριστός αναπτυξιακός παράγοντας. Η βελτίωση στην ποιότητα εργασίας μέσα από την εκπαίδευση, την εργασιακή εμπειρία κ.ά., λειτουργεί σαν δείκτης ποιότητας στην

¹⁴⁷ Stiglitz, Joseph E. and Charlton, Andrew (2005), Fair trade for all : how trade can promote development, Oxford : Oxford University Press, Σελ.29

¹⁴⁸ Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, Μικροοικονομική Θεωρία, <https://opencourses.uoc.gr/courses/course/view.php?id=234>

¹⁴⁹ Dufferin-Peel Catholic District Board, Chapter 1: International Interdependence, Advantages and Disadvantages of International Trade, Pg 22-27, http://www.dpcdsb.org/nr/rdonlyres/0535efd9-639d-4d95-b7aa-461e34742340/63024/chapter_141.pdf

¹⁵⁰ Όλες οι θεωρίες είναι βασισμένες στην ανάλυση του Poulson: Poulson, Barry Warren (1994), Economic Development- Private and public choice, West Publishing Company

¹⁵¹ Gilpin, Robert (2001), Global Political Economy: Understanding the International Economic Order, Μετάφραση Στρούκου Ηρακλεία, Εκδόσεις Ποιότητα, Σελ.383

παραγωγική αλλαγή. Εντύπωση προκαλεί ότι στην βελτίωση της ποιότητας της εργασίας πέρα από την εκπαίδευση αναλύεται και η διατροφή των εργαζομένων. Επίσης στην ίδια λογική, η παραγωγική αλλαγή εντοπίζεται ως μέρος των κεφαλαιακών εσόδων, το οποίο σημαίνει ότι εάν για παράδειγμα μια νέα τεχνολογία είναι ενσωματωμένη σε νέο κεφαλαιακό διαθέσιμο, ένας δείκτης αλλαγής της ποιότητας του κεφαλαίου είναι να μετρηθεί η ηλικία των κεφαλαιακών διαθεσίμων.

Έτσι, ερεθίσματα από τις παραπάνω αντιλήψεις έχουν οδηγήσει σε μια νεότερη νεοκλασική θεωρία η οποία εκφράζει τις αρχές:

-Διάφοροι δρώντες στις αναπτυσσόμενες χώρες κινούνται βάσει λογικής και όταν σημειώνονται αλλαγές αντιδρούν σύμφωνα με την λογική τους.

-Επειδή οι πληροφορίες κοστίζουν, συνήθως οι δρώντες κινούνται στηριγμένοι σε ατελή πληροφόρηση.

-Στις αναπτυσσόμενες χώρες οι μεταβιβάσεις είναι πολύ ακριβές που εκφράζουν όχι μόνο το υψηλό κόστος πληροφόρησης, αλλά και άλλες ατελείς των θεμελίων των αγορών.

Αργότερα, η πεποίθηση των νεοκλασικών ότι ο κρατικός παρεμβατισμός πρέπει να περιοριστεί και πρέπει η χώρα να αναπτύξει μια οικονομία εξωστρέφειας, εκφράστηκε με την Συναίνεση της Ουάσινγκτον. Εκεί υπήρξε συμφωνία ότι η οικονομική ανάπτυξη των χωρών θα ερχόταν σε ένα νεοφιλελεύθερο πρόγραμμα, μη παρέμβασης του κράτους και φιλελευθεροποίησης του εμπορίου.¹⁵²

Στρουκτουραλιστική θεωρία

Οι ακόλουθοι αυτής της θεωρίας υποθέτουν ότι οι αγορές είναι ατελείς και υποφέρουν από θεσμικά σφάλματα και αποτυχίες. Συγκεκριμένα θεωρούσαν πως στην δημόσια πολιτική, οι αποτυχίες στις αγορές ήταν η λογική συνέπεια της προσπάθειας των κρατών να προωθήσουν οικονομική ανάπτυξη και πρόοδο.

Ισορροπημένο αναπτυξιακό μοντέλο

Η λογική κατά αυτή την θεωρία δείχνει πως η ισορροπημένη ανάπτυξη είναι προοδευτική. Μια χώρα στο πρώιμο στάδιο της οικονομικής ανάπτυξης έχει

¹⁵² Gilpin, Robert (2001), Global Political Economy: Understanding the International Economic Order, Μετάφραση Στρούκου Ηρακλεία, Εκδόσεις Ποιότητα, Σελ.387

περιορισμένη αγορά για τα προϊόντα της. Αν αυτή η χώρα αποπειραθεί να σταθεροποιήσει κάποια βιομηχανία όπως για παράδειγμα το ύφασμα, θα διαπιστώσει ότι η ζήτηση θα είναι ανεπαρκής, φέρνοντας την κοντά στην αποτυχία. Το ισορροπημένο αναπτυξιακό μοντέλο υποθέτει πως η λύση βρίσκεται στο να ιδρυθούν διαφορετικές βιομηχανίες, ώστε να μπορούν να έχουν αρκετό εισόδημα που θα έχει κυκλική πορεία από την βιομηχανική παραγωγή προς την ίδια την αγορά.

Ανισόρροπο Αναπτυξιακό Μοντέλο

Στον αντίποδα, οι οικονομολόγοι αυτής της άποψης πιστεύουν πως οι αναπτυσσόμενες χώρες οφείλουν να ακολουθήσουν μια πολιτική ανισόροπης ανάπτυξης. Κατά την άποψη αυτή, μια ομάδα σημαντικών βιομηχανιών είναι εκείνες που θα οδηγήσουν με τις κατάλληλες διασυνδέσεις και κινήσεις την χώρα σε μια μοντέρνα οικονομική ανάπτυξη. Κάποιες από αυτές τις βιομηχανίες είναι οι βιομηχανίες σιδήρου και χαλκού. Η σκέψη εδώ είναι πως οι δύο αυτές βιομηχανίες ακολουθώντας μια αναπτυξιακή πορεία θα οδηγήσουν κι άλλες βιομηχανίες, διαμέσου των διαφόρων καναλιών, στην ανάπτυξη οι οποίες θα στηρίζουν εκ νέου τις δύο πρώτες βιομηχανίες. Εάν αυτή η ανισόροπη ανάπτυξη είναι πετυχημένη θα ασκηθούν πιέσεις στην κυβέρνηση να αναπτύξει και τα κανάλια επικοινωνίας, μεταφορών και άλλων.

Δυαδισμός

Ο Κοινωνικός δυαδισμός αφορά την έντονη διαφορά πολιτισμών που υπάρχει μεταξύ Δυτικών και μη δυτικών δυνάμεων. Ο οικονομικός δυαδισμός αναφέρεται στις διαφορές των οικονομικών χαρακτηριστικών των αναπτυσσόμενων χωρών, όπως είναι και η διαφορά τεχνολογίας.

Το Μοντέλο του Lewis είναι βασισμένο στην εξάλειψη της διαφοράς μεταξύ του μοντέρνου και του παραδοσιακού τομέα. Υποθέτει πως υπάρχει ένας μοντέρνος ή καπιταλιστικός τομέας όπου συνδυάζεται η εργασία με το κεφάλαιο και κερδίζουν οι καπιταλιστές. Ο παραδοσιακός τομέας αποτελεί μια συντηρητική οικονομία που χαρακτηρίζεται από την υπερεργασία. Η υπερεργασία φέρνει μια οριακή παραγωγή εργατών, οι οποίοι εργάζονται για ένα μισθό κατώτερου της διαβίωσης που έχει τεθεί

στον παραδοσιακό τομέα,¹⁵³ αλλά αποτελεί ταυτόχρονα και μια πηγή χρημάτων που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να επιδιωχθεί οικονομική ανάπτυξη.

Ο Gilpin όμως αναφέρει ότι σε αυτή την θεωρητική άποψη υπάρχει “εμπορικός πεσιμισμός”, αφού θεωρούν πως οι αναπτυσσόμενες χώρες υπόκεινται υπό δυσμενείς εμπορικούς όρους και παρ' ότι ήταν κυρίως εξαγωγείς αγαθών πίστευαν ότι “το εμπόριο δεν θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως κινητήρας ανάπτυξης”

Η Μαρξιστική θεωρία

Η μαρξιστική θεωρία υποθέτει πως στα αναπτυξιακά στάδια οι κοινωνικές σχέσεις της παραγωγής περιέχουν αντιφάσεις που προσφέρουν την αρχή της καταστροφής του συστήματος και την σταδιακή εγκαθίδρυση νέου συστήματος. Η δυναμική της διαμάχης των κοινωνικών τάξεων της εργατικής και της καπιταλιστικής τάξης, οδηγούν σε έναν συντηρητισμό του κεφαλαίου σε ένα καπιταλιστικό σύστημα. Μια αύξηση των μισθών πέραν του συντηρητικού επιπέδου θα μειώσει το κέρδος των καπιταλιστών, οδηγώντας τους σε έναν έντονο ανταγωνισμό και υπολογίζοντας μια συσσώρευση κεφαλαίου από μερικούς και πτώχευση άλλων. Η κρίση που θα εμφανιστεί δεν θα είναι μόνο οικονομική, αλλά και κοινωνική, αφού πολλοί θα αναγκαστούν να ενταχθούν στην εργατική τάξη, αυξάνοντας και την ανεργία και τελικά αυτό το μοντέλο θα καταρριπτόταν από επαναστατικές τάσεις και εξορίας του καπιταλισμού, αντικαθιστώντας το από ένα κοινωνικό κράτος. Τέλος, η νεομαρξιστική θεωρία κάνει μια περαιτέρω ανάλυση της ανάπτυξης. Θεωρεί δηλαδή ότι η ανάπτυξη θα επιφέρει στη μία πλευρά ενδυνάμωση, αλλά στην άλλη θα επιφέρει υπανάπτυξη, δημιουργώντας μια κοινωνική ανισότητα.

Η θεωρία της εξάρτησης

Ασχολείται με την εξάλειψη διαφόρων σχέσεων εξάρτησης, όπως αυτή της οικονομικής-βιομηχανικής, οικονομικής-τεχνολογικής και τις βασικές δομές των αναπτυσσόμενων κρατών, που είναι δεμένες σ' αυτή την εξάρτηση. Βασικό της επιχείρημα είναι πως το άνισο εμπόριο μεταξύ των βιομηχανικών χωρών και των αναπτυσσόμενων, αποτελεί το εργαλείο εκμετάλλευσης για το λαό μέσω της μεταβίβασης του πλεονάσματος. Τα

¹⁵³Poulson, Barry Warren (1994), Economic Development- Private and public choice, West Publishing Company

προϊόντα που παράγονται στις αναπτυσσόμενες χώρες που είναι γεωργικά και πρωτογενούς επεξεργασίας είναι ανελαστικά στις τιμές και το κόστος. Γι' αυτό, βελτιώσεις στην παραγωγικότητα θα αποτελούσαν μια επέκταση αλλαγών των τιμών, μεταφέροντας τα έσοδα από τις αναπτυσσόμενες χώρες στις βιομηχανικές χώρες.”

7.Νέες Θεωρητικές Τάσεις

Νέα Θεωρία Εμπορίου^{154 155}

Η νέα θεωρία του εμπορίου είχε διατυπωθεί την δεκαετία του '80 και σκοπό είχε να συμπληρώσει και να διορθώσει κάποιες ελλείψεις ή ασάφειες που είχαν οι παραδοσιακές θεωρίες του εμπορίου, λαμβάνοντας υπόψιν ένα μεγαλύτερο εύρος συντελεστών. Έτσι, οι παραδοσιακές θεωρίες του διεθνούς εμπορίου θεωρούσαν πως κάθε χώρα είχε συγκριτικό πλεονέκτημα να παράγει και να εμπορεύεται ένα αγαθό ή μια υπηρεσία στο εσωτερικό με χαμηλότερο κόστος απ' ότι εάν παραγόταν σε άλλη χώρα. Οι θεωρίες αυτές εντόπιζαν το πλεονέκτημα αυτό σε εγγενή στοιχεία του έθνους όπως στους φυσικούς πόρους και στην εξειδίκευση που επιδιώκει ένα κράτος. Η νέα θεωρία του εμπορίου όμως διατυπώνει την άποψη ότι τα κράτη δεν αποκτούν συγκριτικό πλεονέκτημα από χαρακτηριστικά της γεωγραφίας για παράδειγμα, αλλά εξαιτίας του δικτύου εμπορικών συναλλαγών που έχει δημιουργήσει. Οι “οικονομίες κλίμακας και τα αποτελέσματα του δικτύου που εμφανίζονται σε στρατηγικής σημασίας βιομηχανίες” παίζουν καθοριστικό ρόλο σε αυτό.¹⁵⁶

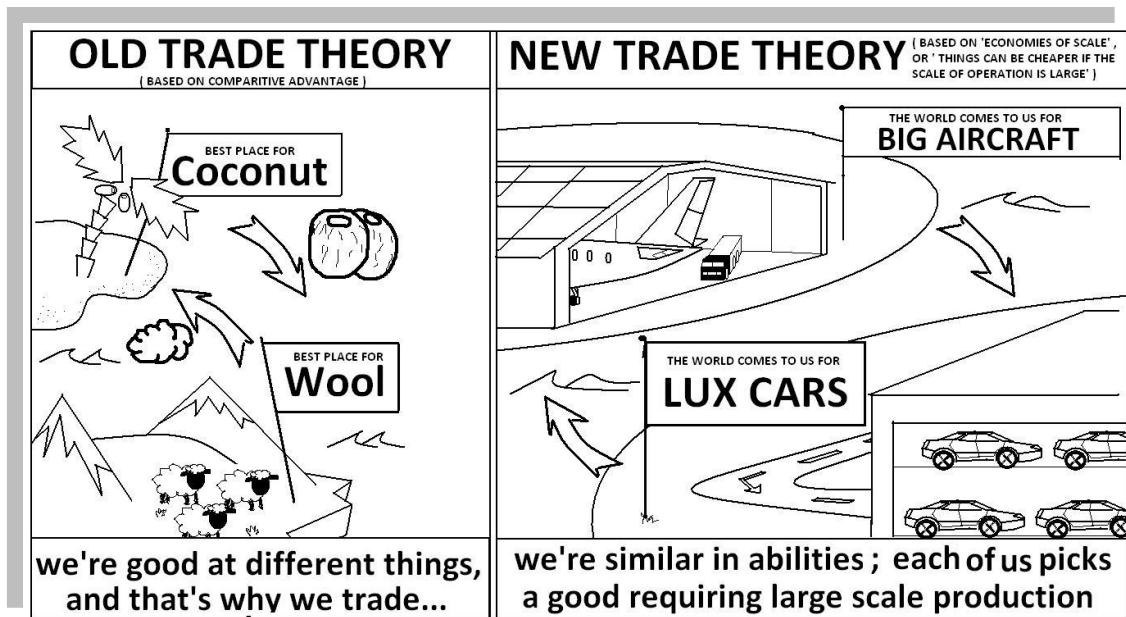
¹⁵⁴ Deraniyagala, Sonali and Fine, Ben , New Trade Theory Versus Old Trade Policy: A Continuing Enigma, SOAS, University of London,

<https://www.soas.ac.uk/economics/research/workingpapers/file28872.pdf>

¹⁵⁵ International Relations Online New Trade Theory,

<http://internationalrelationsonline.com/new-trade-theory/>

¹⁵⁶ Πηγή εικόνας <https://rateconomics.files.wordpress.com/2008/10/newtrade.jpg>

Συγκεκριμένα, ο Krugman, ο οποίος το 2008 κέρδισε και Νόμπελ για το έργο του, διατύπωσε πως παρότι μια χώρα μπορεί να μην έχει κάποιο μεγάλο κόστος να παράγει ένα συγκεκριμένο αγαθό, αλλά πιθανώς να την συμφέρει να το εισάγει από μια άλλη χώρα προκειμένου να εξειδικευτεί σε ένα συγκεκριμένο προϊόν, επιτυγχάνοντας οικονομίες κλίμακας που σημαίνει μεγαλύτερη παραγωγή με χαμηλότερο κόστος. Ένα τέτοιο σενάριο όμως θα προϋπέθετε και την αμοιβαία συμμετοχή άλλων χωρών για να μην υπάρξει περιορισμός της ποικιλίας των αγαθών μόνο σε συγκεκριμένα προϊόντα. Το κόστος εκμάθησης είναι πολύ υψηλό για τις χώρες, οι οποίες μαθαίνουν στην πράξη. Αυτό σημαίνει πως οι επιχειρήσεις πρέπει να είναι ικανές να ανταπεξέλθουν σε ένα τόσο δυνατό κόστος, αφού η παγκόσμια ζήτηση είναι σε θέση να στηρίζει μόνο μερικές επιχειρήσεις. Μπορεί δηλαδή νεο-εισαχθείσες εταιρίες να αποκλείονται λόγω αυτού του κόστους στις οικονομίες κλίμακας. Νέες εταιρίες φαίνεται να είναι σχεδόν αδύνατον να μπορούν να ανταγωνιστούν τις μεγάλες παγκόσμιες εταιρίες. Εταιρίες δηλαδή που σημείωσαν μεγάλη επιτυχία πρώτες αποκτούν αυτόματα ένα συγκριτικό πλεονέκτημα επειδή με τον τρόπο αυτό δημιουργείται ένα είδος μονοπωλιακού ανταγωνισμού, αλλά εκεί ακριβώς είναι που η πολιτεία πρέπει να παίζει πολύ σημαντικό ρόλο. Η κυβέρνηση οφείλει στ' αλήθεια να προωθήσει νέες βιομηχανίες και να στηρίξει την ανάπτυξη συγκεκριμένης στρατηγικής βιομηχανίας. Η συζήτηση αυτή μας επαναφέρει στον προβληματισμό που έχουμε ήδη διατυπώσει, ότι δηλαδή η κυβέρνηση μπορεί να χρειαστεί να εισάγει δασμολογικά προστατευτικά μέτρα ούτως ώστε η νηπιακή βιομηχανία να είναι σε

θέση να συμβαδίζει στον διεθνή ανταγωνισμό. Κάτι βεβαίως μας οδηγεί στον ίδιο προβληματισμό, στον οποίο είχαμε οδηγηθεί προηγουμένως. Μια τέτοια κίνηση στήριξης κάποιας βιομηχανίας οφείλει να είναι απλά παροδική και μεταβατική κι όχι μακροπρόθεσμη που θα καταστήσει την βιομηχανία αναποτελεσματική και ανίκανη να επιβιώσει χωρίς προστασία. Σκοπός είναι να υπάρξει στήριξη μέχρι να μπορέσει να ορθοποδήσει και να σημειώσει ανάκαμψη η επιλεγμένη βιομηχανία, κάτι το οποίο απαιτεί προσεκτική μελέτη των στοιχείων και των διαθέσιμων πληροφοριών από το κράτος για να κάνει την καλύτερη δυνατή επιλογή, την επιλογή μιας βιομηχανίας με προοπτικές εξέλιξης και προϋποθέσεις οικονομίας κλίμακας.

Πρέπει να αναφερθούμε ακόμη σε άλλες δύο από τις βασικότερες αρνητικές συνέπειες που έχουν εντοπίσει οι θεωρητικοί. Αρχικά πράγματι, από την Νέα Θεωρία του Εμπορίου προκύπτει το εξής παράδοξο: “Ενώ οι ιδιώτες καταναλωτές θα έχουν πρόσβαση σε μεγαλύτερη ποικιλία προϊόντων, η ποικιλία σε παγκόσμιο επίπεδο θα μειωθεί.” Έπειτα η θεωρία δικαιολογεί και την διαφορά ανάπτυξης σε παγκόσμια κλίμακα. Είναι λογικό πως οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες αντιμετωπίζουν μεγάλη δυσκολία να διατηρήσουν υψηλό επίπεδο σε κάποια βιομηχανία επειδή υστερούν ακριβώς πολύ στην οικονομία κλίμακας του χαμηλού κόστους παραγωγής και υψηλής παραγωγικότητας, προσθέτοντας ένα πρόσθετο βάρος στο χάσμα μεταξύ αναπτυσσόμενων και αναπτυγμένων χωρών. Η αδυναμία των αναπτυσσόμενων χωρών να συμμετέχουν στον διεθνή ανταγωνισμό επιβαρύνουν και δυσκολεύουν ακόμα περισσότερο την προσπάθεια οικονομικής ανάπτυξης τους. Πόσο μάλλον όταν διεθνείς κολοσσοί ανήκουν σε ανεπτυγμένη χώρα η οποία θα αναπτυχθεί περαιτέρω από αυτήν την εμπορική επιτυχία.^{157 158 159}

Η θεωρία του εθνικού συγκριτικού πλεονεκτήματος

Κλείνοντας δεν θα μπορούσε να λείπει η πλέον σύγχρονη θεωρία του Μ.Ε. Porter, η οποία ωστόσο αποτελεί μια από τις σημαντικότερες θεωρίες μεταξύ των άλλων. Ο

¹⁵⁷ International Relations Online New Trade Theory, <http://internationalrelationsonline.com/new-trade-theory/>

¹⁵⁸ Theories of International Trade, PowerPoint Presentation , 2008
<http://www.slideshare.net/shanmugapriya/international-trade-theories-presentation>

¹⁵⁹ Pettinger, Tejvan (2013), New Trade Theory, EconomicsHelp,
<http://www.economicshelp.org/blog/6957/trade/new-trade-theory/>

Porter, είναι χαρακτηριστικό πως ξεκινά την ανάλυσή του διατυπώνοντας πως “η εθνική ευημερία δημιουργείται, δεν κληρονομείται”. Αυτό σημαίνει πως μια χώρα δεν σημαίνει ότι θα ευημερήσει και αντίστοιχα θα αναπτυχθεί εάν δεν γίνουν βήματα να πραγματοποιηθεί μια τέτοια επιτυχία. Το έθνος πρέπει να είναι ικανό όχι μόνο να επιβιώνει στην αυξημένη παγκόσμια ανταγωνιστικότητα, αλλά να διακρίνεται και για την καινοτομία και την συνεχή εξέλιξη της βιομηχανίας του. Προφανώς, αναφέρει ο Porter, δεν θα μπορούσε μια χώρα να είναι ανταγωνιστική και πετυχημένη σε όλους τους κλάδους της βιομηχανίας της, γι’ αυτό επιλέγει τον κλάδο στον οποίο έχει την δυνατότητα να διακριθεί. Η μελέτη του συγγραφέα είναι σημαντική γιατί χρησιμοποιεί ένα σημαντικό εύρος περιπτώσεων ιστορικά επιτυχημένων επιχειρήσεων από διάφορες χώρες προσπαθώντας με έναν ιδιαίτερο παραλληλισμό να κάνει την ανάλυσή του. Με τον τρόπο δηλαδή που και οι επιχειρήσεις απειλούνται από νέα δεδομένα έτσι και οι εθνικές οικονομίες απειλούνται και πρέπει να προστατεύονται. Θεωρεί δηλαδή ότι τα κράτη υπόκεινται στην ίδια διαδικασία του ανταγωνισμού, όπως και οι επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα προτείνοντας όμως “τη νεοφιλελεύθερη πρακτική του ανταγωνισμού των δυνάμεων της αγοράς, τη μετατόπιση δηλαδή της σκέψης από το συγκριτικό πλεονέκτημα στο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα των κρατών”.¹⁶⁰

Ένα από τα βασικά ερωτήματα στα οποία δίνει απάντηση μέσα από την ανάλυσή του ο Porter είναι το με ποιον τρόπο οι επιχειρήσεις σημειώνουν την επιτυχία για να γίνει και τελικά ο παραλληλισμός με το κράτος. Ναι μεν στην πραγματικότητα η κάθε περίπτωση διαφέρει αφού η στρατηγική επιτυχίας αλλάζει σημαντικά από εταιρία σε εταιρία, από την άλλη όμως το βασικό συστατικό της επιτυχίας τους είναι κοινό. Συνήθως, η επιτυχία τους οφείλεται στο ότι καινοτομούν και εισάγουν έναν διαφοροποιημένο τρόπο να κάνουν πράγματα. Ανακαλύπτουν κάτι νέο κερδίζοντας την πρώτη θέση στην διεθνή ανταγωνιστικότητα και εκτοπίζοντας άλλες εταιρίες που δεν μπόρεσαν να πρωτοστατήσουν. Από το σημείο αυτό είτε η εταιρία εξακολουθεί να αναπτύσσει και να εκσυγχρονίζει συνεχώς τις νέες μεθόδους της, είτε προκαλεί τις ανταγωνιστικές εταιρίες να επενδύσουν περισσότερο σε έρευνα για ανάπτυξη προκειμένου να κερδίσουν το συγκριτικό πλεονέκτημα που έχει η καινοτόμα εταιρία

¹⁶⁰ Κιάμου, Μαρία Α. Και Χριστοφάκης, Εμμανουήλ (2004), “Η περίπτωση των Clusters («συστάδες») στην Ιταλία και Ηνωμένο Βασίλειο. Η διερεύνηση της δυνατότητας μεταφοράς εμπειρίας στην Ελλάδα”, Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης

εκείνη την στιγμή. Ο Porter μάλιστα αναφέρει ότι τελικά αυτό που κάνει τις εταιρείες να κυνηγούν μια καινοτόμα εξέλιξη είναι μάλλον ο φόβος της καταστροφής τους παρά η επιθυμία τους για κέρδος. Όταν διακυβεύεται η βιωσιμότητα της επιχείρησης συνήθως επιχειρούνται πιο τολμηρές κινήσεις ή οποίες προσπερνούν παλιές αντιλήψεις και κατεστημένα, με αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές αυτή η τολμηρότητα να ανταμείβεται με επιτυχία του διαφορετικού. Η επιτυχία της στρατηγικής μιας επιχείρησης εξαρτάται βασικά από το κατά πόσο έχει προσαρμόσει το σχέδιο της στην παγκόσμια κλίμακα και τα πρότυπα. Σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία όπως αναφέραμε και παραπάνω στην παρούσα εργασία, οι επιχειρήσεις πρέπει να ελίσσονται αναλόγως: Πρέπει μεν να είναι έτοιμη να εξυπηρετήσει τη ζήτηση σε παγκόσμια κλίμακα, αλλά μπορεί να χρειαστεί να επανατοποθετήσει την έρευνα και την ανάπτυξή της σε άλλες χώρες που πιθανώς να έχουν φθηνότερο εργατικό κόστος, καλύτερη πρόσβαση σε προηγμένες τεχνολογίες ή καλύτερη πρόσβαση στις αγορές. Πολλές φορές παρατηρείται όμως και μια επιφυλακτική στάση από τις επιχειρήσεις, αναφέρει ο Porter, πως πράγματι η καινοτομία είναι πλήρως συνυφασμένη με την αλλαγή, κάτι το οποίο οι επιχειρήσεις που έχουν σημειώσει επιτυχία προσπαθούν να το ανατρέψουν μετά την επιτυχία τους. Γίνεται προσπάθεια δηλαδή να ανατραπούν και να εκλείψουν τάσεις αλλαγής ώστε να μην ξεπεραστεί η χρήση της συγκεκριμένης καινοτομίας με την οποία απέκτησαν το συγκριτικό πλεονέκτημα, παραμένοντας έτσι σε ηγετική θέση.

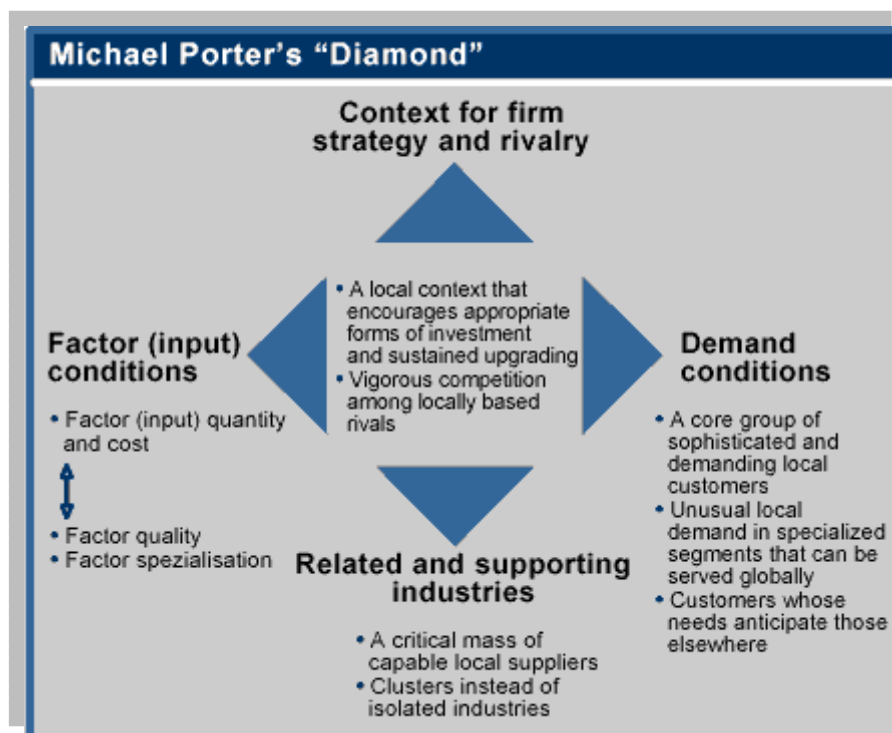
Στην περίπτωση των κρατών όμως ο Porter, επικεντρώνεται σε τέσσερα βασικά χαρακτηριστικά του έθνους, τα οποία συνολικά αλλά και μεμονωμένα αποτελούν “το διαμάντι του εθνικού πλεονεκτήματος”, στο οποίο η εθνική οικονομία θεμελιώνει και στηρίζει τις βιομηχανίες της.

Τα τέσσερα χαρακτηριστικά είναι τα εξής:

1. Παραγωγικοί Συντελεστές. Η θέση του κράτους σε παραγωγικούς συντελεστές όπως είναι οι ανθρώπινοι πόροι, φυσικοί πόροι κ.ο.κ. στηρίζοντας έτσι την βιομηχανία στον διεθνή ανταγωνισμό.
2. Συντελεστές εσωτερικής ζήτησης όπου συμπεριλαμβάνεται η σύνθεση της αγοράς, το μέγεθος της ζήτησης και το μοντέλο της ανάπτυξης, αλλά και η διεθνοποίηση της εσωτερικής ζήτησης.

3. Οι σχετικές και υποστηρικτικές βιομηχανίες που έχουν να κάνουν με την παρουσία ή και την απουσία σχετικών ή υποστηρικτικών βιομηχανιών που καθίστανται διεθνώς ανταγωνιστικές. Τέλος,

4. Η στρατηγική των Επιχειρήσεων, η Δομή και η ανταγωνιστικότητα αφορά τους όρους με τους οποίους σε ένα έθνος νομικά δημιουργούνται εταιρίες, οργανώνονται και διαχειρίζονται, αλλά και το ρόλο ανάλογα με το είδος του εγχώριου ανταγωνισμού σε μια εθνική πολιτική.^{161 162}

Αυτά εκφράζουν ακριβώς την αρχή και το εθνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύσσεται μια εταιρία. Ο Porter μάλιστα αναφέρει και την δυσκολία των κρατών να εναντιωθούν σε δασμολογικούς φραγμούς, αλλά και σε πρακτικές άνισου εμπορίου από κάποιες χώρες. Έτσι, υπάρχει και ο παράγοντας της τύχης εκτός από την εθνική κυβέρνηση για την επίτευξη συγκριτικού πλεονεκτήματος κάτι στο οποίο δεν θα σταθούμε όμως περαιτέρω. Μια νηπιακή εταιρία οφείλει να επιβιώσει και να αναπτυχθεί πρώτα στην εγχώρια αγορά, αναπτυσσόμενη σταδιακά και προς το εξωτερικό εμπόριο. Το εθνικό περιβάλλον είναι αυτό που αρχικά δίνει στις

¹⁶¹ Μαρία Α. Κιάμου, "Η περίπτωση των Clusters («συστάδες») στην Ιταλία και Ηνωμένο Βασίλειο. Η διερεύνηση της δυνατότητας μεταφοράς εμπειρίας στην Ελλάδα", Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, Εμμανουήλ Χριστοφάκης, ΑΘΗΝΑ - Οκτώβριος 2004

¹⁶² Picture taken from <http://www.meso-nrw.de/toolkit/tools/tools-diamond-2.html>

επιχειρήσεις την ανάγκη για συνεχή ενημέρωση της αγοράς, αλλά και μπορεί να τις πιέσει να στηρίζουν ερευνητικά σχέδια με στόχο νέες καινοτομίες, που θα τις χαρίσουν το συγκριτικό πλεονέκτημα. Αν και πολλές φορές οι στόχοι και οι προτεραιότητες μεταξύ των κρατών και των επιχειρήσεων διαφέρουν, τα κράτη επωφελούνται όταν μια επιχείρηση καθιστά την εθνική της βιομηχανία πολύ ισχυρή στην διεθνή αγορά. Όταν μια χώρα αυξάνει τις εξαγωγές της μέσω της βιομηχανίας αυτής αποκομίζει σημαντικά οφέλη στην εθνική της οικονομία, διαγράφοντας σταδιακά και μια θετική πορεία ανάπτυξης.

8. Τελικά, πως εμπλέκονται τα ζητήματα του διεθνούς εμπορίου στα ευρύτερα αναπτυξιακά ζητήματα;

Στην ανάλυση της εργασίας αυτής αναλύσαμε τη σημασία του διεθνούς εμπορίου αλλά και της ανάπτυξης, καταδεικνύοντας την σημαντική αμφίδρομη σχέση που υπάρχει μεταξύ αυτών των δύο. Συνοψίζοντας τελικά, θέλουμε να τονίσουμε ξεκάθαρα και να υπογραμμίσουμε τον βασικό τρόπο με τον οποίο το διεθνές εμπόριο εμπλέκεται πράγματι έντονα στην αναπτυξιακή προσπάθεια, αλλά και ότι η ανάπτυξη παίζει σημαντικό ρόλο στο διεθνές εμπόριο.

Αναφερόμενοι, λοιπόν, στην δομή του διεθνούς εμπορίου, έγινε εμφανές ότι παρέχει τα κατάλληλα εργαλεία για οικονομική αλλά και κοινωνική πρόοδο εκσυγχρονισμού. Αποτελεί το μέσο επίτευξης μιας θετικής και οικονομικής προόδου, μιας συνολικής δηλαδή αναπτυξιακής προσπάθειας. Μιας ανάπτυξης την οποία η διεθνής κοινότητα κάνει προσπάθεια να επιτύχει στηρίζοντας και διευκολύνοντας τις διεθνείς εμπορικές δραστηριότητες ακόμα και των αναπτυσσόμενων χωρών, προκειμένου να μην υστερούν από το εμπόριο των ανεπτυγμένων χωρών. Στην ανάλυση μας προέκυψε, όμως, μια σημαντική παρατήρηση και ένας έντονος προβληματισμός. Διαχρονικά και παρότι προωθείται ένα όλο και πιο παγκοσμιοποιημένο και ενεργό διεθνές εμπόριο, η ανισότητα φαίνεται να μην μειώνεται και σε μερικές περιπτώσεις ακόμα και να αυξάνεται μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα εντοπίστηκε στο άνισο διεθνές εμπόριο και στην έλλειψη στήριξης του ανεπτυγμένου κόσμου να παρέχει τις απαραίτητες γνώσεις στις αναπτυσσόμενες

χώρες. Παρά το γεγονός ότι έχουν σημειωθεί πολύ σημαντικές προσπάθειες, η πρόθεση και ο οραματισμός δυστυχώς ακόμα εμποδίζεται και αναστέλλεται από την διεθνή πρακτική. Το διεθνές εμπόριο αποτελεί ένα βασικό κινητήριο μηχανισμό αναπτυξιακής πορείας, αλλά αποδίδει το μέγιστο όταν ενσαρκώνεται με ορθό τρόπο.

Αν και η σημασία και το περιεχόμενο του “ορθού τρόπου” έχει προκαλέσει έντονη θεωρητική διαμάχη χωρίς κάποιο συμπέρασμα, αναλύοντας τις βασικές θεωρητικές απόψεις παραπάνω, η ορθότητα του διεθνούς εμπορίου μπορεί να εντοπιστεί στους πιο κάτω παράγοντες. Το διεθνές εμπόριο πρέπει να είναι δίκαιο και η ανάπτυξη μιας χώρας να μην στηρίζεται σε βάρος άλλης χώρας, όπως συμβαίνει συχνά μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών. Παρά το γεγονός ότι το διεθνές εμπόριο αποτελεί συχνά μια σχέση κερδισμένου-χαμένου, καλό θα είναι τα συμμετέχοντα μέρη να μελετήσουν και να συνεργαστούν, ώστε να αποκομίσουν τα μεγαλύτερα δυνατά κέρδη, κερδίζοντας όμως και οι δύο, όσο αυτό είναι δυνατόν. Για παράδειγμα, εάν μια ανεπτυγμένη μονάδα έχει ισχυρή διεθνή εμπορική δραστηριότητα μπορεί να στηρίξει τις αναπτυσσόμενες χώρες μεταφέροντας ένα στάδιο παραγωγής σε μια τέτοια χώρα. Κάτι τέτοιο θα ήταν και προς συμφέρον της ίδιας, αφού μάλλον θα ίσχυε πάραυτα χαμηλότερο εργατικό κόστος λόγω υψηλής προσφοράς εργασίας σε αυτές τις χώρες σε σχέση με την δική τους χώρα πιθανώς. Προσοχή πρέπει να δοθεί όμως κάτι τέτοιο να γίνει υπό δίκαιους όρους, σεβόμενοι την ανθρώπινη ύπαρξη και αξιοπρέπεια κι ας μην υπάρχει αυστηρό νομικό πλαίσιο προστασίας εργατικού δικαίου λ.χ.. Μακριά δηλαδή από προσπάθειες πλήρους εκμετάλλευσης. Πρέπει να συνειδητοποιήσουν και τα δύο μέρη ότι η ανεπτυγμένη μονάδα επωφελείται σημαντικά από χαμηλότερο κόστος παραγωγής, αλλά και η αναπτυσσόμενη χώρα ωφελείται από την ευκαιρία να αποκτήσει νέα τεχνολογία και να εξελιχθεί περαιτέρω. Οφείλουν οι μονάδες που συμμετέχουν στο διεθνές εμπόριο να είναι σε θέση, αλλά και να στηρίζουν ηθελημένα τον ευγενή ανταγωνισμό. Υψηλός αλλά και δίκαιος ανταγωνισμός σημαίνει υψηλότερο επίπεδο παραγωγής και τελικά υψηλότερο επίπεδο ζωής που θέτει βασικά στοιχεία ευημερίας. Με άλλα λόγια, το υψηλότερο επίπεδο παραγωγής και εμπορικής δραστηριότητας αντικατοπτρίζει την οικονομική εξέλιξη και το υψηλότερο επίπεδο ζωής την κοινωνική πρόοδο. Η οικονομική άνοδος μαζί με την κοινωνική πρόοδο, αποτελούν τα δύο σκέλη της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Η οικονομική ανάπτυξη εντοπίζεται στα οικονομικά δεδομένα μιας χώρας, στα οποία συμπεριλαμβάνεται και η εμπορική δραστηριότητα, ενώ η

κοινωνική ανάπτυξη περιλαμβάνει την τεχνολογική εξέλιξη, την πρόοδο των υποδομών μιας χώρας, την άνοδο του μορφωτικού επιπέδου του πληθυσμού κ.ο.κ.

Από την αντίθετη φορά, όμως, και η ανάπτυξη αποτελεί βασική κινητήρια δύναμη προς ισχυρή και έντονη διεθνή εμπορική παρουσία. Είναι ξεκάθαρο δηλαδή πως μια ανεπτυγμένη χώρα- οικονομικά, τεχνολογικά ή και κοινωνικά εξελιγμένη- έχει προδιάθεση για έντονη παραγωγική και εμπορική δραστηριότητα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ισχύει σε απόλυτους όρους για τις ανεπτυγμένες χώρες κι όχι για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτό που είναι δεδομένο, είναι η έντονα αλληλένδετη σχέση, αφού ένα ανεπτυγμένο κράτος διαθέτει τους βασικούς όρους και προϋποθέσεις για έναν ισχυρό εμπορικό κλάδο. Η τεχνολογική εξέλιξη, οι καλύτερες υποδομές, το ανώτερο μορφωτικό επίπεδο και όλοι οι αναπτυξιακοί παράγοντες που αναφέρθηκαν παραπάνω προσφέρουν ένα σημαντικό υπόβαθρο για παραγωγική αποτελεσματικότητα, πιθανότητες καινοτομίας αλλά και ισχυρής ανάπτυξης μέσω οικονομικά δραστήριων μονάδων.

Καταλήγοντας, λοιπόν, το εμπόριο και η διεθνή εμπορική δραστηριότητα δεν εμπλέκεται απλά με την ανάπτυξη, αλλά τους συνδέει μια σχέση αμφίροπη. Είναι ένας φαύλος κύκλος κατά τον οποίο η έντονη διεθνή εμπορική δραστηριότητα και σημαντικές τάσεις ώθησης οδηγούν προς την ανάπτυξη, η οποία με την σειρά της προκαλεί πάλι καλύτερη και πιο εξελιγμένη διεθνή παρουσία κ.ο.κ. Βέβαια, πρέπει να τονιστεί ξανά ότι δεν είναι απόλυτη μια τέτοια πορεία, αφού υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που μπορεί να έχουν και ανασταλτική λειτουργία όπως είναι το περιβάλλον. Όταν επιβαρύνεται το περιβάλλον για χάριν της εμπορικής

δραστηριότητας διεθνώς, μπορεί να προκύπτει αρχικά οικονομική άνοδος από το εμπόριο, αλλά η ανεπανόρθωτη ζημιά που μπορεί να προκληθεί στο περιβάλλον θα έχει αρνητικές συνέπειες στην κοινωνική εξέλιξη και αυτή θα μειώσει με την σειρά της την οικονομική άνοδο που είχε σημειωθεί. Το διεθνές εμπόριο και η ανάπτυξη, δεν αποτελούν απόλυτα οικονομικούς όρους αλλά είναι και εξίσου κοινωνικού περιεχομένου έννοιες. Όπως σημασία έχουν οι αριθμητικοί και οικονομικοί όροι, έτσι υψηλή σημασία έχει και ο άνθρωπος αλλά και το περιβάλλον.

9. Σύγχρονες προκλήσεις

Τα παραπάνω μας οδηγούν στις σύγχρονες προκλήσεις που αντιμετωπίζει το διεθνές εμπόριο και που επηρεάζουν την ανάπτυξη. Για την έκθεση των σύγχρονων προκλήσεων του Διεθνούς Εμπορίου θα χρησιμοποιήσουμε την ανάλυση του Jagdish Bhagwati που εκθέτει τις νέες προκλήσεις στο βιβλίο του “ Το Ελεύθερο Εμπόριο σήμερα”. Σύμφωνα με τον συγγραφέα λοιπόν, η θεωρητική διαμάχη περί ελεύθερου ή μη εμπορίου φαίνεται να έχει ξεπεραστεί, αφού η διεθνής κοινότητα δείχνει έντονη τάση υπέρ του ελεύθερου εμπορίου πλέον. Όταν λοιπόν στην διεθνή κοινότητα μια χώρα έχει απελευθερώσει το εμπόριο της, αλλά οι εμπορικοί του εταίροι εξακολουθούν να κρατούν εμπορικά προστατευτικά μέτρα, επιβαρύνεται η δεύτερη χώρα αφού στερείται τα οφέλη από μια απελευθερωμένη αγορά. Έτσι, λοιπόν η διεθνής κοινότητα φαίνεται ότι πράγματι έχει αποκτήσει κλίση υπέρ της απελευθέρωσης του εμπορίου, εφιστώντας την προσοχή τους και τον προβληματισμό τους σε νέα σύγχρονα θέματα.

Πρώτο ζήτημα αποτελεί το περιβαλλοντικό. Στο παρελθόν, πριν η διεθνή κοινότητα αντιληφθεί τις αρνητικές συνέπειες από την μόλυνση του περιβάλλοντος, σημειωνόταν αλόγιστη παραγωγή σε βάρος του χωρίς να τηρούνται ειδικά μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος, με αποτέλεσμα να φτάσει σε ένα οριακό σημείο στο οποίο οι άνθρωποι να προσπαθούν να καλύψουν τα λάθη του παρελθόντος και να αποκαταστήσουν ανεπανόρθωτες ζημιές όπως δηλ. Η τρύπα του Όζοντος. Το περιβάλλον είναι ζωτικής σημασίας για τον άνθρωπο και η μόλυνση του αποτελεί

πολλές φορές δρόμο χωρίς επιστροφή, εφόσον από την στιγμή που υπάρξει ζημιά ή καταστροφή ενός φυσικού μέρους, η αποκατάσταση του είναι δύσκολη αν όχι αδύνατη. Έτσι, πλέον η διεθνής κοινότητα- μεμονωμένα κράτη αλλά και σε διεθνή συνεργασία αυτών- έχει αρχίσει να θέτει ένα θεσμικό πλαίσιο υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος. Έχουν προβλεφθεί ειδικές προϋποθέσεις και προδιαγραφές που πρέπει να τηρούνται για παράδειγμα από τις παραγωγικές μονάδες προκειμένου να αποτραπεί η οποιαδήποτε αρνητική επίδραση στο περιβάλλον. Μάλιστα, σε περιπτώσεις που ένα εργοστάσιο για παράδειγμα αναπόφευκτα επιβαρύνει το περιβάλλον -εντός κάποιων πλαισίων πάντοτε- φορολογείται αυστηρά γι' αυτή την ρύπανση. Ωστόσο, αυτό το φορολογικό πλαίσιο εξαρτάται από τις κυβερνήσεις- γεγονός που δεν εγγυάται την αντικειμενικότητα του διεθνούς οράματος. Σε διεθνές επίπεδο γίνονται ήδη πολύ σημαντικές κινήσεις με πολύ σημαντική προσπάθεια αυτή του Ο.Η.Ε. Είναι το αποκαλούμενο “Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την ανάπτυξη”. Τα επτά βασικά πεδία ενασχόλησης του είναι τα εξής: ¹⁶³

- Η κλιματική αλλαγή
- Οι διαμάχες και οι φυσικές καταστροφές
- Σύστημα οικολογικής διαχείρισης
- Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση
- Χημικά και σπατάλη πόρων

¹⁶³ Environment for Development: United Nations Environment Programme Official Website, <http://www.unep.org>

- Αποτελεσματική διαχείριση πόρων¹⁶⁴

Δεύτερο ζήτημα στο οποίο αναφέρεται ο J. Bhagwati και για το οποίο έχουμε αναφέρει ήδη αρκετά στην παρούσα εργασία είναι η κοινωνική πρόνοια και η εισαγωγή του “ηθικού” εμπορίου. Στην λογική αυτών κινούνται και οι αναπτυξιακοί στόχοι της χιλιετίας όπως αναλύθηκαν ήδη όπου εμπεριέχεται μια πιο ανθρωπιστική προσέγγιση αλλά και ευρύτερα η πρόθεση από την διεθνή κοινότητα που προσπαθεί να μειώσει την ανισότητα των κοινωνικών τάξεων. Το ζήτημα αυτό σχετίζεται με ένα εύρος θεμάτων όπως το εργατικό δίκαιο, η ανισότητα μισθών, η ισότητα των φύλων, οι πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, οι αρχές και οι αξίες μιας κοινωνίας κ.ο.κ. Η αλλαγή στη σύγχρονη προσέγγιση συγκριτικά με το παρελθόν, είναι ότι ο άνθρωπος δεν λαμβάνεται υπόψιν σαν μια απλή μονάδα αλλά σαν βασική μονάδα στο διεθνές εμπόριο και την ανάπτυξη μιας χώρας. Αυτό μας οδηγεί στο τρίτο σημείο το οποίο δεν εξετάζεται, όμως ανεξάρτητα από το δεύτερο, αλλά μάλλον αποτελεί συμπλήρωμα αυτού.¹⁶⁵

Το τρίτο ζήτημα αφορά λοιπόν το εμπόριο σχετικά με την φτώχεια στις φτωχές αλλά

¹⁶⁴ Πηγή εικόνας <http://www.reposter.net/images/content/real-rally-2.jpg>

¹⁶⁵ Πηγή εικόνας <https://veroniquepalmer.files.wordpress.com/2013/03/pollute-nuraheni.jpg>

και τις αναπτυσσόμενες χώρες. Στόχος αποτελεί η μείωση της μεγάλης “ψαλίδας” ανισότητας που υπάρχει μεταξύ των φτωχών/αναπτυσσόμενων και ανεπτυγμένων χωρών. Στο δεύτερο ζήτημα αναφερθήκαμε στο ήθος και τις αξίες μιας κοινωνίας ενόπιον του ανθρώπου, διακρατικά λοιπόν, εισάγεται επίσης ένα νέο επιθυμητό πρότυπο ηθών και αξιών για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Καθοριστικό ρόλο σε αυτό έχει παίξει η ολοένα και αυξανόμενη συχνότητα των ανθρωπιστικών κρίσεων που έχουν εμφανιστεί παγκοσμίως σε σύντομο χρονικό διάστημα. Η διεθνής κοινότητα μέσα από προσπάθειες διεθνούς συνεργασίας και διεθνούς διακυβέρνησης προσπαθεί να είναι αποτελεσματική στην αντιμετώπιση αυτή προστατεύοντας τον άνθρωπο ενόπιον της οικονομικής εκμετάλλευσης και εισάγοντας ένα νέο πλαίσιο διεθνών εμπορικών προτύπων και ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης. Βέβαια, αυτό δεν σημαίνει πως η πρόθεση προς μια τέτοια κατεύθυνση και η προσπάθεια είναι αρκετή, αφού ακόμα τα οικονομικά συμφέροντα των ισχυρών είναι αυτά που επικρατούν και παραγκωνίζουν συχνά το όραμα αυτό. Ναι μεν έχει γίνει η αρχή της μετάβασης παγκοσμίως από μια αντίληψη συμφερόντων σε μια πιο φιλανθρωπιστική προσέγγιση,¹⁶⁶ η μεγάλη ισχύς όμως των οικονομικών παραγόντων παραμένει ισχυρή.

Συγκεκριμένα ήδη αναφέραμε στην ανάλυση μας, ότι ναι μεν στην θεωρία τίθεται

¹⁶⁶ Πηγή εικόνας <http://images5.fanpop.com/image/photos/28600000/poor-people-th-CE-B5-CF-81-C3-B8-E1-B9-BF-CE-B5r-CF-84y-28635557-500-338.jpg>

ένα σημαντικό όραμα, στην πράξη όμως σημειώνεται πολύ μικρή πρόοδος επειδή οι αναπτυσσόμενες χώρες είναι εγκλωβισμένες στον φόβο, την ανασφάλεια ή και την έλλειψη γνώσεων, αλλά και οι ανεπτυγμένες χώρες δείχνουν στην πράξη να μην είναι πρόθυμες να τηρήσουν πολλές υποσχέσεις στήριξης που έχουν δώσει ενώπιον των ασθενέστερων. Ο J. Bhagwati αναφέρεται όμως και στον τρόπο μετάβασης των οικονομιών αυτών. Δημιουργείται μια φιλολογία, εάν αυτές οι χώρες πρέπει να έχουν μια μακρά περίοδο προσαρμογής ή καλύτερα να περάσουν αυτό που αποκαλεί “shock therapy”- εξαιρετικά απότομης μετάβασης. Καταλήγει όμως στο συμπέρασμα πως τελικά η ταχύτητα μετάβασης μιας οικονομίας εξαρτάται από πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες, όπως η ακαμψία των αγορών εργασίας για παράδειγμα. Μια μετάβαση λοιπόν στις αναπτυσσόμενες χώρες πρέπει να είναι ομαλή και σημαντική βοήθεια σε αυτό μπορεί να προσφέρει η αναπτυγμένη διεθνής κοινότητα. Το θέμα για το εάν αυτή η προσπάθεια προς ένα δίκαιο εμπόριο απέναντι στις αναπτυσσόμενες χώρες και κατά πόσο έχει συμβάλει σε αυτό η διεθνής διακυβέρνηση όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου ή ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, έχει ήδη αναλυθεί.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Πηγή εικόνας <http://images5.fanpop.com/image/photos/28600000/poor-people-th-CE-B5-CF-81-C3-B8-E1-B9-BF-CE-B5r-CF-84y-28635557-500-338.jpg>

Έτσι, αυτά τα τρία ζητήματα που αναφέραμε, μόλις δεν αποτελούν τις μοναδικές σύγχρονες προκλήσεις, αλλά αποτελούν τις βασικότερες. Φαίνεται να ξεκινά μια νέα περίοδος θεωρητικής “διαμάχης” επί αυτών των θεμάτων για το πως είναι καλύτερο να λειτουργήσει η διεθνής κοινότητα ώστε να το αντιμετωπίσει. Εμείς σε κάθε περίπτωση δείξαμε τη σημασία του διεθνούς εμπορίου στο περιβάλλον, την ανισότητα εντός ενός κράτους, αλλά και σε παγκόσμια κλίμακα καθώς και την σημασία που έχουν αυτά στην ανάπτυξη σε εθνικό, αλλά και σε διεθνές επίπεδο.

10.Επίλογος

Συμπερασματικά, λοιπόν, από όλα όσα είδαμε και αναλύσαμε παραπάνω το εμπόριο έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Πρώτο, θετικό στοιχείο αποτελεί το εμπόριο που είναι δίκαιο και ισορροπημένο, που δημιουργεί θέσεις εργασίας, προσελκύει επενδύσεις και συνεπώς νέες τεχνολογίες, προϊόντα αλλά και υπηρεσίες. Σύμφωνα με το συγκριτικό πλεονέκτημα που αναλύσαμε, το διεθνές εμπόριο προσφέρει στις εξαγωγικά προσανατολισμένες χώρες πολλά πλεονεκτήματα. Ακόμα και σε υπό μετάβαση οικονομίες η προσωρινή μόνο εισαγωγή προστατευτικών μέτρων ή και υποκατάσταση εισαγωγών θα αποτελούσε προσωρινή λύση ώσπου να ορθοποδήσει στην παγκόσμια αγορά. Σε κάθε περίπτωση είναι σημαντικό το επιχείρημα υπέρ του διεθνούς εμπορίου, σχετικά με την οικονομία κλίμακας που αναφέραμε, όπου τελικά συμμετέχοντας στο διεθνές εμπόριο αποκτά χαμηλότερο κόστος παραγωγής ανά μονάδα μέσα από την εξειδίκευση.

Στον αντίποδα βρίσκονται τα μη δημοκρατικά συστήματα με ρυθμιστικά εμπορικά πλαίσια που αγνοούν συχνά την σοβαρότητα της κοινωνικής ευημερίας. Επίσης, σημαντικό πρόβλημα αποτέλεσε η αυξανόμενη εμπορική παγκοσμιοποίηση, που αλλοιώνει πολλές φορές πολιτισμικά στοιχεία πληθυσμών, χάνοντας έτσι ένα σημαντικό μέρος της ταυτότητάς τους. Τέλος, ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται στα περιβαλλοντικά θέματα ώστε να μην υπάρξουν ανεπανόρθωτες ζημιές.

Σε ένα κόσμο δύο ταχυτήτων, αυτό των αναπτυσσόμενων και των αναπτυγμένων

χωρών, το εμπόριο χωρίζεται σε μια εμπορική δραστηριότητα περίπου

- Επί του μισού ποσοστού του παγκόσμιου εμπορίου που διενεργείται μεταξύ ανεπτυγμένων χωρών
- Επί του ενός τετάρτου περίπου του εμπορίου μεταξύ βορρά και νότου και τέλος
- Ένα μικρό ποσοστό που εμπορίου που διενεργείται μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών

Σκοπός της εργασίας ήταν να τονισθεί μια μετριοπαθής άποψη κατά την οποία πρέπει να υπάρξει απελευθέρωση του εμπορίου μέσα, όμως, σε ένα αυστηρό ρυθμιστικό πλαίσιο που θα θέτει ως επίκεντρο τον άνθρωπο και την κοινωνική, οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη. Η παγκόσμια κοινότητα οφείλει να ανακατευθύνει την παγκόσμια οικονομία δίνοντας κίνητρα και σωστές βάσεις σε επιχειρηματίες και οικονομικούς παράγοντες, οι οποίοι μέσα από την οικονομική ανάπτυξη θα συμβάλλουν για παράδειγμα στην βελτίωση των υποδομών της χώρας τους. Κάτι τέτοιο προϋποθέτει αυστηρά όμως την διεθνή συνεργασία μακριά από ενδογενείς αδυναμίες ανισορροπιών δυνάμεων, όπως έχει συμβεί στο παρελθόν. Σε αυτό σημαντικό ρόλο παίζει η κοινωνία των πολιτών αλλά και η διακρατική συνεργασία, οι πολιτικές δυνάμεις των οποίων θα πρέπει να συνεργάζονται με γνώμονα μια πιο ανθρωπιστική προσέγγιση θέτοντας ως βασικούς στόχους την καταπολέμηση της φτώχειας, του αναλφαριθμητισμού, της μεγάλης ανισότητας και της ανισότητας των ευκαιριών.¹⁶⁸

Οι οικονομίες οφείλουν να συνεργαστούν προκειμένου να επιτευχθούν σημαντικοί στόχοι - οικονομικοί και κοινωνικοί για χάρη μιας αέναης ανάπτυξης. Ο υψηλότερος ανταγωνισμός σε παγκόσμια κλίμακα μπορεί να οδηγήσει σε μια σημαντική διαδικασία βελτίωσης της ποιότητας ζωής. Αυτό πρέπει να γίνει αντιληπτό από τους πολιτικούς παράγοντες ώστε να υπάρχει ένα υγιές οικονομικό περιβάλλον ευγενούς και βασικά δίκαιου ανταγωνισμού. Πρέπει το ρυθμιστικό πλαίσιο να προβλέπει δικλείδες κοινωνικής προστασίας, χωρίς να εκτίθενται οι κοινωνίες στους κινδύνους τυχόν αστάθειας των αγορών, όπως συμβαίνει σήμερα με τις αλληπάλληλες συνεχής οικονομικές κρίσεις και γενικότερα διακυμάνσεις. Ανάπτυξη δεν σημαίνει μόνο

¹⁶⁸ Kemp, Murray C. (2008), *International Trade Theory: A Critical Review*, Routledge- Taylor & Francis Group

οικονομική ανάπτυξη αλλά και κοινωνική ευημερία, συνεπώς το εμπόριο δεν αποτελεί αποκλειστικά εργαλείο οικονομικής ανάπτυξης αλλά και κοινωνικής εξέλιξης. Οι Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας αποτέλεσαν σημαντική εφαλτήρια γραμμή προς αυτήν ακριβώς την κατεύθυνση αναθεώρησης στόχων.

Η τεχνολογία σε αυτήν την διαδικασία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο εισάγοντας νέες προκλήσεις που μέσα από το διαδίκτυο θα προσφέρουν γνώση των αγορών αλλά και επέκταση του εμπορίου. Αυτή η επέκταση του εμπορίου πρέπει να εξεταστεί όμως θέτοντας ως βάση και κατευθυντήρια γραμμή τους παράγοντες ανάπτυξης και όλες εκείνες τις μεταβλητές που συμβάλλουν υπέρ μιας αναπτυξιακής πορείας. Μια αναπτυξιακή πορεία που θα οφείλει να σέβεται πάντα τον άνθρωπο και το περιβάλλον.

169

¹⁶⁹ Πηγή εικόνας http://readcharlie.com/wp-content/uploads/2011/11/11-8_SlideshowA.jpg

Παράρτημα 1 : Το απωανατολικό μοντέλο του αναπτυξιακού κράτους¹⁷⁰

Για το μοντέλο αυτό κάνει εκτενή ανάλυση ο R. Gilpin στο κεφάλαιο “ Το Κράτος και η Οικονομική Ανάπτυξη” του βιβλίου του “Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία”. Θεωρώντας το ως μια συλλογή διαφόρων θεωριών που υποστηρίζουν ότι τα κράτη έπαιξαν πολύ σημαντικό ρόλο στα κράτη της Άπω Ανατολής. Τα κράτη στις χώρες αυτές έθεσαν σημαντικά κίνητρα που “ενθάρρυναν τις ιδιωτικές επενδύσεις σε στρατηγικές βιομηχανίες”. Δημιούργησαν μια ισχυρή επιχειρηματική τάξη και έθεσαν τις κατευθυντήριες γραμμές για το ποιος βιομηχανικός τομέας “ήταν ζωτικής σημασίας”. Ύστερα έθεσαν την επιχειρηματική αυτή τάξη εντός διεθνούς ανταγωνισμού με αποτέλεσμα να είναι αναγκασμένη πλέον να είναι αποδοτική και προοδευτική σύμφωνα με αυτά που επιβάλλει η διεθνής αγορά. Ο Gilpin αναφέρει την πολιτική αυτή ως αποτέλεσμα της μάστιγας “των συνεπειών της πολύ καθυστερημένης εκβιομηχάνισης” και ως αποτέλεσμα της αποτυχίας του κράτους που επέβαλλε την παρέμβαση του. Βέβαια υποστηρίζεται πως στις χώρες αυτές, το κράτος ήταν αυτόνομο και δεν φοβόταν τις συνέπειες της κοινωνικής δυσαρέσκειας, η οποία μετριαζόταν από την συνεργασία που υπήρχε μεταξύ Κράτους, Βιομηχανιών Τραπεζών υπέρ των κοινών επιχειρηματικών συμφερόντων και της ταχείας εκβιομηχάνισης. Σε αυτήν την περίπτωση οι εσωτερικές και διεθνείς συνθήκες ήταν ευνοϊκές. Στο διεθνές πεδίο αποθάρρυναν και σχεδόν απομάκρυναν “διασπαστικές εξωτερικές επιρροές”.¹⁷¹ Στο εσωτερικό πρόκειται για μια κουλτούρα σεβασμού, ιεραρχίας και εργατικότητας που παρείχαν το κατάλληλο ιδεολογικό υπόβαθρο ώστε να υπάρχει κοινή στήριξη. Ωστόσο το κράτος προέβει και σε πολλές πολιτικές εναρμόνισης των οικονομικών πολιτικών ανάπτυξης και της κοινωνικής ευημερίας όπως στην εκπαίδευση κ.ο.κ. Χαρακτηριστικό είναι αυτό που αναφέρει ο Gilpin σχετικά με αυτές τις χώρες: “Η εθνική πολιτική οικονομία βασιζόταν στην εμπιστοσύνη και στην υποταγή, παρά στην δυτικού τύπου συμμόρφωση και στο αίσθημα ευθύνης”. Όπως αναφέραμε προηγουμένως η κυβέρνηση συνεργαζόταν πολύ στενά, ακολουθώντας μια προώθηση των τραπεζικών κεφαλαίων σε βιομηχανίες που είχαν πολλές προοπτικές, επιταχύνοντας την εκβιομηχάνιση. Ο Wade το αναφέρει

¹⁷⁰ Gilpin, Robert (2001) , Global Political Economy: Understanding the International Economic Order, Μετάφραση Στροίκου Ηρακλεία, Εκδόσεις Ποιότητα

¹⁷¹ Gilpin, Robert (2001) , Global Political Economy: Understanding the International Economic Order, Μετάφραση Στροίκου Ηρακλεία, Εκδόσεις Ποιότητα, Σελ. 39

ως “συμμαχικός καπιταλισμό”.¹⁷² Παρόλα αυτά την περίοδο εκείνη δεν συνέβαλλε μόνο η συνεργασία στο εσωτερικό του κράτους αλλά και στο εξωτερικό, οι θετικές σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής που είχαν συμμαχήσει κατά τον ψυχρό πόλεμο και ευνοήθηκαν από αυτές κι άλλες χώρες.

Όμως, στο βιβλίο του Gilpin, παρουσιάζεται και η άποψη της Παγκόσμιας Τράπεζας με την Έκθεση της Παγκόσμιας Ανάπτυξης που είχε γίνει το 1991. Στην συγκεκριμένη μελέτη αμφισβητήθηκε μερικώς το απωανατολικό αναπτυξιακό μοντέλο καθώς θεώρησε ότι η οικονομική ανάπτυξη στις χώρες αυτές δεν οφείλεται στην παρεμβατικότητα του κράτους ή στην τεχνολογική πρόοδο. Αντιθέτως, η επιτυχία του οφείλεται στην συνετή μακροοικονομική πολιτική που ακολούθησαν, διατηρώντας τα δημόσια ελλείμματα σε πολύ χαμηλό επίπεδο, κάνοντας σωστό καθορισμό των τιμών μακριά από στρεβλώσεις και καθιστώντας τους ανταγωνιστικούς. Επίσης, αναφέρεται 7-10% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος κατευθυνόταν σε νέες επενδύσεις, δίνοντας περαιτέρω ώθηση. Βέβαια, οι αποταμιεύσεις αποτέλεσαν και τη βασική κινητήρια δύναμη, συνδυαστικά με τον μορφωμένο και σωστά εκπαιδευμένο εργατικό του δυναμικό. Τέλος, η στρατηγική ανάπτυξης που είναι “προσανατολισμένη στις εξαγωγές, προήγαγε την οικονομική αποδοτικότητα διατηρώντας τις εγχώριες τιμές ευθυγραμμισμένες με τις διεθνείς”, επιταχύνοντας την εισαγωγή προηγμένων τεχνολογιών από το εξωτερικό και επιφέροντας σταδιακή επιπρόσθετη υψηλή παραγωγικότητα.

¹⁷² Gilpin, Robert (2001) , Global Political Economy: Understanding the International Economic Order, Μετάφραση Στροίκου Ηρακλεία, Εκδόσεις Ποιότητα, Σελ. 392

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- ❖ Cohn, Theodore H. (2009), Διεθνής πολιτική οικονομία : θεωρία και πράξη / ; μετάφραση Νίκος Λούντος , θεώρηση μετάφρασης-επιμέλεια Θανάσης Βασιλείου, Εκδόσεις Gutenberg
- ❖ Gilpin, R, (2007), *Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία, Η διεθνής οικονομική τάξη*, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα
- ❖ Kindleberger , Charles P. and Herrick, Bruce (1990), Οικονομική ανάπτυξη , μετάφραση Φ. Διαμαντόπουλος, Εκδόσεις Παπαζήση
- ❖ McAleese, Dermot (2005), Οικονομική για επιχειρησιακές σπουδές, μετάφραση: Ανδριάννα Σακκά, Εκδόσεις Τηπωθήτω
- ❖ Κιάμου, Μαρία Α. Και Χριστοφάκης ,Εμμανουήλ (2004), “Η περίπτωση των Clusters («συστάδες») στην Ιταλία και Ηνωμένο Βασίλειο. Η διερεύνηση της δυνατότητας μεταφοράς εμπειρίας στην Ελλάδα”, Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης
- ❖ Πιπερόπουλος, Πάνος Γ. (2007), Τμήμα Μάρκετινγκ και Διοίκησης Λειτουργιών Πανεπιστημίου Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, “Επιχειρηματικότητα, Καινοτομία & Business Clusters” , Θεσσαλονίκη
- ❖ Πουρναράκης , Ευθύμιος Δ. Και Κούτρης , Ανδρέας Ν. (2000), Διεθνή οικονομικά : μια εισαγωγική προσέγγιση , Εκδότης Πουρναράκης Ευθύμιος, Αθήνα
- ❖ Ρουμελιώτης, Π, (2002), *Παγκόσμια Διακυβέρνηση ή Ηγεμονική Παγκοσμιοποίηση;*, Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη
- ❖ Ρουμελιώτης, Π., (2009), *Προς Έναν Πολυπολικό Κόσμο*, Αθήνα :Εκδόσεις Λιβάνη
- ❖ Στεφάνου, Κ, Γκόρτσος Χ., (2005), *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- ❖ Τσαρδανίδης, Χ. (2006), Ο Αναπτυξιακός Γύρος της Ντόχα μετά τη Διάσκεψη του Χονγκ Κονγκ, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων

- ❖ Φατούρος ,Αργύρης Α.και Στάγκος, Πέτρος (1984), Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο-Τεύχος Α: Διεθνείς Εμπορικές Σχέσεις, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Εκδόσεις Παρατηρητής
- ❖ McAleese, Dermot (2005), Οικονομική για επιχειρησιακές σπουδές, μετάφραση: Ανδριάννα Σακκά, Εκδόσεις Τηπωθήτω

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- ❖ Abbott , Frederick M.(2002), The Doha Declaration on the TRIPS Agreement and Public Health: Lighting a Dark Corner at the WTO, Florida State University - College of Law, March 31, Journal of International Economic Law, Vol. 5, p. 469, 200, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1493725
- ❖ Amiti, Mary (2004), Are uniform tariffs optimal?, IMF Working Paper, WP/04/72 <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp0472.pdf>
- ❖ Ayoob, M., (1989), The Third World in the System of States: Acute Schizophrenia or Growing Pains?, *International Studies Quarterly*, vol.33, no. 1, March, pp. 67–79
- ❖ Blackorby, Charles/ Donaldson, David and Weymark John (1982), A Normative Approach to Industrial Performance, evaluation and Concentration Indices, *European Economic Review* , North-Holland Publishing Company, University of British Columbia
- ❖ Calmfors Lars (2008), Lecture 9: Intermediate macroeconomics, Online Lecture Notes
- ❖ Chandler, Alfred, (1982), The M-Form: Industrial Groups, American Style, *European Economic Review* 19/1982 3-23, North Holland Publishing Company
- ❖ Chimni, Bhupinder S. (2006)., *Reclaiming Development in the World Trading System* by Yong-Shik Lee Cambridge University Press, Cambridge, 2006, 191 pp. *World Trade Review*, 5, pp 498-500
- ❖ Clifton , Judith / Comín , Francisco and Díaz-Fuentes, Daniel (2001), From National Monopoly to Multinational Corporation: How Regulation Shaped the Road Towards Telecommunications Internationalization ,*Business History*, Vol. 53, No. 5,

- ❖ Croitoru, Alin (2012), Schumpeter, J.A., 1934 (2008), The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle, Journal Of Comparative Research In Anthropology and Sociology, 2012, Volume 3, Number 2, ISSN 2068 – 0317, <http://compaso.eu>
- ❖ Deardorff, Alan V. And Stern, Robert Mitchell (1994) , “The Stolper-Samuelson Theorem: A Golden Jubilee” , https://books.google.gr/books?hl=en&lr=&id=8tGf2bvjdGYC&oi=fnd&pg=PA7&dq=stolper+samuelson+Protection+and+Real+Wages&ots=HwLT2IuMp_&sig=tDsKRJphgyUsm8h-LJXutE-Pp_o&redir_esc=y#v=onepage&q=stolper%20samuelson%20Protection%20and%20Real%20Wages&f=false
- ❖ Dixit Avinash and Stern, Nicholas, (1982), Oligopoly and Welfare- A Unified Presentation with Applications to Trade and Development, Economic Review 19/1982 123-143, North Holland Publishing Company
- ❖ Dunning, John and Lundan Sarianna, (2nd Edition) Multinational Enterprises and the Global Economy, Edward Elgar
- ❖ Encaqua, David and Jacquemin, Alexis, (1982), Organizational Efficiency and Monopoly Power- The Case of French Industrial Groups, Economic Review 19/1982 25-51, North Holland Publishing Company
- ❖ Felber, Christian, 50 Vorschläge für eine gerechtere Welt, Gegen Konzernmacht und Kapitalismus, Deuticke
- ❖ Fergusson, I., (2011), World Trade Organization Negotiations: The Doha Development Agenda, CRS Report, RL32060
- ❖ Friedman , Thomas L. (2008), Hot, Flat, and Crowded: Why We Need a Green Revolution--and How It Can Renew America Hardcover – September 8, Douglas & McIntyre Ltd <http://www.thomasfriedman.com/bookshelf/hot-flat-and-crowded>
- ❖ Gallagher, K., (2008), Gallagher, Understanding Developing Country Resistance to the Doha Round, *Review of International Political Economy*, vol. 15,no.1, February: 62-85
- ❖ Gary , PhD, Saint Vincent College https://www.andrew.cmu.edu/course/73-371/UN_article.doc.

- ❖ Geroski, P.A., (1982), Simultaneous Equations Models of the Structure-Performance Paradigm, *European Economic Review* 19/1982 142-158, North Holland Publishing Company
- ❖ Gervais, Daniel (2005), Intellectual Property, Trade & Development: The State of Play, 74 *Fordham L. Rev* 505
- ❖ Goto, Akria (1982), Business Groups in a Market Economy, *Economic Review* 19/1982 53-70, North Holland Publishing Company
- ❖ Grossman, Gene M. And Helpman, Elhanan, (1989), Comparative Advantage and Long-Run Growth, Working Paper no.2809, NBER Working Paper Series, National Bureau of Economic Research
- ❖ Group Hicks Presentation, Protection and Real Wages: Wolfgang Stolper and Paul Samuelson of 1941
- ❖ Hoekman, B., (2005), Operationalizing the Concept of Policy Space in the WTO: Beyond Special and Differential Treatment, *Journal of International Economic Law*, vol. 8, no. 2: 405-24
- ❖ Hoekman B. and Kostecki M. (2010), Third Edition , The Political Economy of the World Trading System
- ❖ Hoekman, B. & Mavroidis, P., (2007), *The World Trade Organization: Law Economics and Politics*, London: Routledge
- ❖ Hoekman, Bernard, Global Trade Governance, http://globalgovernanceprogramme.eu.eu/wp-content/uploads/2012/11/Hoekman-Global-Trade-Governance_FINAL.pdf
- ❖ Hufbauer, G. C., Schott, J. J., & Wong, W. F., (2010), *Figuring out the Doha Round*, Washington, DC: Peterson Institute for International Economics
- ❖ Jayasuriya, Sisira (2005), Trade Policy Reforms and Development Essays in Honour of Peter Lloyd, Volume II, Edward Elgar
- ❖ Jayasuriya, Sisira (2005), Trade Theory, Analytical Models and Development Essays in Honour of Peter Lloyd, Volume I, Edward Elgar
- ❖ Jones, E., (2014), Which Way Forward for the WTO, GEG Background Note
- ❖ Jones, K., (2004), *Who's Afraid of the WTO?*, New York: Oxford University Press
- ❖ Jones, Ronald W. , Protection and Real Wages- The History of an Idea

- ❖ Yeats, Alexander and Laird, Sam, The UNCTAD Trade Policy Simulation Model: A note on the methodology, data and uses, No.19, United Nations Conference on Trade and Development
- ❖ Kemp, Murray C. (2008), *International Trade Theory: A Critical Review*, Routledge- Taylor & Francis Group
- ❖ Kleindorfer, Paul and Knieps Guenter (1982), *Vertical Integration and Transaction-Specific Sunk Costs*, European Economic Review 19/1982 71-82, North Holland Publishing Company
- ❖ Krasner, S., (1985), *Structural Conflict: The Third World Against Global Liberalism*, Berkeley: University of California Press
- ❖ Krueger, Anne O. (1980), *Trade Policy as an Input to Development*, Working Paper no.466, NBER Working Paper Series, National Bureau of Economic Research
- ❖ Krueger, Anne O. (1980), *Trade Policy and Economic Development: How we learn*, Working Paper no.5896, NBER Working Paper Series, National Bureau of Economic Research
- ❖ Leamer, Edward, E. (1995), *The Heckscher -Ohlin Model in Theory and Practice*, Princeton Studies in International Finance. International Finance Section,
- ❖ Leamer, Edward, E. (1995), *Sources of International Comparative Advantage - Theory and Evidence*, MIT Presse, Cambridge
- ❖ Mattoo, A. & Subramanian, A., (2010), *Multilateralism and the Doha Round: A Stock-Taking*, The Peterson Institute for International Economics
- ❖ Mill, John Stuart (1909), *Principles of Political Economy with some of their Applications to Social Philosophy*, London: Longmans, Green and Co., Library of Economics and Liberty <http://www.econlib.org/library/Mill/mlP1.html#Bk.I,Ch.I>
- ❖ Mill, John Stuart (1967), *the Collected Works, Volume IV*, University of Toronto Press (total 465 pages)
- ❖ Narlikar, A., (2005), *The World Trade Organization: A Very Short Introduction*, New York: Oxford University Press
- ❖ Narlikar, A. & Tussie, D., (2004), *The G20 at the Cancun Ministerial: Developing Countries and Their Evolving Coalitions in the WTO*, *The World Economy*, vol. 27, no 7, pp. 947-966

- ❖ New Zealand Government, 2011 Economic Development Indicators
- ❖ Nottage, H., (2009), Developing Countries in the WTO Dispute Settlement System, GEG Working Paper 2009/47
- ❖ Nuscheler, Franz, Lern- und Arbeitsbuch der Entwicklungspolitik, 5. Auflage, Dietz publications
- ❖ Pearson Studium (2006), Kapitel 3: Arbeitsproduktivität und komparativer Vorteil: Das Ricardo-Modell
- ❖ Polaski, S., (2005), Agricultural Negotiations at the WTO: First, Do Not Harm, *Policy Outlook* June 2005, Washington, DC :Carnegie Endowment for International Peace.
- ❖ Porter M. (1990) , Multinational Enterprises and the Global Economy, Second Edition, harvard Business Review
- ❖ Poulson, Barry Warren (1994), Economic Development- Private and public choice, West Publishing Company
- ❖ Quinlivan, Gary, Sustainable Development: The Role of Multinational Corporations
- ❖ Ricardo, David (1817), On the Principles of Political Economy and Taxation, Batoche Books
- ❖ Rodrik, Dani (2001), The Global Governance of Trade as If Development Really Mattered,, Harvard University, John F. Kennedy School of Government, Submitted in the UNDP
- ❖ Ruben , Rued/ Fort, Ricardo and Zúñiga-Arias,Guillermo (2009), Development in Practice - Measuring the impact of fair trade on Development, CIDIN, Radboud University Nijmegen
- ❖ Ruffin, Roy J. And Jones , Ronald W (2002) , Real wages and trade: insights from extreme examples
http://www.econ.rochester.edu/people/jones/Real_Wages_and_Trade.pdf
- ❖ Ruffin, Roy J. And Jones , Ronald W (2002)Trade and Wages: A Deeper Investigation <http://www.uh.edu/~rruffin/Trade%20and%20Wages.pdf>
- ❖ Rutherford, Malcolm (2014), History of Economic Thought to 1870, Economics 337 CRN 10973
- ❖ Schumacher ,Reinhard (2012), Adam Smith's theory of absolute advantage and the use of doxography in the history of economics, University of Potsdam,

- Germany, Erasmus Journal for Philosophy and Economics,, Volume 5, Issue 2, Autumn 2012, pp. 54-80, <http://ejpe.org/pdf/5-2-art-3.pdf>
- ❖ Schumpeter, Joseph, (1912,)*Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung*, Duneker und Humblod Berlin
 - ❖ Schwab, S., (2011), After Doha, Why the Negotiations Are Doomed and What We Should Do About it, *Foreign Affairs*, May/June
 - ❖ Smelser, N.J. And Balser, B. (2001), International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences, Oxford, Chapter: Multinationals Corporations, https://www0.gsb.columbia.edu/faculty/bkogut/files/Chapter_in_smelser-Baltes_2001.pdf
 - ❖ Smith, Adam (2007), An inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, Books 1,2,3,4 & 5, , Meta Libri, http://www.ibiblio.org/ml/libri/s/SmithA_WealthNations_p.pdf
 - ❖ Schweinberger, A.G. (2005) , The factor scarcity (abundance) hypothesis, factor mobility, and the political economy of international trade policy, EconPapers, http://econpapers.repec.org/bookchap/elgeechap/3069_5f2.htm
 - ❖ Stevens, C., (2002), The Future of SDT for Developing Countries in the WTO, Institute for Development Studies, Sussex (mimeo)
 - ❖ Stolper, W. F. & Samuelson, Paul A. (1941), Protection and Real Wages, Review of Economic Studies
 - ❖ Stiglitz, J. & Charlton, A., (2007), *Fair trade for all - How Trade Can Promote Development*, New York: Oxford University Press
 - ❖ Thirlwall, A.P. , Growth and Development With Special Reference to Developing Economies, Palgrave Macmillan Publications
 - ❖ United Nations Conference and Trade and Developmentt (1999), Trade, sustainable development and gender- Papers prepared in support of the themes discussed at the Pre-Unctad X Expert Workshop on Trade, Sustainable Development and Gender, United Nations
 - ❖ United Nations (2012), The United Nations Development Strategy Beyond 2015, Committee for Development Policy
 - ❖ United Nations Conference on Trade and Development, A sustainable Development Review Process, Post.2015, Policy Brief, no.04-June 2015
 - ❖ Vanko , Maria (2006) Fair Trade For All: How Trade can Promote Development by Joseph Stiglitz and Andrew Charlton , Sustainable

- Development Law & Policy, Sound Chemicals Management, Article 25 ,Volume 6,Issue 3 Spring 2006
- ❖ Vijayasri, G.V. (2013), The Importance of International Trade in the World, Andhra Univerlity, International Journal of Marketing, Financial Services & Management Research, Vol.2, No. 9, September
 - ❖ Wolfe, R., (2013), First diagnose, then treat: what ails the Doha Round?, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Working Paper 2013/85

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- ❖ Bank of Greece, Στατιστικά Στοιχεία Εξωτερικού Τομέα - Ισοζύγιο Πληρωμών,
<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/default.aspx>
- ❖ BBC Website, Development and Contrasts in development,
http://www.bbc.co.uk/schools/gcsebitesize/geography/development/contrasts_development_rev1.shtml
- ❖ Bellman, Eric & Peter Kenny, (2014), “India Blocks WTO Agreement to Ease Trade Rules”, *The Wall Street Journal*, July 27, δισθέσιμο στο:
<http://www.wsj.com/articles/india-blocks-wto-agreement-to-ease-trade-rules-1406471335>
- ❖ Bretton Woods Project, What are the Bretton Woods Institutions?
<http://www.brettonwoodsproject.org/2005/08/art-320747/>
- ❖ Britannica.com, General Agreement on Tariffs and Trade,
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/228333/General-Agreement-on-Tariffs-and-Trade-GATT>
- ❖ Deraniyagala, Sonali and Fine, Ben , New Trade Theory Versus Old Trade Policy: A Continuing Enigma, SOAS, University of London,
<https://www.soas.ac.uk/economics/research/workingpapers/file28872.pdf>

- ❖ Development Economics, Guide Unit 5B, Indicators of Economic Development, <http://www.slideshare.net/egfred/indicators-of-economic-development-2908463>
- ❖ Dufferin-Peel Catholic District Board, Chapter 1: International Interdependence, Advantages and Disadvantages of International Trade, Pg 22-27, http://www.dpdsb.org/nr/rdonlyres/0535efd9-639d-4d95-b7aa-461e34742340/63024/chapter_141.pdf
- ❖ Environment for Development: United Nations Environment Programme Official Website, <http://www.unep.org>
- ❖ General Agreement on Tariffs and Trade, Britannica.com, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/228333/General-Agreement-on-Tariffs-and-Trade-GATT>
- ❖ International Relations Online New Trade Theory, <http://internationalrelationsonline.com/new-trade-theory/>
- ❖ Iowa State University Department of Economics, Multinational Corporations, <http://www2.econ.iastate.edu/classes/econ355/choi/mul.htm>
- ❖ Iowa State University Department of Economics, “Leontief Paradox”
- ❖ <http://www2.econ.iastate.edu/classes/econ355/choi/leo.htm>
- ❖ Iowa State University Department of Economics, “The Heckscher-Ohlin Trade Model” <http://www2.econ.iastate.edu/classes/econ355/choi/ho.htm>
- ❖ MIT Economics, Creative Destruction , <http://economics.mit.edu/files/1785>
- ❖ Oxfam Australia ,Cambodia gave up Genetic Medicine , Oxfam report , <https://www.oxfam.org.au/country/cambodia/>
- ❖ The Doha Declaration on the TRIPS Agreement and Public Health: Lighting a Dark Corner at the WTO, Frederick M. Abbott , Florida State University - College of Law, March 31, 2002, Journal of International Economic Law, Vol. 5, p. 469, 200 , http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1493725
- ❖ The Economist, (2013), “World trade: Life after Doha”, December 14, διαθέσιμο: <http://www.economist.com/news/leaders/21591590-even-small-global-trade-deal-welcome-fresh-approach-now-needed-life-after-doha>
- ❖ Pettinger, Tejvan (2013), New Trade Theory, EconomicsHelp, <http://www.economicshelp.org/blog/6957/trade/new-trade-theory/>
- ❖ Policonomics, Economics made Simple, Classical Economics: John Stuart Mill, <http://www.policonomics.com/lp-classical-economics-john-stuart-mill/>

- ❖ Princeton University, Woodrow Wilson Action Committee, Academic Review, Academic Review Sheets, <http://www.princeton.edu/wwac/academic-review/files/512Notes.pdf>
- ❖ Robert Howse, Journal of Risk Analysis, The WTO Study on Trade and Public Health- A critical assessment, http://www.law.nyu.edu/sites/default/files/ECM_PRO_060052.pdf
- ❖ Seminararbeit, Joseph A. Schumpeter, Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung <http://home.arcor.de/ms123/Download/Schumpeter.pdf>
- ❖ Stanford Encyclopedia of Philosophy, “John Stuart Mill”, <http://plato.stanford.edu/entries/mill/#PolEco>
- ❖ Theories of International Trade, PowerPoint Presentation , 2008 <http://www.slideshare.net/shanmugapriya/international-trade-theories-presentation>
- ❖ University of Washington (1998), A Two-Factor World: The Heckscher-Ohlin-Samuelson Model, Colin Danby <http://faculty.washington.edu/danby/bls324/trade/hos.html>
- ❖ WTO- AGREEMENT ON TRADE FACILITATION- MINISTERIAL DECISION OF 7 DECEMBER 2013, [WT/MIN\(13\)/36 — WT/L/911](http://www.wto.org/english/whatis/t/tif/tif2013/WT/MIN(13)/36—WT/L/911)
- ❖ WTO-DOHA DEVELOPMENT AGENDA: Text of the ‘July package’ — the General Council’s post-Cancún decision, http://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/draft_text_gc_dg_31july04_e.htm#annexd
- ❖ WTO-Glossary-Green Room, https://www.wto.org/english/thewto_e/glossary_e/green_room_e.htm
- ❖ WTO-MINISTERIAL CONFERENCES- Geneva, 7th Ministerial, 2009 - Director-General's letter to journalists, http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min09_e/dg_letter_e.htm
- ❖ WTO- Basics Principles of the trading system, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm
- ❖ WTO-MINISTERIAL CONFERENCES: Eighth WTO Ministerial Conference, http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min11_e/min11_e.htm
- ❖ WTO: 2014 NEWS ITEMS-FORMAL TRADE NEGOTIATIONS COMMITTEE-Azevêdo says Bali impasse paralyzing WTO work, chairs

- report no progress in consultations, 16 October 2014,
https://www.wto.org/english/news_e/news14_e/tnc_stat_16oct14_e.htm
- ❖ WTO NEWS: SPEECHES — DG ROBERTO AZEVÊDO- Azevedo: Concerted effort by members needed to address WTO’s impasse, 9 October 2014, https://www.wto.org/english/news_e/spra_e/spra36_e.htm
 - ❖ WTO-NINTH WTO MINISTERIAL CONFERENCE : Days 3, 4 and 5: Round-the-clock consultations produce ‘Bali Package’, http://www.wto.org/english/news_e/news13_e/mc9sum_07dec13_e.htm
 - ❖ WTO- The Doha Declaration explained, http://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/dohaexplained_e.htm
 - ❖ WTO-UNDERSTANDING THE WTO: The GATT years: from Havana to Marrakesh, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm
 - ❖ World Trade Organization: Official Website
 - ❖ United Nation Millennium Project Official Website, <http://www.unmillenniumproject.org/goals/>
 - ❖ United Nations Conference on Trade and Development, Official Website, <http://unctad.org/>
 - ❖ United Nations (2007), Indicators of Sustainable Development:m Guidelines and Methodologies, Third Edition United Nations, New York, <http://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/guidelines.pdf>
 - ❖ United Nations, Committee for Development Policy, Policy Note, The United Nations Development Strategy Beyond 2015 http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/cdp_publications/2012cdp_policynote.pdf
 - ❖ Universitatea din Craiova, Modern Theories of International Trade, http://cis01.central.ucv.ro/iba/files/int_ec3.pdf
 - ❖ Universitatea din Craiova, Classical Theories of International Trade, International economics, Course 2 http://cis01.central.ucv.ro/iba/files/int_ec2.pdf
 - ❖ Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, Μικροοικονομική Θεωρία, <https://opencourses.uoc.gr/courses/course/view.php?id=234>

- ❖ Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Ανθολογίες, Ανθολογία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας των Θ.Κ. Στεφανόπουλου, Στ. Τσιτσιρίδη, Λ. Αντζουλή, Γ. Κριτσέλη http://www.greek-language.gr/Resources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=324
- ❖ Διεθνής Χρηματοοικονομική, Ιστοσελίδα του Καθ. Αναστασίου Μαστρογιάννη, <http://www.mastrogiannis.gr>
- ❖ Διεύθυνση Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου και Δικτυακών Τεχνολογιών του Ι.Τ.Υ.Ε, Οι σκέψεις του Αριστοτέλη για την πολιτεία, http://users.sch.gr/maritheodo/filosofia/html/arist/skeci/skeci_politeia.htm
- ❖ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Η συμφωνία του ΠΟΕ για τη γεωργία, http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.7.html
- ❖ Ιστοριομνήμονες- Βερόγκου, Μαρία, Οι εμπορικές Δραστηριότητες στην Αρχαία Αγορά, <http://schoolpress.sch.gr/istoriomnemes/oi-εμπορικες-δραστηριοτητες-στην-αρχ/>
- ❖ Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού , Εισαγωγή στο Εμπόριο, http://www.ime.gr/chronos/04/gr/economy/index_tr.html
- ❖ Φωτογραφία εξώφυλλου
Peace on Earth Hands, The Divine Balance,
<http://www.thedivinebalance.com/2012/02/sharing-with-out-conditions-and-the-collective-change-in-being-of-the-new-earth/peace-on-earth-hands/>
- ❖ All pictures have been taken from Google Images